

2000–2004
ZÚRZAVAROS HADGYAKORLAT

Igaz-e, hogy „minden népnek olyan kormánya van, amilyent megérdemel”?

(Részlet politikai naplóból)

2001. október

Az utóbbi két-három év Romániájának társadalmában annyi reménytelenség, annyi kétségbeesés, annyi düh, olyan nagy mértékű, rögeszmeszerű kivándorlási, menekülési vágy létezik, amennyi csupán Ceaușescu uralmának utolsó négy-öt éve alatt gyülemlett fel.

A 2000-ben megtartott választások óta egyre gyakrabban hallok ezt a „bölcsest”, ezt az idegesítő, közhelyszerű kijelentést az eredmények magyarázatára. Évek óta szenvedélyesen tanulmányozom a közvélemény-kutatásokat, és a romániai politikusok és politikai elemzők nagy részétől eltérően hiszem, hogy e mérések szükségesek a lakosság lelkiállapotának megértéséhez. És éppen ezek a tanulmányok tudatosították bennem az elit és a társadalom közti teljes szakadást. Az elit

kategóriája magában foglalja a politikai osztályt (különösen azt, amelyik az utóbbi négy évben kormányzott), de a közvéleményt alakító értelmiséget is. És mindig felingerel, ha a címben idézett „bölcsest” hallok.

Lehet, hogy ha legalább néhány, úgynevezett demokratikus politikus, vagy legalább egy-két tanácsosa tanulmányozta volna a közvélemény-kutatások eredményeit, vagy más forrásból igyekezett volna megismerni a társadalom állapotát, nem vették volna. A CDR (PNȚCD?) nem egyszerűen kikerült a parlamentből – valószínűleg egyszer s mindenkorra leseperték a politika színpadáról.

Milyen körülmények között került forgalomba újból ez a szerencsétlen mondás? Annak a magyarázatára, hogy a nagy többség „posztkommunista”, „szélsőséges” pártot választott. „A románok a baloldalt választották.” „A románok a reform ellen szavaztak.” „A románok rosszul választottak.” (Romániában, legalábbis a „demokratikus” értelmiségi körökben, a „baloldalt”

majdnem azonosnak tekintik a „kommunizmussal”. Igaz, hogy jelen pillanatban nemigen van olyan párt, amely demokratikus is és baloldali is lenne. A második világháború előtt létezett ugyan egy tisztességes szociáldemokrata párt, de hatósugara, befolyási köre meglehetősen szerény volt.)

Nézzük meg közelebbről a kérdést. Vajon az állampolgárok közül hányan választották a „baloldalt”, a „reform-ellenességet”, a „stagnálást” akkor, amikor a PDSR jelére ütötték a pecsétet? És hányan a PRM-re, vagyis a Vadim Tudorra szavazók közül választották tudatosan a „szélsőséget”, a „sovinizmust”, a „nyugatellenességet”? Számos közvélemény-kutatást elemezve (és ezek nem slágerlisták, ahogy sokan hiszik; rengeteg olyan adatot tartalmaznak, amelyek egymással összevetve, illetve helyesen értelmezve sok mindent elmondanak a nemzet lelkiállapotáról, a politikai opciók okairól), bátorodom azt mondani, hogy kevesen.

A „Constantinescu-korszak”

Logikus, hogy az eredmények megmagyarázása érdekében az 1996–2000 közötti hatalom teljesítményéből (ellen-teljesítményéből?) indulunk ki. Valóban demokrácia volt ez az időszak? Közismert Iliescu „eredeti demokrácia” kifejezése, amellyel elismerte abbéli szándékát, hogy összevegyítse a kommunizmust a demokráciával.

De milyen értékeket képviselt a CDR és Emil Constantinescu?

Vajon nem az „eredeti demokrácia” egy másik változatát?

A történelmi pártok gondolatmenetében, gyakorlatában összekeveredtek a demokrácia klasszikus elemei a két világháború közti évek „értékeivel”. Idealizálták a kezdetben valóban létező, de korrupt és nacionalista jellegű demokráciát, gyanús és jóindulatú hallgatásba burkolták az Antonescu-korszakot, minimalizálták a háborúért viselt felelősséget (az antiszemita politikát és a zsidóirtást), kétértelműen tekintettek a Vasgárda tevékenységére („voltak túlzások, talán büntettek is, de mégis kommunista-ellenesek voltak”).

Léteztek-e 2000-ben megbízható „reformpártok”, „Nyugat-barát” pártok? Vajon „ideológiai” okokból választotta-e a többség a „baloldalt” és a „szélsőséget” – vagy, mert a jobboldalon nem volt hiteles jelentkező? Vajon a reform ellen szavaztak vagy a reform megjártsága ellen? A Nyugat-barát irányvonal ellen szavaztak, vagy a farizeizmus ellen, a „NATO-t, EU-t akarunk!” ellen? Megérdemeljük, hogy bekerüljünk, mert keresztényeknek és európaiaknak születtünk!”-szerű jelszavak papagáj-módon való ismételtetése ellen?

Lássuk röviden, mit ígért az 1996–2000 közötti hatalom, és mi valósult meg belőle. Egynéhány, egyébként fontos dolog közismert, ezeket nem ismétlem meg. Azokról fogok írni, amelyeknek kevés figyelmet szenteltek.

Emil Constantinescu és a CDR megígérte a korrupció felszámolását, az igazság kiderítését a „forradalomról” és más homályos ügyekről (Marosvásárhely, bányászjárás); célként a reformot és az integrációt jelölte meg. Egyesek, szépítve a dolgokat, azt mondják, hogy a régi struktúrák ellenállása és más hasonló okok miatt nem teljesíthették teljes mértékben ígéreteiket. Nem hiszem. Bátorkodom kijelenteni: volt néhány lényegi kérdés, amelyben eszük ágában sem volt, de szándékukban sem állt bármit is változtatni.

Ismeretes a Cotroceni-i palota téves elmélete, mely szerint az egyetlen módszer megtudni az „igazat a forradalomról” a közkegyelem meghirdetése, aminek következtében 1989. decemberének minden gyilkosa magától beismeri majd tetteit, vallomást tesz!

Közismert, hogy a hadsereg tisztjei közül csak nagyon kevesen vettek részt a forradalom elfojtásában – de, furcsa módon, mind az Iliescu-, mind pedig a Constantinescu-korszakban éppen ezeket a figurákat léptették elő. Egy jellemző eset: Degeratu tábornok a vezérkar főnöke lett, majd elnöki tanácsadóvá lépett elő. Az ő esetében minden teljesen világos. Ő készítette el a tervet a kolozsvári forradalom elfojtására. Magyarázata a cinizmus vagy pedig a nagyfokú ostobaság élő példája. Az általa adott interjúkban ismételten azt állítja, őszintén meg volt győződve arról, hogy magyar csapatok ellen fog harcolni, amelyek el akarják „lopni” Erdélyt. Feltételezve, hogy valóban ennyire naiv volt, miért hitte azt, hogy a magyar csapatok a város központjában és a gyárkapuknál fognak megjelenni? Mert a csapatokat – Degeratu stratégiai tervezése alapján – éppen és csakis ezekre a helyszínekre küldték, és nem a város szélére – ahol esetleg megjelenhettek volna a határ felől közeledő idegen seregek.

Megemlíteném még Constantinescu elnök egyik utolsó, ritka cinizmusra valló tettét. A hatalom átadása előtt néhány héttel vagy száz személyt tüntetett ki. A névsor figyelemre méltó: egymás mellett szerepeltek híres művészek, volt disszidensek, volt forradalmárok és az őket figyelő szekusok, valamint a forradalmárokba lövető tisztek nevei.

Ursu

Van azonban egy, éppen köznapi, egyszerű volta miatt sokkal súlyosabb eset is. Az 1989-ben történtek, netán a csúcs-korrupció esetében a dolgok állása lehet bonyolult, a hadsereg, a titkosszolgálatok csúcsának, a VIP-üzlet-

embereknek hatalmas, nemzeti érdekeknek álcázott érdekei megnehezíthetik az igazság kiderítését. De mi történt az Ursu-ügyben? (Lásd még: *Szupertitkos ügynök jelenti* c. fejezet „*Nem érdemes megnézned a dossziédát, ügysem teljes*” c. alfejezetét.) Becsületes, művelt építész volt, aki titkos naplójában, egyebek leírása mellett, keményen bírálta a Ceaușescu-rendszert. Letartóztatták, aztán agyonverték. A bűnösöket ismerjük, a Securitate és a rendőrség tisztjei voltak, akiket előbb az Iliescu-, majd a Constantinescu-rendszer átvett. „Természetes”, hogy ezt az esetet halasztgatták, eltussolták az Iliescu-rendszer alatt. De mi történt az „igazság megismerésének” rendszerében? A Constantinescu által kinevezett bizalmi emberek szorgalmasan folytatták az eset eltussolását. A SRI új főnöke, ismétlem, Constantinescu elnök bizalmasa, azért, hogy védje a gyilkosok egyikét, aki „becsületes volt szekus”, és akit a SRI átvett, nem engedélyezi a bizonyítási eljárást (a Securitaténak most a SRI levéltárában levő kihallgatási jegyzőkönyveinek bemutatását). Aztán derűsen, közömbösen bejelenti, hogy Ursu naplója eltűnt – holott Măgureanu idejében még megvolt, többen látták.

Ezt az esetet az különbözteti meg a „nagy” esetektől (az 1989-es decemberi eseményektől, a bányászjárásoktól), hogy kevés ember által pontosan végrehajtott művelet volt, és ami még sokatmondóbb, ez a pár ember a Securitate alacsony rangú tisztjeként szolgált. Nem voltak fontos emberek, nem tudtak titkokat az 1989 utáni jelentős személyiségekről (amivel esetleg zsarolhattak volna). Semmi magyarázat nincs az igazság eltussolása érdekében szőtt összeesküvésre az Ursu-ügyben. Talán csak egy: az íratlan, de az 1989 utáni (mindenkori) vezetők által szigorúan tiszteletben tartott törvény, mely szerint egyetlen szekust sem lehet elítélni (még erkölcsileg sem) az elkövetett bűnökért. A Securitate törvények fölött áll. A naplónak pedig éppen azért kellett eltűnnie, mert bizonyítéka volt annak, hogy szerzője, a gyilkosság áldozata, az erkölcsi elit élvonalbeli alakja.

Feltevődik a kérdés: mit keres ennyi szenvedély egy politikai elemzésben? A kérdés jogos, de nem (csak) a szerző dühéről, kiábrándultságáról van szó, hanem arról a törekvéséről, hogy érzékeltesse a lakosság nagy részének (amely úgy szavazott, ahogy logikus volt szavaznia) a dühét, kétségbeesését. Az utóbbi két-három év Romániájának társadalmában annyi reménytelenség, annyi kétségbeesés, annyi düh, olyan nagy mértékű, rögeszmeszerű kíváncsi, menekülési vágy létezik, amennyi csupán Ceaușescu uralmának utolsó négy-öt éve alatt gyülemlett fel. És hogy ezt meg lehessen magyarázni, nem elegendők az elvont fogalmak, az általánosságok, tényleges „storyk”-ra van szükség, hihetetlen, felháborító történetekre, amelyek nem kivételek, hanem Romániában „normális”, „megszokott” események.

A „remény” története

Egy példa – interjú a választás napján egy fiatalemberrel, aki Vadim Tudorra szavazott. „Miért szavazott Vadim Tudorra?” „Ő az utolsó reményem. Ennek az országnak már nincs semmilyen jövője. Szeretnék elmenni, bárhova, de egyetlen ország sem fogad be. Ha Vadim Tudor hatalomra kerül, Romániában diktatúra lesz, megszököm, és kénytelenek lesznek politikai menedékjogot adni.” Nem tételezem fel, hogy sokan szavaztak volna ilyen megfontolások alapján, de ez a reménytelenség, amelyben mindenféle megoldásokat keresel, bármilyent, a politikai demokratizmuson kívül, jellemző, általános és okoz még majd meglepetést.

Iliescu idejében a „demokratikus választásokban” hittek. 1996-ban ez be is következett, s ezután, majdnem egy évig, az új elnök, a hatalmon levő pártok, a miniszterelnök óriási bizalomnak örvendett. Ebben az időben a gyors reformok érdekében a hatalom bármit megtehetett volna, fájdalmas következményekkel (munkanélküliséggel, az életszínvonal csökkenésével stb.) járó lépéseket is. A legérintettebbek természetesen tiltakoztak volna, de a többség támogatta volna a hatalmat, egyetértett volna a sok áldozattal, mint egy jobb jövő érdekében szükséges rosszal.

Körülbelül egy évvel az 1996-os választások után kezdett nyilvánvalóvá válni, hogy kivétel nélkül minden ígéret pusztán szó volt. Az új hatalom nem mer, vagy nem akar munkához látni. Úgy tűnik, hogy ennek egyik (teljesen félremagyarázott) oka a képtelenségig fajuló NATO-mánia. A romániai vezetők azt képzelték, hogy valós esély van a NATO-ba való bejutásra, de ehhez meg kell őrizni a tökéletes stabilitást, nehogy egy munkáscsoport tüntessen a privatizálás, a munkanélküliség ellen – inkább a reform elhalasztása mellett döntöttek. Ez a halasztás sokba került, és sokba fog még kerülni. Megismétlem: abban a pillanatban, 1997 első felében, a hatalom mindent megtehetett volna, hasonló helyzet talán soha többé nem áll majd elő! 1997 első felében kezdődik meg a „reform”, az „integráció”, az „igazság”, a „harc a korrupció ellen” fogalmak lejáratása, és folytatódik a 2000-es választásokig.

Korrupció

Nincs szükség semmilyen „ideológiára”, semmilyen „különleges tanulmányra”, „eredeti elképzelésre” ahhoz, hogy világossá váljon, hogyan kell harcolni a korrupció ellen: a források (zavaros, többértelmű törvények, fojtogató, fölösleges, túl nagy hatalommal bíró bürokrácia) semlegesítése, a jogrend

megváltoztatása és a megfelelő szervek (csendőrség, igazságszolgáltatási intézmények) munkájának ösztönzése. Még egy gyermek számára is nyilvánvaló, hogy ha új, minden jogi megalapozottság, minden hatalom nélküli szervezetet hozol létre, egész pontosan *Korrupció ellenes bizottságokat*, egyetlen célod lehet, a diverzió, amely, legalábbis egy időre, azt a benyomást kelti, hogy történik valami, „tesznek valamit”. „Tesszük magunkat, hogy dolgozunk.” A PDSR elsősorban korrupt és pökhendi volta miatt vesztett 1996-ban, keveseket érdekelt az, hogy „posztkommunista”, hogy „baloldali”. És a CDR nem azért kapta meg 1996-ban a szavazatok többségét, mintha „jobboldali”, „antikommunista” lett volna, hanem azért, mert megígérte, hogy „tizenötezer kitűnő szakembert hoz”, aki nekilát a munkának, és megszünteti a korrupciót.

Fordítva történt. A tizenötezer „szakember” kevésbé hozzáértőnek bizonyult, mint a volt pártaktivisták. Ami pedig a korrupciót illeti, nem ismerem a pontos valóságot, de az általános felfogás szerint (amivel egyetértek) az új vezetők még korruptabbak voltak, mint az előzők (nem feltétlenül az ellopott összegek nagyságáról van szó, inkább a rájuk jellemző cinizmusról, szemtelenségről). Ami biztos, a PDSR régi ügyfelei és a CDR, a PD, az RMDSZ „új urai” „megosztottak a koncon”. (A magyarok dicséretére legyen mondva, több hozzáértésről tettek tanúságot ezen a téren, tapintatosabbak voltak. Vagy valóban becsületesebbek? Lehetséges, de nem valószínű.)

Igazságszolgáltatás, jogállam, az állampolgár biztonsága

Errefelé már senkit nem lep meg néhány furcsa jelenség, esemény – „természetessé”, „megszokottá” vált. Brassóban két rivális gengszterbanda tűz össze, utcai harcokba keveredik, nindzsa-kardokkal hadonászik. Terrorizálja a várost. Az ügyészség tétlenül nézi. Mit tesz a csendőrség? Találkozót javasol a bandavezéreknek a csendőrség székhelyén, a csendőrség védőszárnyai alatt, hogy megegyezzenek a terület felosztásában.

Igazságszolgáltatás. Száz meg száz, a sajtóban közzétett eset – semmi eredmény, a hatóságok részéről egyetlen lépés sem történik. Kétségbeesett, kisgyermekes, beteg, egyetlen darabka kenyér nélkül tengődő asszonyok kapják a legnagyobb büntetést, ülnek egy évet börtönben. A híres gengszterek, a korrupció ismert alakjai, a pénzes gyilkosok közül majdnem egyetlen egyet sem ítélnek el. Ha valamelyikük „tévedésből” mégis rács mögé kerül, még mindig marad egy lehetősége. Vásárol egy olyan orvosi igazolást, amely bizonyítja, hogy klausztrófóbiás, nem való neki a börtön, ad még valamit a börtönigazgatónak, és – szabadon bocsátják. Azok viszont, akik csak kisebb

vétségeket követtek el, akik szegények, esetleg súlyos betegek, sem egészségügyi, sem más alapon nem kapnak felmentést.

A külpolitika és a „magyarkérdés”

Általában azt tartják, hogy ez a kettő lenne a kormány – és különösen az elnök – ténykedésének sikeres területe. Nem tagadom teljes mértékben ezt a megállapítást, de azt hiszem enyhén túlzó. Ennek bizonyítására három jellemző példát mutatok be röviden és szándékosan leegyszerűsítve:

Az RMDSZ kooptálása a kormányzásba. Ennek a döntésnek az „üzenete”, a magyarázata, megpróbálva összefoglalni a több száz hivatalos nyilatkozatot, a talk-show-kban elejtett szavakat, a következőképpen hangzik: „A magyarok nem olyan rosszak, mint általában hiszik, bár van néhány rögeszméjük az anyanyelvükkel és egyébekkel kapcsolatban. De a fő ok, amiért kooptáltuk őket, az, hogy a Nyugat, számunkra nem egészen érthető módon, szereti őket. Ha teszünk néhány »engedményt«, és még néhányat megígérünk nekik, a Nyugat meghálálja majd. Érkeznek majd a segélyek, a befektetők”. A valóság az, hogy ez alatt a négy év alatt a „demokratikus” vezetők részéről egyetlen komoly határozat sem született, egyetlen lényegbevágó, komolyabb nyilatkozat sem hangzott el a nacionalizmus, az Antonescu-kultusz elutasításával kapcsolatban, egyetlen próbálkozás sem történt arra nézve, hogy a valóságnak megfelelően szemléljék a múltat (a vasgárdista-mozgalmat, az antiszemitizmust stb.).

Az RMDSZ pedig túlságosan el volt foglalva néhány jól meghatározott, konkrét sérelem megoldásával, mintsem hogy a feszültségek, az interetnikai egyenlenségek csökkentésére ideje jutott volna. Az anyanyelvű oktatás, a magyar tannyelvű egyetem körüli viták idején például csupán a színpalak mögött folytatta a harcot. Nem törődött azzal, hogy meggyőző módon megmagyarázza a közvéleménynek: nem „előnyökről” van szó, hanem természetes jogokról. Ugyanebben az időben a sovinszták nehéztüzérsége, élén az akkor még PNTCD-s George Pruteanu szenátorral, nap mint nap nagyon hatékony propagandával jelent meg a TV-csatornák talk-show-iban.

NATO-mánia. Jugoszlávia bombázására nyújtott segítség. Emlékezzünk a Ceaușescu-korszak propagandájának, a *Megéneklünk, Románia* stílusára. Az ilyesféle jelszavakra: „A nemzet diadalmasan tör előre a kommunizmus, az egész emberiség aranyálma felé vezető úton”. Majdnem azonosak voltak 1997 jelszavai is, azzal a különbséggel, hogy a „kommunizmus” szót a NA-

TO és az EU szó helyettesítette. Fenntartásaim vannak a NATO-beavatkozás támogatásával kapcsolatban, nem ami a lényeg, hanem ami a módot illeti. Azt a módot, ahogyan megpróbálták „eladni” magukat, megpróbálták megmagyarázni a közvéleménynek a döntést. Azt mondják, hogy a románok nagy része a beavatkozás ellen volt, a hatalom „bátorsága” pedig, mellyel a többség akarataival szembe fordult, csökkentette népszerűségét. Ez az érem egyik oldala. Most lássuk a másik oldalt. Miért elleneztek a románok a beavatkozást? Három okot említenék. Még mindig él a Ceaușescu-propaganda abszolutizált mítosza: „nemzeti függetlenség; mindenfajta beavatkozás elutasítása”. A lakosság nagy részének fogalma sem volt, vagy torz elképzelése volt a jugoszláviai tragédiákról. A televízió a hatalom kezében volt, megpróbálhatta volna részletesebben megmagyarázni a helyzetet. Szó sem volt hasonló próbálkozásról. Minden rögtönözve történt, felületesen, nem meggyőző módon, a régi kommunista propaganda kampányainak nyelvéhez hasonló bükkfanyelven. A vezetők nyilatkozataikban arra célozgattak, hogy a beavatkozás támogatásának eredményeképpen „piros pontokat” kapunk, talán valami pénzecske is. Ez a gyakran ismételt célozgatás ostoba és cinikus volt. Azt hiszem, sokan éppen e miatt elleneztek azt, hogy Románia támogassa a NATO-beavatkozást. És most leginkább az erős erkölcsi érzékkel, de a jugoszláviai helyzetről hiányos ismeretekkel bíró emberekre gondolok. Mert a „piros pontokra” vonatkozó ismételt célozgatás „üzenete” voltaképpen a következő: „Nem tudjuk pontosan, kinek van igaza, de mi semmi esetre sem befolyásolhatjuk az események menetét. Viszont megéri, hogy támogassuk a bombázásokat, akkor is, ha azok sok ártatlan embert megölnék, akkor is, ha ez semmit meg nem old, mert így valami pénzecskéhez juttatjuk a mi drága országocskánkat”.

EU-integráció. Csak egy aprócska gond – az intézeti gyerekek. Az EU finoman, de folyamatosan felhívta a figyelmet arra, hogy „van valami megoldásra váró probléma az elhagyott, árva, visszamaradott gyerekek otthonaival”. A román hatóságok nyugodtan azt válaszolták, hogy nincs pénz, de „megtesznek majd mindent”, „nem fognak sajnálni semmilyen fáradtságot” (ezek azok a régi csausiszta klisék, amiket akkor hangoztattak, amikor a változtatásra nem volt semmiféle akarat). Aztán, kicsit ingerülten, az EU elkezdett pénzt küldeni. Eltűnt. A realista EU rájött, hogy az egyetlen esély néhány szerencsétlen életének megmentésére, ha egyenesen a gyermekotthonoknak küld élelmiszert. Például a visszamaradott gyermekek egyik bukaresti otthonát látta el kb. fél évre elegendő élelmiszerral, amit maguk a bukaresti EU-képviselők raktak le a kocsikról. Vagy két hónap múlva rémisztő képek jelen-

tek meg a televízióban egy, az éhhalál küszöbén álló, csontváz-kinézésű gyerekről. Auschwitzi, biafrai képek. A gyermekotthon igazgatónőjének nyilatkozata: „Pszichiátriai eset. Nem akar enni”. Az orvosok nyilatkozata: „Nincs itt semmiféle pszichiátriai probléma, mióta a gyermek a kórházban van, már-már veszélyes mértékű étvágya van”. Huszonnégy óra múlva újabb képek ugyanabból a gyermekotthonból, több tíz, ugyanolyan kiéhezett, csontváz-szerű gyerek. Az igazgatónő újabb nyilatkozata: „Az EU által küldött élelmiszer csupán néhány napra volt elegendő, nagy része romlott volt, el kellett dobnunk”. Következett az EU hivatalos tiltakozása. Aztán csend. Egyetlen román hatóság, lett légyen bármilyen szintű, sem akarta megmozdítani kisujját sem, az EU képviselői pedig, lévén diplomaták, diszkrétebbek lettek. Mégis úgy tűnik, hogy a magas szinten való beavatkozás eredményeképpen az igazgatónőt, aki nyilvánvalóan ellopta az élelmiszert, megbüntették. Súlyosan. Három hónapra megvonták fizetésének egy részét!

A történet nyomorúságos, nem magukért az eseményekért, hanem mert egy, a „demokratikus korszak” (1996–2000) Romániájában elcsépelte, megszokott, „normális”, „jellegzetes” esetről van szó.

Emil Constantinescu – a PDSR és Iliescu választási ügynöke

Gyakran elhangzó, és bizonyos értelemben igaz kijelentés. De a magától értetődő jelenség mellett (a hatalom népszerűségének csökkenése, amiatt hogy elmulasztotta megpróbálni kialakítani a harmadik utat, automatikusan növeli az ellenzék népszerűségét) még létezik egy másik, gyakran mellőzött jelenség. „Le fogjuk leplezni a PDSR–Iliescu védőszárnyai alatt működő maffiát”, „Felfedjük az igazságot az 1989-es eseményekkel kapcsolatban, és a bűnösöket (Iliescut és elvtársait), akik a terroristákról való diverziót kiagyalták, akik kihasználták a forradalmat, hogy államcsínyt hajtsanak végre, akik bányászjárásokat szerveztek, meg fogjuk büntetni” – ezek voltak a CDR és Emil Constantinescu jelszavai, amelyekkel győzelmet arattak. Tudjuk, mi következett. Semmi.

Most próbáljunk meg bebújni egy átlagos választópolgár bőrébe, ő vajon milyen következtetésekre juthatott? „Hittem nekik, rájuk szavaztam. És lám, megszerezték a hatalmat, kezükben van az igazságszolgáltatás, a csendőrség, a titkosszolgálatok, és a PDSR berkeiből senkinek sincs semmilyen »kellemetlensége«. Vajon miért? Hiszen nyilvánvaló, hogy gyűlölök őket. Egyetlen magyarázat létezik. Mindazok a vádak, amiket elhittem, hamisak voltak. Voltaképpen nem a CDR-re szavaztam, inkább csak meg akartam

büntetni a PDSR-t. Kezdem sajnálni.” A következtetés tökéletesen logikus (bár téves), a következő lépés pedig az „áldozatok”: a PDSR és Iliescu „megkedvelése”.

Iliescu népszerűségének ehhez a növekedéséhez látványosan hozzájárult a primitív kommunistaellenes sajtó (élén a Sorin Roșca Stănescu vezette *Ziuával*). Hogyan? Rendszeresen a képzelet birodalmába tartozó hamis vádakkal illette Iliescut, és hallgatott súlyos és könnyebben bizonyítható tetteiről. Ahelyett, hogy új bizonyítékokat talált volna az 1989-es és az 1990-es marosvásárhelyi eseményekre, a bányászjárásra, felröppentette a hírt: „Iliescu KGB-ügynök”. A vád, különösen a „bizonyítékok” tükrében, elképesztő hamisítás volt. Mi lehet az egyszerű, de jóhiszemű ember válaszreakciója? „Nyilvánvaló, hogy a KGB-s mese óriási hazugság. Lehet, hogy mindaz, amivel Iliescut vádolják, s amiben én is hittem, ami miatt nem szavaztam meg, az is mind hazugság? Lehet, hogy mégis becsületes ember?”

Aztán „Emil barátai” nekiálltak, és kitalálták-felépítették a „Vörös vonal” és a „Costea”-botrányt. Túl késő volt. Rosszul is szervezték meg, egymásra halmozták a „leleplezéseket” és a kusza, nehezen értelmezhető apróságokat. Voltaképpen óriási szerencséje Romániának, hogy ez az utolsó Iliescu-ellenes hadjárat nem sikerült. Miért? 2000 tavaszán, amikor elkezdődött, már annyira megrendült az akkori hatalomba vetett bizalom, az ellenérzés olyan erős volt, hogy semmilyen Iliescuval kapcsolatos „leleplezés” nem fordíthatta volna a szavazók rokonszenvét Constantinescu felé. Ha a művellet sikerrel jár (vagyis, ha Meleşcanu mellett Iliescu is kompromittálódik a választók szemében), akkor a helyzet valóban súlyossá válik. Az eredmény az lett volna, hogy az eredetileg Iliescunak és Meleşcanunak szánt szavazatok átcsorognak Vadim Tudorhoz. Nyerhetett volna már az első körben. Még ha azok, akik ezt a leleplezést megszervezték, nem is voltak tisztában Emil Constantinescu hihetetlen népszerűtlenségével, tudniuk kellett volna, hogy a „leleplezések” éppúgy kompromittálják Emilt, mint Iliescut. Igaz, hogy semmiféle, közte és Costea közötti piszkos üzletről nem lehet tudni, de enyhén szólva bizarrnak tűnik az a nagyfokú bizalom, amellyel Emil ezt a primitív szélhámost elhalmozta, éppen azután, hogy a francia igazságszolgáltatás döntött előzetes letartóztatásáról.

(Érdeemes Emil Constantinescu népszerűségének összeomlására és az Iliescué növekedésére néhány adatot bemutatnunk. Az 1996-os választások után vagy kilenc hónapig a lakosság kb. 60%-ának nagy, illetve nagyon nagy volt a bizalma Constantinescuban. Ugyanebben az időben az Iliescu iránti bizalom kb. 33%-ra esett vissza; az 1996-os választási évben 58% körül mozgott. Constantinescu népszerűsége 1997. szeptemberében kezdett esni. És

lassan, de folyamatosan esett. Az Iliescu-ellenes botrányok kitörésekor, 2000 tavaszán, már 20% alatt volt. Iliescu népszerűsége jóval később, csupán 1999 elején kezdett emelkedni. És lassan elérte a majdnem 45%-ot. Ekkor törték ki az említett botrányok, amelyek hatása a vártnak az ellenkezője volt. Azzal, hogy áldozattá tették, Iliescu népszerűsége elérte az 53%-ot. A Constantinescué tovább esett, s ezen már az sem segített, hogy bejelentette visszalépését az elnökjelöltek sorából. A választások előtt a lakosságnak már csupán 14%-a bízott benne.)

A választások nyertese – a PDSR és a PRM

Vegyük őket egyenként. A PDSR-nek kb. 20%-os biztos választási bázisa van, amely valóban fél a változástól, és egyfajta nosztalgiát érez a múlt iránt. Nem feltétlenül a „csausiszta kommunizmus” iránt, hanem annak a kornak a biztonsága iránt. (Ez nem csupán román jelenség. Magyarországon például a többség „a magyar történelem egyik legnagyobb politikai vezetőjének” tartja Kádár Jánost.) Szomorú, de érthető. Nyilvánvaló, hogy a kommunizmusban az élet szegényes és nyomorúságos volt, de a létminimumhoz szükségesek, függetlenül a szakmai képzettségtől, biztosítva voltak. Elméletileg könnyű elismerni a kapitalizmus előnyeit, de nehéz elismerni azoknak, akik éppen munkanélkülivé válnak, akiknek új mesterséget kell tanulniuk, új munkahelyet kell találniuk, az időseknek, azoknak, akik nincsenek hozzászokva a hirtelen változásokhoz. Természetes, hogy arra az oldalra szavaznak, ahonnan valamiféle biztonságot, állandóságot várnak, akkor is, ha tudják, hogy az a szegénység biztonsága lesz.

De hagyjuk a PDSR állandó bázisát, és lássuk, miért fordultak mások a PDSR felé. Ez utóbbiaknak voltaképpen nem a PDSR „posztkommunista” volta számított. Látták, hogy négy év alatt az állam, az állami szervek, az intézmények lassan-lassan összeomlanak. Szó sem volt decentralizálásról, inkább az anarchia felé való csúszásról. Emlékezzünk vissza ennek a négy évről mindent átható, a Constantinescu-korszak jellegzetesen román jelenségére. Románia a talk-show-k országa lett, minden este milliók nézték a végeérhetetlen politikai veszekedéseket a tévében. De a döbbenetes az, hogy a veszekedés-sorozatok nem a hatalmon levők és az ellenzék között, hanem a hatalmon levő pártok, csoportosulások, érdekszövetségek között folytak. Államtitkárok jelentek meg, akik nemtörődöm módon magyarázták közvetlen főnökeik, a miniszterek határozatainak képtelenségét, és derűsen megjegyezték, hogy a közérdek nevében szabotálni fogják végrehajtását. Radu Vasile úr

hetente átlag négyszer jelent meg a talk-show-kban, és mint a PNȚCD főtitkára előadta, hogy a Ciorbea-kormány (Ciorbea volt a PNȚCD által kinevezett miniszterelnök) szakadékba viszi az országot. Mindenki azt hitte, hogy Vasile úr elveszíti második helyét a kormányban. Fordítva történt, több hónapig tartó propaganda és lobbizás után, ő lett a miniszterelnök.

Aztán a PNȚCD szárnyai, szárnyacskaik közötti harcok következtek, és a vesztesek (előbb Ciorbea, majd Vasile), magas beosztásukból kibukva, a leváltás-lemondás után egy-két nappal, egy-egy törpepártot alapítottak. A román közönség számára kevésbé volt látható az RMDSZ-en belül, Markó „opportunistái” és a fideszes kormány által erősen támogatott Tőkés „igazi magyarjai” között dúló harc. De ott is létezett. Nem egy vagy két ambíciózus emberről volt szó, hanem általános és többé-kevésbé látható jelenségről. A kormányon levő urak energiájuk és idejük 75%-át a koalíció pártjai és a pártokon belüli érdekszövetségek közti harcra pazarolták. Botrány botrányt ért.

Ez volt a hatalom berkeiben. Mi történt közben a PDSR-nél? Egy Meleşcanu vezette csoport haladóbbnak, becsületesebbnek nevezte ki magát a többinél, és kilépett a pártból. Aztán három hónapig csend. Senki nem tagadja, hogy a PDSR-ben is léteznek érdekcsoportok, esetleges ideológiai különbségek, de ezeket nem verik nagydobra. Nem mossák nyilvánosan a szennyest, nem pazarolják energiájukat a kamerák előtt folytatott testvérharcokra. Feltételezhető volt tehát, hogy, ha ismét hatalomra kerülnek, idejüket, energiájukat a kormányban, a parlamentben folyó munkára fordítják. (Apropó, parlamenti fegyelem. Hány, a CDR-s kormány által javasolt törvény nem ment át a parlamentben éppen a CDR-s képviselők ellenállása miatt?) A PDSR voksainak jelentős része nem ideológiai, hanem nagyon is pragmatikus volt. Mi több, látva az új kormánytagok névsorát, sok, „szolid” életrajzzal rendelkező igazi szakember nevével találkozhatasz (híres nyugati cégek sikeres ügyvezetői, tiszteletre méltó közvélemény-kutató intézetek vezetői stb.).

A PRM-nek kb. 10%-ra tehető, „kemény és tiszta” szavazóbázisa van (azok közül, akik el akarnak menni szavazni – tehát a lakosságnak majdnem 8%-a). Ezek tudatában vannak annak, mit képvisel a PRM, nacionalisták, idegengyűlölők stb. De ez az arány – akár a régi demokratikus országokhoz képest is – nem túl nagy. A választásokon nagy meglepetésre kiderült, hogy a PRM megduplázta eredményét (a szavazáson résztvevők számát tekintve ez a lakosság kb. 13%-át jelentette). Erre a növekedésre több magyarázat is született. Ezek egyike, hogy a felmérések szerint a szavazásra jogosultak kb. 80%-a jelentette ki, részt vesz a szavazáson, a valóságban azonban csak 65% vett részt. A PRM-re leadott szavazatok számának növekedésében sokat nyomott a latban (a felmérések által előre jelzettekhez képest), hogy a legtöbben

azok közül, akik azt nyilatkozták, a PRM-re szavaznak, el is mentek a választásra, míg a többi párt esetében a lehetséges választók egy része nem. A pérémeések „fegyelmezettebbek” és motiváltabbak. Mindez nyilvánvalóan nem változtatja meg a választások eredményét, de nem árt tudni, hogy az ország lakosságának hány százaléka potenciális PRM-támogató, hány százalék rokonszenvezik a PRM-vel.

A növekedés másik magyarázata jól ismert. A szavazók egyik számottevő része ingadozik a PDSR és a PRM között. A PDSR különösen mérsékelt, reform-párti, nacionalista felhangoktól mentes választási kampányt folytatott. Mi több, a kisebbségekről szóló üzenete is tisztességes volt, ami valószínűleg nem elégti ki az RMDSZ kemény vonalát, de megemészthetetlen a román nacionalista választók számára. Azt hiszem, a PDSR tisztában volt annak a veszélyével, hogy így az előrelátott 50% alá esik, de felvállalta a veszélyt. Dicséretére legyen mondva, vállalta, hogy egy reform-párti, hiteles üzenet érdekében elveszítsen néhány szavazatot.

És ami a legfontosabb a PRM-re és még inkább a Vadim Tudorra leadott szavazatok számának növekedésében, a korrupció „témája”. Jó ideje minden felmérésből kiderül, hogy a lakosságot egyrészt felháborítja a korrupció mértéke, másrészt elege van a politikusoknak a korrupció megfékezésére vonatkozó ígéretéseiből, üres szavaiból. És itt szerzett pontot Vadim. Populista stílusában bejelentette, hogy hatalomra kerülése esetén negyvennyolc órán belül véglegesen felszámolja a jelenséget („Le a maffiával, fel a hazával!” – ez volt legfontosabb jelszava). És jól játszotta ki az aduját – tudta, hogy a lakosság a mai napig sem gondolkodik jogállami fogalmakban. A többi elnökjelölt megkerülte a témát, vagy ezerszer hallott frázisokat ismételt. A lakosság jó része annyira reményt veszett, annyira ellene van a politikusoknak, a politikusok védőszárnyai alatt működő korrupciónak, hogy ennek a leegyszerűsítő mondatnak sikere volt.

A PRM és konkrétan Vadim Tudor sikere aggasztó – erről az egész sajtó írt. A dolog azonban egy kicsit bonyolultabb. Akkor kétszerezték, illetve háromszorozták meg népszerűségüket, amikor diskurzusukból elmaradtak a rasszista, sovinizta, Nyugat-ellenes elemek, és a hangsúly a korrupcióra, az igazságszolgáltatásra, a munkanélküliség felszámolására került. Diskurzusuk, a stílustól és a bosszú hangsúlyozásától eltekintve, sok szempontból majdnem azonos volt azzal, amellyel a CDR megnyerte az 1996-os választásokat. Következtetés: a PRM-re, Vadim Tudorra szavazóknak kevesebb, mint a fele szavazott rájuk azért, mert nacionalista, szélsőséges, antiszemita, Nyugat-ellenes politikusok. A többiek inkább az „Igazságtevő Vadimra” szavaztak, mondjuk így: Vadimra, a populista hősré.

Ne áltassuk magunkat. Nem hiszem, hogy ők „Nyugat-barátok”, „filosze-
miták”, „demokraták” lennének, de igazi motivációjuk az „igazságtévés”, a
politikai osztály megbüntetése. Ami a nacionalista, antiszemita stb. érzelme-
ket illeti, azok, mérsékeltebb formában, megtalálhatók a „demokratikus”
pártokra szavazóknál és a demokratikus politikusoknál is. De nekik nem ez a
legfőbb gondjuk. Megtanultak egy minimális „political corectness”-t, nem
fejezik ki nyilvánosan a zsidókkal stb. szembeni ellenérzésüket. Kivétel a ci-
gányokkal szembeni gyűlölet. Jóformán nem találsz olyan újságíró, politi-
kust, akit legalábbis zavarna a cigányokkal szembeni gyűlölködő magatartás.
Az Academia Cațavencu című, „demokratikusnak”, „kommunista-ellenes-
nek” elkönyvelt satirikus hetilap, amelyet egy időben Mircea Dinescu neve
fémjelzett, valószínűleg bajnok a cigányok elleni rasszista uszításban, és az
utóbbi fél évben (diszkrétebb) antiszemita kampányba is kezdett. Nem lehet
tudni, miért, de a magyarokkal szemben semleges, sőt jóindulatú. Egyelőre.)

(Visszatérek a címben szereplő idézetre, rögeszmémre, hogy ez a nép jobb
vezetőket érdemelne – és vezetőkön nem csupán a politikusokat, hanem a
közvélemény-formáló értelmiségi elitet is értem. Nincs elég helyem ahhoz,
hogy adatokkal is bebizonyítsam, de minden felmérésből világosan kiderül,
hogy a sovíniszta magatartást elsősorban a propaganda, a félretájékoztatás in-
dukálja.)

Két példa erre. A magyarokkal szembeni ellenséges érzület sokkal na-
gyobb a Regátban, mint Erdélyben. Vagyis az előítéletek erősebbek azokban,
akik csupán a médiából, a politikusoktól, a papoktól szerzik be értesüléseit
a magyarokról.

Antiszemitizmus. Széles körben elterjedt előítélet, de itt is az értelmiség
az „élenjáró”. Nyilvánvaló, hogy sok egyszerű emberben él ez az ellenérzés,
de nekik van alibijük. Nagyon keveset tudnak a zsidókról, a holokausztról –
a kommunista és posztkommunista Romániában, a többi kommunista ország-
tól eltérően, ezt a témát „mellőzték”. Viszont a „demokratikus” médiákból ti-
zenegy éve csorognak ilyen „informácók”: „a kommunizmust a zsidók hozták
a nyakunkra”, „a rossz szekusok zsidók és magyarok voltak”, „az úgyneve-
zett zsidómészárlások voltaképpen az Antonescu-hadsereg önvédelmi tettei
voltak, amikor a zsidó-bolsevikok megtámadták őket Besszarábiában”,
„Antonescu a zsidók »mentője« volt, ők azonban hálátlanoknak bizo-
nyultak”. Az utóbbi években az értelmiségi elitet gyanús módon foglalkoztat-
ja a holokauszt és a Gulág összehasonlítása. Írásaik hibás párhuzamot sugall-
nak: a zsidók felelősek Gulágért, a németek pedig, és semmi esetre sem a
románok, a holokausztért. Természetesen az egyszerűsítés szándékolt. Nem
őhajtok elemezni körmönfont szövegeket, csupán üzenetükre hívom fel a fi-

gyelmet, arra, hogy milyen következtetéseket vonnak le belőlük az egyszerű emberek.

Banálisan hangzik, de nem tudom elítélni ezeket az embereket, akik a rendszeres félretájékoztatás alapján alkotják meg előítéleteiket. Természetesen létezik egy lappangó, több évszázados antiszemitizmus a lakosság egészének szintjén. De, ha az értelmiségi elit a médiában hasonló diskurzusokat, hasonló magatartást enged meg magának, akkor ez a lappangó antiszemitizmus felerősödik.)

Két kérdés.

Valós, közvetlenül fenyegető veszélyt jelent-e a PRM és Vadim Tudor?

Valóságos veszély-e a szélsőség, a nacionalizmus?

Úgy tűnik, ugyanannak a kérdésnek kétféle megfogalmazásáról van szó – pedig nem.

Vázlatos válasz az első kérdésre. Nem hiszem, hogy a PRM és Vadim Tudor valós politikai veszélyt jelentene. Ebben a konjunktúrában elérték lehetőségeik határához. A PDSR ért a kérdés „kezeléséhez”. Szükség esetén Vadim Tudort enyhén szólva „megsemmisíthetik” politikailag azzal, hogy zöld utat adnak az ellene folyó rágalmozási pereknek, a vele kapcsolatos számtalan kompromittáló leleplezésnek. És a PRM egyszerűen nem létezik Vadim Tudor nélkül, képtelen túlélni nélküle. Ha ez megtörténik, nagyon valószínű, hogy sokan a PRM parlamenti képviselői közül, a „tiszteletreméltó” szárny tagjai, a kevésbé kompromittáltak, azok, akik egyszerűen opportunisták, a népdalénekesek stb. elhagyják a pártot és belépnek a PDSR-be. Akárhogy is nézzük, még egy nagyobb válság esetén is kicsi a valószínűsége egy újabb PDSR–PRM szövetségnek. A PDSR világosan látja a „szélsőségesekkel” való újabb szövetség következményeit.

Lássuk a második kérdést.

Ebben már mélységesen pesszimista vagyok.

Azt állítottam, nem lesz újabb PDSR-PRM-koalíció. De egyáltalán nincs kizárva, különösen a Năstase-kabinet bukása esetén, egy „átrendeződés” a PDSR-n belül. Egy visszatérés a párt „régivonalához” a PRM-vel való mindeféle együttműködés nélkül.

Vadim Tudor „arcképe” a „demokratikus” médiában

A választásokon való részvétel kapcsán írtam, hogy a PRM szavazói fegyelmezettebbek, motiváltabbak. Voltaképpen megértem őket. Minden 1989 utáni politikus csalódást okozott a lakosságnak, elárulta eszméit, ígéreteit nem teljesítette. Mindenekelőtt saját szavazóikat ábrándították ki. A „demokratikusokról” már beszélni sem érdemes, de még Iliescu is kezdte kiábrándítani a PDSR-ek egy részét, mintha túl reform-pártinak mutatkozna, túl türelmesnek a magyarokkal, a Nyugattal szemben.

Az egyetlen – évtizedek óta – következetes politikus Vadim Tudor. Szándékos leegyszerűsítése a dolgoknak úgy mutatni be őt, mint a Securitate alázaatos szolgáját, a Ceașescu-család udvari költőjét. Ő, illetve az Eugen Barbu vezette Săptămîna-csoport inkább olyan lobbicsoportnak tekinthető, amely kiszolgálja a rendszert, de ugyanakkor megpróbálja befolyásolni is. Méghozzá a legrosszabb irányba, a sztálinizmus és a Vasgárda kombinációjának irányába. Kevesen tudják, hogy a Ceașescu és az egykori vasgárdista, protokronista áltörténész, Iosif Constantin Drăgan közötti híres és káros kapcsolatot nem a román diplomácia vagy a Securitate kezdeményezte és szervezte meg, hanem Barbu és csoportja. Ha újraolvassuk Vadim Tudornak a *Săptămînă*-ban, a 70-es és 80-as években közzétett írásait, világosan kiténik ideológiai következetességére. Ezt a „demokratikus” média rendszeresen elhallgatja. Sok, nagyon sok értelmiséginek, politikai elemzőnek, közvélemény-alakítónak van nagyon rossz véleménye Vadim Tudorról, mert vulgáris, mert Ceașescu udvari költője volt, mert „túloz”, „fenyegetőzik” stb., stb., és aztán futólag megjegyzik, hogy rasszista, antiszemita. A hangsúly a múltján van, azon, hogy vulgáris, hogy „túlzó”, és nagyon ritkán a lényegen, a nacionalizmuson, az antiszemitizmuson, a Nyugat-ellenességen stb. Lehet, hogy nagyon sokak számára nagyon is elfogadhatók lennének ezek az eszmék, ha „szelídebb” hangon tálnák őket.

Szélsőjobb vagy szélsőbal?

Bukarestben divat a PRM besorolásáról vitatkozni. A szélsőjobbhoz tartozik vagy a szélsőbalhoz? A kérdés sokkal fontosabb, mint amilyennek tűnik. Nagyon fontos, hogy azoknak, akik határozottan állítják, hogy baloldali, még csak igényük sincs arra, hogy politológusoknak, elméleti szakembereknek tartsák őket. Majdhogynem nyíltan elismerik, hogy nem elméleti vitáról, meghatározásról, hanem politikai kérdéstről van szó.

Azt mondani a PRM-ről, hogy szélsőjobb, egyet jelentene a szélsőjobb eszme, a vasgárdista mozgalom kompromittálásával. Azt hiszem, hogy ebben a politikailag légyüres térben, amibe jutottunk (a PNȚCD voltaképpen nem létezik, a parlamentben az egyetlen, bár nagyon kevés képviselővel rendelkező „demokratikus” párt a PNL, az ellenzéknek nincsenek hiteles vezetői) a távolabbi jövőre vonatkozó megoldások keresése folyik. Az eddigiektől eltérő megoldásoké. (Egyelőre az egyetlen remény, legalábbis rövidtávra, a PDSR Năstase-szárnyának sikere lenne.) És, tudatosan vagy sem, új alakulatot keresnek, valamiféle hibrid, a kapitalizmussal rokonszenvező, „emberarcú” „posztfasiszta” pártot. Egy hasonló próbálkozás, az UFD, már megbukott, de az úgynevezett demokratikus értelmiség jelentős része ugyanebben az irányban keresgél tovább. Jóformán senki sem gondol egy hiteles baloldali, egy valóban liberális vagy egy kereszténydemokrata pártra.

A vasgárdista-hagyományok, a kapitalizmus és egy minimális jogállam összehangolása lehetőségének keresése folyik. Ezért válnak ingerültté befolyásos személyiségek arra a gondolatra, hogy a PRM jobboldali. Emlékezünk vissza Iliescu első mondataira az 1989 decemberi eseményeket követően: „Ceaușescu beszennyezte a kommunizmus nemes eszméit”. Őszinte volt, lényegében hasonló, de „emberarcúbb”, haladóbb stb. rendszert akart. Ugyanaz történik most is, de ellenkező előjellel. Sokan félnek, hogy Vadim Tudor „beszennyezi a Vasgárda, a szélsőjobb eszméit”, ezért feltétlenül szükséges, hogy egyszer s mindenkorra szélsőbalosnak legyen kikiáltva. És most térjünk vissza egy kicsit a felmérésekre, pontosabban az elnökválasztások második fordulójára.

Iliescu versus Vadim Tudor

Nem fogom elemezni azt a jól ismert eredményt, amely annak a nagyon erős kampánynak a során született, amiben az egész média szövetkezett Vadim Tudor ellen. Bár lehet, hogy „a cél szentesíti az eszközt” (?), de el kell ismerünk, hogy ebben a kampányban nyoma sem volt a demokrácia szabályainak. Teljes körű bojkott érvényesült Vadim Tudorral, illetve azokkal szemben, akik a sajtóban támogatták volna őt. A kampány első napjától kezdve egyszerűen megtiltották, hogy Cristoiu, Dan Diaconescu megjelenjék a tévé képernyőinél, írjon az újságokba.

Súlyos kérdés, hogy hogyan sikerült ezt a tilalmat keresztülvinni. Bizonyára nem spontán módon, hiszen ismerjük a *Tele7 abc*, az *Antena1* adók pro-Vadim „ízlését”. „Kiknek” vagy „milyen szervezeteknek” sikerült elérniük azt,

hogy a tévéknek, a rádióknak, az újságoknak stb. ez a két állandó szereplője egyik pillanatról a másikra, „parancsra”, eltűnjön? Bármilyen visszataszítóknak is tűnnek számomra azok az eszmék, amiket ezek az alakok évek óta terjesztenek, épp olyan aggasztónak látom eltűnésük formáját is.

Nézzük meg, mit mondanak a választások előtt néhány hónappal készített felmérések az Iliescu és Vadim Tudor közötti, esetleges második fordulóról. Nézzük meg, a „demokratikus” választók opcióit ebben a válsághelyzetben, azokéit, akik az első fordulóban Isărescure, Stolojanra, Petre Romanra, Frundára, Meleşcanura szavaztak volna. A román közvélemény nem foglalkozott ezekkel az adatokkal, de az is lehet, hogy természetesnek tartotta őket.

Megdöbbenésemre, a hónapok során készített felmérések kérdéseire adott válaszok majdnem azonosak (természetesen csupán hozzávetőleges adatokat említek): a „demokratikusok” fele azt nyilatkozta, hogy ebben az esetben nem megy el szavazni, a másik felénél egyenlő arányban oszlottak meg a szavazatok a két jelölt között.

Tudjuk, hogy a kemény kampány és talán a GDS felszólítása következtében, miszerint a kisebb rosszat kell választani, ez, a valóságban, nem történt meg. De most nem az eredményekről, hanem a gondolkodásmódról beszélek. És világos, hogy a „demokratikus” választók felfogásában semmi különbség nincs Iliescu, a volt kommunista között, aki igyekszik a Nyugat által elfogadott szociáldemokratának látszani (sőt, talán azzá is akar válni), illetve Le Pen, Khadafi, Szaddám Husszein barátja, Vadim Tudor között. Azt kérdelem magamtól, mi lett volna ezeknek a „demokratáknak” az opciója, ha ugyanazon Iliescu és egy „másféle” Vadim Tudor között kellett volna választaniuk? Egy olyan között, aki „mérésékelt”, „reform-párti”, tiszta múltú, civilizált nyelvezetű, magasröptű, félig-meddig vasgárdista? Igazi posztfasiszta.

Ezért nem annyira a PRM-től és Vadim Tudortól félek, mint inkább azoktól, akik ezt az „eredeti új demokráciát” keresik, amely nem a kommunizmus és a demokrácia, hanem a szélsőjobb és a jogállam, valamint a (vad)kapitalizmus formális alkotóelemeinek a kombinációja lesz.

A demokrácia diadala? – ma már ellenség a másik

Transindex, 2002. április 4.

Amikor a félelem, a gyűlölet a motiváció, akkor szó sem lehet a demokrácia diadaláról. Amikor a szavazatok nagy része valami ellen születik, akkor szó sincs a demokrácia diadaláról.

A rendszerváltás óta soha nem volt ekkora részvételi arány a magyarországi választásokon, még az első szabad választásokon sem. Nézzük végig az adatokat. A szabad választások első fordulójában a részvételi arány 65% (a másodikban 45%). Az 1994-es választáson résztvettek aránya közelíti meg legjobban a mostani adatokat: 1994. május 5-én a szavazók 69%-a az urnákhoz járult (a második fordulóban már csak 55%). Az 1998-as első forduló a négy évvel azelőtti eredményhez képest csökkenést mutat: az első fordulóban 56, a másodikban 57% szavazott. 2002-ben az eredmény rekordjellegű: 70,52%.

Az adatok a választói kedv hullámzásait jelzik, ahogy az a viszonylag erős motiváltságról nagyon erősebbre vált 1994-re, majd 1998-ra viszonylag kicsire esik vissza, hogy 2002-re ismét nagyon magasra ugorják. Elgondolkoztató. Tehát több évtizedes diktatúra után is kevesebb embert foglalkoztatott, és izgatott, hogy milyen politikai erők, kicsodák fogják és milyen irányba vezetni az országot, mint most, 2002-ben.

Emellett az adatokból az is leszűrhető, hogy a választókat nem annyira a jobboldali-baloldali ellentét, a kommunizmushoz való viszonyulás motiválja voksolásra, nagyobb súllyal esik a latba a nacionalizmus igenlése vagy tagadása. Ennek magyarázata az, hogy 1990-ben inkább a posztkommunizmus kérdése volt a tét: hogy milyen erők vegyék át a hatalmat, illetve milyen szerepet játszhat a frissiben szocdemmé vált volt kommunista párt. 1998-ban is az volt a kérdés, mennyire bízhatunk az exkommunista párt „megtérésében”, nem pedig az, hogy egyáltalán maradjon-e vagy sem. Hiszen az nyilvánvaló volt, hogy szereplője, esetleg fontos szereplője marad a politikai életnek.

Szóval egyik kérdés sem mozgatta meg annyira a választópolgárokat, mint az, hogy menjen-e vagy maradjon az MDF-vezetés (1994), illetve a Fidesz-kormány (2002). Viszont: ekkor sem önmagában a nacionalizmus volt a probléma, hanem a kizárólagos felfogású nacionalizmus. A régi kommunisták meg akarták váltani a világot, és ez a kizárólagos gondolkodásmód volt jellemző részben a nacionalizmusra is. A szocdemekké átalakult exkommunisták viszont (összintén vagy sem, ez most mellékes) 1990-ben és később sem rendelkeztek jó vagy rossz értelemben kizárólagos szellemű jövőképpel. Ezt részben bizonyították 1994 és 1998 között, hibáztak, szürkék voltak, loptak is – de nem „ideologizáltak”, nem próbáltak „magasrendű szellemi értékeket” rákényszeríteni a társadalomra.

A részvételi adatokban is jelentkező közhangulatbeli-motiváltságbeli különbséget jelzi az, hogy 1990 és 1994 között lezajlottak olyan kemény utcai, korántsem békés megmozdulások, amelyeken a kormány volt a pro vagy kontra téma. (Példa erre Göncz Árpád kifütyülése, a skinhead-ek megjelenése az utcán. Erre való reakcióként következett be a Demokratikus Charta tüntetése, amelynek résztvevői magának a demokráciának a létét féltették, ez váltotta ki a legkeményebb antikommunisták, a volt szamizdatosok, ellenállók és a volt kommunisták közös fellépését.)

Az 1994–98 közötti korszak nevezhető unalmasnak, laposnak, korruptnak és miegyébnek, de tény, hogy akkor az ilyen megmozdulások elmaradtak. Nem voltak tömegtüntetések az MSZP és az SZDSZ maradása, illetve menesztése ellen. 2002-ben újrameződtek a kormánymenesztő, illetve marasztaló, nagy utcai megmozdulások. Nagyjából elmondható, hogy ekkor a lakosság egyharmada (pontosabban egy 30%-nál vékonyabb réteg) számára közömbös volt, mi is történik a választáson. Egyharmad ragaszkodott a kormányváltáshoz, a harmadik egyharmad pedig a kormány megmaradása mellett döntött. Tovább folytatva a mostani helyzet összevetését az első szabad választások közhangulatával: látható, hogy az 1990-es választások nem arról szóltak, hogy mi is legyen, demokrácia vagy kommunista rendszer. Legfeljebb arról, hogy milyen mértékben lehet bízni a szociáldemokratáknaként jelentkező volt kommunistákban, milyen mértékben az új pártokban (MDF, SZDSZ, Fidesz), illetve az újjáalakult történelmi pártokban (kisgazdák, szocdemek).

Bár az 1990-es választás is feszült volt, kemény, elsősorban az SZDSZ és az MDF között folyó vita, viszály előzte meg, akkoriban még csak célzás formájában sem jutott senkinek se eszébe olyasmit kijelenteni, hogy aki a mássikkal szavaz, az (nemzet)áruló, nem igazi keresztény, nem igazi magyar. Mindezt azonban most nem csupán a pártok média-propagandája sulykolja, de egyes egyházak is. Ez az oka annak, ami most először következett be: a

közvélemény-kutatások teljes csődje. Nem a felmérésekkel volt a baj, elképzelhetetlen, hogy négy kutatóintézet csaljon, vagy ugyanazt a módszertani hibát kövesse el egyidőben. Egyetlen magyarázat van, éspedig az, hogy létezik egy réteg, amelyik fél, nem meri bevallani pártopcióját. És ez, sajnos, „természetes” a történelem után. E réteg – amely nyilvánvalóan az MSZP-re voksolt – nem válaszolt a kérdésekre, vagy azt hazudta félelmében, hogy a Fideszre fog szavazni. E réteg nagysága pontosan megállapítható, összehasonlítva a felmérések és az eredmény közti különbségeket.

Mindez erősen elgondolkoztató – miféle mély válság okozta ezt? Miért nem félt senki (vagy majdnem senki) közvetlenül a kommunizmus bukása (felemás bukása) után? És miért kezdtek el félni most? Más. 1990-ben is erős ellentétek voltak az „urbánus” SZDSZ és a „népies” (később nép-nemzeti, sőt nacionalista) MDF között. Ennek ellenére még létezett dialógus, léteztek személyes kapcsolatok is, szabadon folyt vita.

Lassan-lassan ez megszűnt.

Ma már kölcsönösen vége a politikai rivalizálásnak, az ideológiai nézetkülönbségek korának – ma már ellenség a másik. Nem részletezem tovább, a folyamat még Antall alatt kezdődött (Csurka első megnyilvánulásai stb.), de igazán az Orbán Viktor-korszakban teljesedett ki. Ekkor ez már „állampolitika” lett. Rákosi alatt ez a szlogen működött: aki nincs velünk, az ellenünk van, Kádár alatt a következő: aki nincs ellenünk, az velünk van; az Antall- és Horn-korszakról nincs efféle jelmondat. Orbán Viktor korszakára pedig ez a szlogen érvényes: aki nincs velünk, az nincs. De ez inkább az első évekre volt érvényes. Később már másra is történt utalás egy hosszú, mindkét oldalon sokat magyarázott és értelmezett körmondatban. Bárhol is közelítjük meg ezt a mondatot, rájövünk, hogy azt sugallja: aki nincs velünk, az nem magyar, nem keresztény, az ellenség, és azzal tehetne szívességet a hazájának, ha felkötné magát. Nagy szerepe van ebben a változásban úgy általában a Fidesznek, de különösen Kövér Lászlónak. Azonban Orbán Viktor szerepe sem alábecsülendő, a *Vasárnapi Újság* c. rádióműsor, a *Demokrata* hetilap iránti tisztelete a másik vélemény *ab ovo* elítélését, a vita, a dialógus visszautasítását jelzi. Az utóbbi napokban visszautasított egy, a *Népszabadságnak* adandó interjút, ehelyett a Demokratának nyilatkozott. Ez fölösleges volt, hisz a Demokrata olvasói enélkül is rá, illetve a MIÉP-re szavaztak volna.

De választási szempontból ez a visszautasítás nem egyszerűen ügyetlenség volt – jelzés értékű: nincs dialógus, vita, mert nem elvi, ideológiai különbségekről van szó, hanem a jó és a rossz küzdelméről. És még számtalan példát hozhatnánk fel. Eredmény: félelem, kölcsönös gyűlölet, az intolerancia növe-

kedése. Ugyanakkor maga a párt megerősödött. Soha a Fidesznek nem volt annyi elszánt, már-már fanatikus híve, mint most. De ennek megvan az ára is. Nagyjából ugyanígy gyűlölik. Az ország kettéoszlott. Ráadásul most fordult elő először az, hogy az egyházak majdnem egyöntetűen a jobboldal mellett álltak ki – tehát a hívő ember számára szégyellnivaló lett a baloldali, vagy ne adj Isten, liberális opció, ideológia.

Minden politikus egyetértett abban, hogy a nagy részvétel a demokrácia győzelméé stb. Csodálatos, szép kijelentés, csak nem igaz: populista demagógia. A kis (vagy nagy) részvétel, jelezhet több, egészen ellentétes dolgot is. Néha (illetve bizonyos országokban, bizonyos korszakokban) azért mennek kevesen szavazni, mert úgy általában csalódtak a „demokráciában”, a pártokban stb. Néha viszont épp azért mennek kevesen szavazni, mert túlságosan is bíznak a demokráciában, mert úgy vélik, hogy a kormányzók csupán törvények (jó törvények!) alapján adminisztrálni fognak, és úgy vélik, nincs túl nagy különbség az alternatívák között. Egyiket sem „szeretik” igazán, de majd’ mindenikben megbíznak. Hiszen – úgymond – elég, ha a kormányon levők betartják a törvényeket, az alkotmányt, úgy sincs túl nagy mozgásterük.

Néha azért mennek el sokan szavazni, mert tudják, hogy számít a véleményük, még akkor is, ha csak árnyalatnyi különbségek vannak az opciók között – ez a demokrácia diadala. De most, Magyarországon azért mentek el olyan sokan szavazni, mert félték a másiktól, vagy mert gyűlölték a másikat. Nos, amikor a félelem, a gyűlölet a motiváció, akkor szó sem lehet a demokrácia diadaláról. Amikor a szavazatok nagy része valami *ellen* születik, akkor szó sincs a demokrácia diadaláról. Véleményem szerint itt csupán annyi történt, hogy a választók fele „imádja Viktort”, a másik fele „gyűlöli Viktort”. Mindkettővel lehet vitatkozni, de kétlem, hogy sokan azért mentek volna el szavazni, mert rajongtak Medgyessyért vagy mert meggyőződéses szociáldemokraták, liberálisok lettek volna. Az MSZP-re (és sajnos, nagyrészt az SZDSZ-re is) leadott voksok óriási része negatív szavazat volt. Ezért nem örülök a nagy részvételi aránynak.

Érdekes, bár nehéz feladat lenne olyan felmérést végezni, amely időskálán méri a társadalmon belüli gyűlölet (és félelem) mértékét. Efféle felmérés nincs, de rengeteg közvetett adat alapján merem állítani, hogy az elmúlt félszázadban ekkora mennyiségű intenzív gyűlölet, ilyen fokú társadalmi kettéosztottság, mint most, nem létezett Magyarországon. Az MSZP utalt arra, hogy meg kellene szüntetni az árkok ásását. Hiszek szándékuk őszinteségében, de rövid távon elképzelhetetlennek tartom e jelenség megszüntetését. Hosszú évek következetes politikája szükséges ehhez. Akármennyire is elítéli valaki

a posztkommunisták 1994–98 közötti kormányzását, korrupciós ügyeiket, az MSZP-ek szürkeségét, unalmasságát, a Bokros-csomagot (bár erről a közgazdászok véleménye megoszlik), stb., stb., azt el kell ismernie: mandátumuk lejártakor nem hagytak „örökségként” ekkora mértékű gyűlöletet.

Van-e élet az RMDSZ-en kívül?

Beszélő, 2003. január-február

Markóék ugyanis, a Tőkés-féle társaságtól való félelmükben, arra a korszakra is gondolva, amikor a Tőkésék megtestesítette mumus eltűnik, abszolút megbízható „bólogatókkal” vették körül magukat. Az elmúlt pár év alatt minden vonalon tökéletes kontraszelekció történt.

„A két miniszterelnök pusztá jelenléte is bizonyította, hogy más korban élünk, valami fontos megváltozott. A normalitás irányába” – ez jellemezte röviden a 2003. január végi RMDSZ-kongresszus alaphangulatát. De máris hozzá kell tennem: a két miniszterelnök jelenléte mást-mást jelentett, s ennek csak külső jele volt, hogy Năstase jóval nagyobb tapsot kapott, mint Medgyessy. Napok óta tudtuk ugyan, hogy ott lesznek a kongresszuson, mégis elemi erejű volt a meglepetés attól a lelkesedéstől, amivel

Năstasénak, valamint a román kormány majd' harmadának (külügyi, hadügyi stb. minisztereknek) a bevonulását fogadták. Pedig a magyarok még RMDSZ-küldötti minőségükben sem vádolhatóak azzal, hogy túlzott rokonszenvvel viseltetnének Năstasé iránt – erre az utóbbi időben semmi okunk nem volt. Az ellenkezőjére annál inkább: ő volt az, aki az 1996–2000 közötti korszakban, ellenzékiként, időről időre komor arccal bejelentette: „Tudomásom van arról, hogy rövidesen súlyos dolgok fognak történni Erdélyben. Reméljük, a kormány mindent megtesz, és megvédi országunk területét”. De még 2000 után is előfordultak efféle kirohanások: a „regionalizmus” szótól azonnal dührohamot kapott, többször is hisztérikusan megfenyegette például az ezzel a kérdéssel foglalkozó Provincia-csoportot (Molnár Gusztáv és társai ugyanilyen nevű kétnyelvű lapja köré tömörült értelmiségiek csoportját).

Miféle Năstase szereti az RMDSZ-t?

Năstase fogadtatását magyarázhatja az is, hogy sokunkban még elevenen él 1991 májusa, amikor Iliescu többször megfenyegette az RMDSZ-t, ne merészelje épp Marosvásárhelyen tartani kongresszusát, veszélybe sodorja vele a várost. Jól tudtuk, hogy hazudik, hisz a városban távolról sem volt már olyan interetnikai jellegű feszültség, amely spontán incidensekhez vezethetett volna, azt a lehetőséget azonban nem zárhattuk ki, hogy a SRI segítségével, „Iliescu kérésére”, valami történhet ott. Végül is sok száz rendőr, katona, titkosszolgálati védett minket „a jogosan felháborodott igaz románok dühétől”. Ez a tömeg, amelytől meg kellett minket védeni, ha nem tévedek, 18 személyből állt, közülük tíz kirendelt (SRI-ügynöknek kinéző), nyolc spontán nacionalista.

A román kormányfő megjelenését kísérő mostani rokonszenv azonban leginkább a magyar viszonylatban tanúsított, közelmúltbeli kompromisszumkészségének szólt, amely – úgy tűnik – nem pillanatnyi „fellángolás”, hanem tartós, racionális magatartás. Olyan döntés, amivel – s erre külön felhívnam a figyelmet – még azt is hajlandó volt megkockáztatni, hogy a román nacionalisták tűrőképességének határát átlépje. Most, vélhetőleg, tartósan elkötelezte magát egy bizonyos irányban, és nem fog két hét múlva visszakozni. Ennek feltételezhető oka, hogy a Szocialista Internacionálé, elsősorban az MSZP támogatásának köszönhetően, nemrégiben úgy határozott, hogy a PSD-t teljes jogú tagként befogadja, és ezzel új helyzet alakult ki. A Szocintern-tagság megerősítette Năstase pártjának legitimitását, megerősítette személyes pozícióját – de ezt csak akkor használhatja ki, ha következetesen ezen az úton halad. Jó helyzetben van, de nem engedheti meg magának, hogy csak úgy, régi énjének engedve, újra magyarelleses útra térjen.

Mindezeket tudva, érdemes fölfigyelni beszédének néhány mozzanatára. Először is szokatlanul hevesen udvarolt az RMDSZ-nek: „A PSD azt szeretné, ha az RMDSZ hosszú távon partnere lenne abban, hogy a román társadalmat felkészítsék az EU-csatlakozásra. Kormányfői jelenlétem nem csupán az udvariasság gesztusa, cserébe azért, hogy [a Szövetség] parlamenti támogatást nyújt. Együttműködésünket nem lehet a parlamenti támogatáshoz kapcsolódó konjunkturális célok prizmáján keresztül nézni. A kormány komoly gazdasági és külpolitikai eredményeket ért el. Ez az RMDSZ támogatása nélkül nem sikerülhetett volna”. Az utolsó mondatban megfogalmazott állítása nem igaz. A kormány kevésbé függött az RMDSZ szavazataitól, mint egyesek hiszik, a szükséges szavazatokat megszerezhetette volna máshonnan is, tán ne-

hezebben, tán nagyobb áron, de nem az ő szavazatán múltott a kormányzás. Magyarán szólva hazudott. De – ezúttal – „szépen hazudott”.

Miért? Mert határozottan ki akarta nyilvánítani – és nem csupán, sőt nem is elsősorban az RMDSZ elitjének, hanem a jelen lévő kétszáz újságíró révén a közvéleménynek –, hogy az RMDSZ „hosszú távú partner” számára. Ez a kifejezés azt is sugallja, hogy ha a következő választásokon abszolút többséget ér el a PSD (ami nagyon valószínű), azaz ha egyedül is kormányozhat, minden más párt parlamenti támogatása nélkül, akkor is együtt akar működni az RMDSZ-szel, akkor is az RMDSZ-t tekinti egyes számú partnerének. Ez jó jel. Teljesen mindegy, hogy mennyire volt őszinte (vagy mennyire volt őszinte akkor, amikor rendszeresen szapult a magyarokat): visszaút, más lehetőség helyzete stabilizálására nincs. Eldöntött valamit, hosszú távra, és ezen az úton lesz kénytelen menni, még ha esetleg kitérőkkel is.

Döntése, az, hogy nyilvánosan elkötelezte magát az RMDSZ mellett, többek között azt jelenti, hogy ezentúl a román–magyar kapcsolatok stratégiájának alakításában is fontos tényezőnek tekinteni a Szövetséget. Ami óriási fordulat. Jó tíz évvel ezelőtt dobta be a közvéleménybe a romániai magyar politikai elit azt a jelszót, hogy „Európa felé az út Magyarországon keresztül vezet!”. Ettől az egész román politikai elit (és nem csak) idegrohamot kapott. A következmény: akárhányszor próbált az RMDSZ véleményt nyilvánítani, tanácsolni, közvetíteni magyar–román feszültség, nézeteltérés esetén, a válasz röviden: „Kuss. Ez külpolitika, a kormány, a kormánypárt, a külügyminisztérium dolga – semmi szükség a közreműködésekre”. Most viszont, azaz egy évvel ezelőtt, nem is titkolták, sőt megköszönték az RMDSZ közvetítését abban, hogy megszülethet a Năstase–Orbán-paktum. Nyilvánvaló az üzenet: mostantól szükségesnek látják az RMDSZ közvetítő szerepét a két ország közti viszonyban, mi több, a két kormánypárt viszonyában.

Hangsúlyozzuk: e trend mellett elsősorban Năstase és nem a párt kötelezte el magát. Nem zárhatjuk ki azt a lehetőséget, hogy eredményes lesz Iliescu elnök buzgalma, melynek célja Năstase eltávolítása. Ebben az esetben, ha az államelnök növeli a párt és a kormány feletti befolyását, a külpolitikai irány is módosulni fog. Minden szomszédos országgal baráti viszony lesz – egyformán baráti, megszűnik Magyarország prioritása. Ezt bizonyította a kongresszushoz intézett elnöki üzenet is, amely – szöges ellentétben Năstase beszédével – pusztá, semmitmondó, protokolláris szöveg volt.

És hozzátenném, jelenleg Năstase épp azon fáradozik, hogy egyenlő távolságot tartson Amerika és az EU között – Iliescu ezt is felborítaná, Amerika javára.

Miféle RMDSZ-t szeret Năstase?

Csakhogy. Képes lesz-e az RMDSZ megfelelni e fordulat után a neki szánt új szerepnek? Mind több a pletyka, sőt, a bizonyított adat, a sajtóban is, az RMDSZ felső vezetősége tagjainak üzelmeiről, gyors és feltűnő, sőt tüntető meggazdagodásáról, a két kormánytól érkező pénzalapok gyanús kezeléséről, a PSD legrosszabb hírű vezetőivel folytatott gazdasági „tevékenységeiről”. Egy példa az utóbbira: az a (nehezen ellenőrizhető, de jellemző) hír járja, hogy Hrebenciuc, a PSD *Osztap Bendere*, megkedvelte Tőkés egyik régi, bizalmi emberét. Tiszta barátságából felajánlotta neki támogatását szerény villájának felépítéséhez. Véletlen egybeesés lenne, hogy azóta csökkent az illető radikalizmusa, rendre megszavazza a PSD-nek tetsző törvényeket?

Nem találkoztam olyannal, aki szerint az RMDSZ köreiben alacsonyabb lenne a korrupció, mint más pártok köreiben. De – a többség ezt határozottan helyesli, vagy szükséges rossznak tekinti. És, szomorúan, szégyenkezve bevallom, igazat kell adnom nekik. Mi is történe, ha az RMDSZ élén álló felső pár ezer, parlamenti, helyhatósági képviselő stb. mind tiszta kezű, elvhű ember lenne? Először is: azonnal és jelentősen csökkenne a több mint másfél milliós magyarság életszínvonala. A magyar vállalkozók aránya a nulla felé közeledne, hiszen semmilyen üzleti, kereskedelmi, vállalkozói tevékenységet nem lehet elképzelni a „reszelő” (románul „pila”, a protekció beceneve; önmagában is jellemző, hogyan becézik évtizedek óta a nélkülözhetetlen protekciót) és a „kis figyelmisség” („o mică atenție”) nélkül. Egyszóval: ha azt akarjuk, hogy megszülessen az erdélyi magyar vállalkozói réteg, amely munkaalkalmat is teremt a térségben (tehát ha azt akarjuk, hogy ne legyen túl magas a magyarok körében a munkanélküliség), és így tovább, akkor olyan politikai elitet kell fenntartanunk, amilyen a jelenlegi „kijáró”, „elintéző” fajta. Amely ért ahhoz, hogy melyik hivatalban, kivel, hogyan kell beszélni, kinek mennyi „kis figyelmisséget” kell adni. Ja, hogy közben az újjgazdag réteg elsősorban a politikai elit tagjaiból, azok családjából, baráti köréből áll? És hogy mind e közben az árat mi fizetjük? Ez sajnos így van.

Hiszen ez az RMDSZ – a PSD „hosszú távú” partnereként – jó néhány olyan nyilvánvalóan antidemokratikus törvényt szavazott meg, amelyeket még a nem épp demokratikus szellemiségéről híres Iliescu államelnök is visszadobott (például a sajtótörvény, amely gyakorlatilag lehetetlenné tette volna a korrupció leleplezését, a közhivatalt betöltő személyek bírálatát). A PSD viszont halogatta, szabotálta azokat az Iliescu által kért törvényeket, amelyek valami minimális esélyt teremtettek volna a közélet átláthatóságának megteremtésére.

Például a parlamenti képviselők vagyonbevallási kötelezettségéről szóló törvényt, amely ugyan sokat nem segített volna, hisz a legtöbb képviselő, szenátor akkorra már „átmentette” vagyonát barátok, rokonok nevére. De – így is túl sok maradt, gyanúsán sok saját birtokukban. Így hát válllvetve küzdöttek e törvény ellen, és e nemes harc fő szószólója és „ideológusa” Frunda György (RMDSZ-körökben csak Giginek hívják) volt. Szépen elmagyarázta, hogy nem szabad erről törvényt hozni, hiszen ha kiderül, kinek hány háza, autója, festménye, bankszámlája stb. van – az csak a tolvajoknak fog használni, ki fogják rabolni szegény képviselőket. Ezen röhögött (és háborgott!) a fél ország, de meghálálta a PSD és meghálálták a korrupt képviselőtársak.

Igaz persze, ezek a nem demokratikus törvények nyugodtan átmentek volna az RMDSZ nélkül is, hisz a Nagy-Románia Párt támogatta őket. Egyes „tisztessegebb” RMDSZ-parlamenterek épp ezzel magyarázták bizonyítványukat: „Tudtuk, akkora gazemberségről van szó, hogy úgyse lehet keresztülvinni – de szavazatunkért cserébe kaptunk a magyar kisebbségnek ezt meg azt”.

Számos súlyos dolog történt azonban a parlamenten kívül is, amelyekről az RMDSZ szemérmesen hallgat. Két, szorosan összetartozó ügyet érdemes megemlíteni. Az egyik: a Securitate dossziéit vizsgáló bizottság törvényben előírt tevékenységének szabotálása (Năstase szerint például „a múltban való vájkálás felesleges, sőt ártalmas” stb.), a másik a Priboi-ügy.

A PSD fontos parlamenti képviselőinek egyike Priboi, régi szekus-tiszt, Năstase egyik volt főtanácsadója. Múltja felháborodást keltett – az RMDSZ-t persze nem érdekelte az ügy. Azzal védekezett, hogy ő csupán régen tartozott a „politikai rendőrség” szerepét betöltő Securitatéhoz, később „nem politikai jellegű tevékenysége volt”, konkrétan a Szabad Európa adását „elemezte”. Az efféle „elemzések” kézzel fogható következménye volt Carlos megbízása egy bombarobbantással, és a rádió néhány munkatársának, köztük három volt igazgatónak a megverése, illetve meggyilkolása. Priboi tehát nem csupán magabiztosan folytathatja politikai tevékenységét (és a gazdaságit – állítólag ő a kormánypárt fő „pénzfelhajtója”), de közben sikeresen pereli is azokat, akik „megrágalmazták”. 1987-ben, a brassói munkáslázadás után, állítólag Priboi volt az egyik kihallgató tiszt és verőlegény. Egyik áldozata továbbra is fenn tartja a vádat, de úgy néz ki, elítélik rágalmazásért. Egy másik tanú megijedt, és bár magnóba részletesen elmesélte szenvedéseit, a bíróság előtt nem vállalja a tanúskodást, elbújt valamelyik faluban.

Milyen RMDSZ-t szeretne az RMDSZ-elit?

A Szabadelvű Kör egyik legutóbbi összejövetelén néhányan, elsősorban román értelmiségiek, udvariasan, célzásokba burkolva, de mégiscsak jelezték nyugtalanságukat, amiért az RMDSZ 12 év következetesen demokratikus, nyugatorientált politikája után most a PSD legocsmányabb döntéseit is támogatja. Négy tekintélyes román értelmiségi (Smaranda Enache, Gabriel Andreescu, Doina Cornea és Renate Weber) levelet is intézett Markó Bélához minderről, ő azonban úgy tett, mintha nem értené, mi a bajuk. Amikor azonban rájött, hogy a levél lényege, miszerint az említett négy személyiség éppen az RMDSZ-ben látja az ország demokratizálásának a garanciáját, és ez értelmezhető úgy is, mint ami nagyon hízelgő az RMDSZ-re (és az ő személyére), máris hangot váltott. Igaz, nem bocsátott meg: egyetlenegy román értelmiségit sem hívott meg a kongresszusra. Sőt, meg is üzentek nekik nyíltan: „Ne várják az RMDSZ-től, hogy a demokráciáért küzdjön – nem ez a feladata”. Ez alatt azt értette, hogy az RMDSZ sajátos, kisebbségi ügyekre koncentrál, mivel – demokratikus tömörülések híján – a másfajta küzdelem csak elvesztegetett idő lenne.

Abban sajnos van jó adag igazság, hogy igazi demokratikus párt, mozgalom nem létezik Romániában – de ez nem mentség és nem magyarázat a román elit, a román értelmiség teljes mellőzésére. Nincs párt, nincsenek mozgalmak, de sok, nagyon sok tisztességes, előítélet-mentes román értelmiségi (és nem értelmiségi) van – ám minden dialógus, kommunikáció megszűnt velük is.

Sok jel utal arra, hogy nem csupán az ország demokráciája, hanem saját szervezetük sem érdekli az RMDSZ-elitet. Megszabadultak Tőkéstől, a Reform Tömörüléstől (RT), a Fidesz-ukázokat követő hisztérikus rétegtől, ám ezzel párhuzamosan mindent megtettek annak érdekében, nehogy egy új ellenzék szülessen az RMDSZ-en belül. Ez a potenciális ellenzék veszélybe sodorta volna a jelenlegi vezetőség antidemokratikus gyakorlatát: mint köztudott, minden lényeges döntést egy szűk, öttagú csoport hoz, amely semmi betekintést nem enged az ügyekbe, sőt utólag sem tájékoztat senkit a döntések háttéréről, az esetleges alkukról (pl. a PSD-vel történt titkos megegyezésről).

A potenciális új belső ellenzék azért is veszélyes lehetne, mert mind professzionális, mind intellektuális szempontból a jelenlegi vezető réteg fölött állna. Markóék ugyanis, a Tőkés-féle társaságtól való félelmükben, arra a korszakra is gondolva, amikor a Tőkésék megtestesítette mumus eltűnik, abszolút megbízható „bólogatókkal” vették körül magukat. Az elmúlt pár év alatt minden vonalon tökéletes kontraszelekció történt.

Csak semmi kirakatpolitika

A január végi RMDSZ-kongresszuson már a demokratikus eljárások kirakat-kellékeivel sem bíbelődtek. Illett volna, legalább a látszat kedvéért, egy ellenjelöltet állítani Markó Bélával szemben – de már nem volt kit. Egy ellenjelölt ugyanis eleve gyanús: azt a látszatot keltheti, hogy nem hű követője a jelenlegi, ötagú legfelső vezetésnek. A pletykák szerint ezért nem vetették be a trónörökös (Kelemen Hunort). Más potenciális ellenjelöltet még a látszat kedvéért sem kerestek. Az még kínosabb lett volna, ha valamelyik szürke egér vállalkozik e pártfeladatra, és legfeljebb a szavazatok 2%-át szerzi meg, hisz az afféle „Markó, még rosszabb kiadásban” lett volna.

Az új alapszabályzat, amelyet sikerrel megszavaztattak a felületes, illetve tudatlan küldöttekkel, megerősíti a felső vezetőség teljhatalmát, a centralizmust, ugyanakkor ravaszul fogalmazták meg, a naivaknak fordítva is „el lehet adni”. Kevesen vették ugyanis észre, hogy az elfogadott paragrafusok nem csupán a vezető testületek határozatait teszik kötelező érvényűvé (ez eddig természetes is lehetne), hanem tiltják a vezető testületek, sőt az RMDSZ elnökének az állásfoglalásaival, nyilatkozataival ellentétes nézetek hirdetését is. Még a baloldali platform is lelkesen megszavazta a véleménykülönbség betiltását, korlátozását, mit sem törődve azzal, hogy ez létét, működését is veszélyezteti. Hiszen, ha ők baloldaliak, akkor nyilvánvalóan sok mindenen más lesz a véleményük, mint Markónak, aki nem baloldali (ő középnek nevezi magát). A döntések, állásfoglalások előtt szabad ugyan saját különvéleményt megfogalmazni, sőt, utána is, de ezt tanácsos inkább a családban, esetleg szűk baráti körben megtenni.

A szavazás menete aztán minden elképzelést felülmúlt. Mivel ellenjelölt az elnöki posztra nem volt, a szavazócédulán csak Markó Béla neve szerepelt – ha valaki nem értett egyet személyével, egyszerűen csak ki kellett húznia a nevét. Az első ötven képviselő át is vette a szavazócédulát, és ott rögtön a nyilvánosság előtt bedobta a dobozba, büszkén mutogatva, hogy nem nyúlt hozzá, azaz nem húzta ki a nevet. Ezt tíz videokamera filmezte. Frunda észrevette, hogy ez talán mégis csak túlzás, és szólt, hogy legalább vonuljanak félre valami sarokba (fülke nem volt), legalább mímeljék a titkos szavazást. Rendben, félrehúzódok egy sarokba, hogy kihúzzam Markó nevét – és látom, hogy öt kamera filmez. Nekem mindegy, de képzeljük el azokat, akik a „kihúzó” között voltak, és közben még politikai karrierben reménykedtek...

Egyszóval, megpróbálom kihúzni Markó nevét, de ez nem olyan egyszerű. Nincs előkészítve se toll, se ceruza. Nincs asztal, semmilyen sima lap, amire rátehetném a papírt. Próbálom a falon elvégezni e műveletet, az meg olyan re-

cés, hogy még az óvatos húzás is azonnal összegyűrte, felkarcolta. Mert erre a részletre is vigyáztak: olyan vékony selyempapírból készült a szavazócédu-la, hogy nem nagyon tűrte a kihúzást. Ceaușescu korában rendelkezésemre állt egy zárt fülke, toll, asztalka – technikailag biztosított volt a szavazás titkos jellege. Az más kérdés, hogy az eredményt előre eldöntötték, teszem azt 99,7%.

A történetnél sokkal ijesztőbb a reakció: jó néhány demokratikus érzel-mű küldöttel, jogással próbáltam ott helyben megvitatni az ügyet, de még csak nem is értették, mi a bajom. Hisz úgymint Markó lesz az elnök, akkor meg minek efféle apróságok miatt kekeckedni? Ide jutottunk.

Milyen lesz a Tőkés nélküli RMDSZ?

Mi lesz Tőkés után? Nehéz erre válaszolni, hiszen csupán 48 órával ezelőtt „búcsúztunk” el tiszteletbelinktől. Nézzünk néhány lehetőséget. A Reform Tömörülés (a mi RT-s fideszeseink – ahogy hívjuk őket) létrehoz egy külön pártot, mozgalmat, amelynek az lesz a fő célja és küldetése, hogy megakadályozza az RMDSZ bejutását a parlamentbe. Csakhogy az RT vezetősége korántsem lesz egységes sem a pártalapítási lázban, sem a parlamenti bejutás megakadályozásában, méghozzá banális, gyakorlati okok miatt. Az RT ugyanis legutóbbi *de facto* két szárnyra szakadt, az RMDSZ-kongresszus előtt pár héttel tartott kongresszuson, amelyen megszületett az RMDSZ-nek címzett végső hadüzenet is. Az RT többsége Szász Jenő (az RT egyik alelnöke, Székelyudvarhely polgármestere) hatása alá került, az RT régi (és még mostani) vezetősége (Tóro T. Tibor, Szilágyi Zsolt és mások) ellenezték a teljes szakítást, s a döntés után képtelenek voltak leplezni kétségbeesésüket. Ők ugyanis parlamenti képviselők, s ennek előnyeiket nem kívánom részletezni: mindenesetre kevés országban van oly nagy anyagi előnye és befolyása e pozíciónak, mint Romániában. Ha az új mozgalom élére állnak, a maximális sikerélményük az lesz, hogy hozzájárulhatnak az RMDSZ kibuktatásához a parlamentből – de az biztos, hogy ők személyesen soha többé nem fogják élvezni a román parlamenti tagság előnyeiket, amelynek amúgy olyannyira rájöttek az ízére. Azt sem lehet tudni, hogy ebben az esetben Orbán Viktor akarja-e, képes-e kompenzálni őket? Egyáltalán van-e annyi pénze?

Elképzelhető, hogy az RT csak félig vagy formálisan válik ki az RMDSZ-ből (csupán felfüggeszti tevékenységét), és fél évvel a parlamenti választások előtt kompromisszumot kötnek. („Mi leállítjuk az RMDSZ-ellenes propagandát, ti biztosítottok nekünk X számú parlamenti székot.”)

Mellesleg, ha az RMDSZ most újabb kompromisszumot kötött volna Tőkés-sel, az RT-vel, akkor se lett volna biztos a parlamenti küszöb elérése, hisz Tőkés és az RT ugyanúgy folytatták volna hadjáratukat, mint korábban: Tőkés már két évvel ezelőtt is kérte híveit, hogy ne siessenek az RMDSZ-re szavazni. De így se biztos az RMDSZ bejutása. Pillanatnyilag épp ott tartunk, hogy „óriási sikereket értünk el” (tényleg többet adott ez a kormány, mint azelőtt tíz év alatt kettő–három). Ráadásul, a PSD is oly erősen megszerette az RMDSZ-t (mint Năstase beszédéből kiderül), hogy eszébe sem jut mással szövetkezni.

Mi várható?

Hogy a felsorolt változatok közül melyik fog megvalósulni, az a körülményektől is függ. Tény, hogy a nacionalista retorika lényegesen csökkent. Még a Corneliu Vadim Tudor vezette Nagy-Románia Párt számára is harmadrangúvá vált a magyarellenes propaganda. Nem félünk magyarnak vallani magunkat. Erősen csökkentek a kisebbségi lét hátrányai, pontosabban az igazi – gazdasági és szociális – hátrányokban osztozunk a román lakossággal. Márpedig a romániai lakosság egésze oly mélyen pesszimista, annyira nem remél semmi jót, hogy a fiatalok óriási többsége, valamint a középkorúak nagy része számára is egyetlen út maradt – menekülni innen. Egyszóval nem tragédia itt magyarnak lenni, de nem túl szerencsés itt élni. A jelenlegi RMDSZ azonban e következtetéssel nemigen törődik.

Már 2000-ben felmerült az aggodalom, hogy a választáson az RMDSZ nem éri el az 5%-os küszöböt. Nem fenyegettek bennünket eléggé, legfeljebb úgy mellékesen, nem is szidtak eleget: még Vadim Tudor is egészen más dolgokra koncentrált. Márpedig az RMDSZ-re szavazás egyik fő motivációja mégiscsak a félelem. „Az RMDSZ megvéd minket, nehogy újra pogromot szervezzenek ellenünk, az RMDSZ kiharcolja, hogy nyíltan, félelem nélkül használhassuk anyanyelvünket.” Ennek most vége. Nincs pogrom, nem félünk magyarul beszélni (inkább a szegénységtől, a munkanélküliségtől, a kilátástalanságtól félünk). Ha Năstase és társai még többet fognak bennünket dicsérni, az úgy általában jó – de erősen csökkenteni fogja az RMDSZ szavazatainak számát.

Paradox módon már csak egyvalamiben lehet „reménykedni”: ha tovább romlik az életszínvonal, ha erősödik az általános bizalmatlanság a mai politikai elittel szemben, ha még tovább fokozódik a közöny – akkor esetleg még több román fog otthon ülni a szavazások napján, és így kevesebb szavazattal

is elérheti az RMDSZ az 5%-ot. Ne felejtsük, a PSD-re jelenleg 50% szavazna, de csupán 25% bízik ebben a pártnak, azaz szavazóinak fele esetében a motiváció a „kisebbik rossz”.

És ha nem jut be a parlamentbe az RMDSZ? Akkor mi lesz? Semmi különös. Az biztos: pár évig bizonyos dolgok „kijárása”, „elintézése” nehezebben megy majd. De, ne felejtsük el, az RMDSZ befolyása nem feltétlenül képviselői számától függ, hanem a hatalom akaratától is. Az első, ’89 utáni román parlamentben több magyar volt, mint jelenleg, de hála Iliescunak és társainak, befolyásuk egyenlő volt a nullával.

Van-e esély az RMDSZ megújulására? Igen. Méghozzá egyetlen esély – egy bukás. Ezzel ugyanis elveszítené kizárólagos befolyását a jelenlegi vezetőség java és a „bólogatókar”, az a klikk, amely régóta tudja, hogy épp Tőkéséknek köszönheti teljhatalmát, azoknak, akik Markót, Takács Csabát, Frundát, Verestóyt bírálni merték. Az RMDSZ vezetősége többet változott az elmúlt négy, illetve nyolc év alatt, mint vártuk – csak éppen másként, mint ahogy vártuk. Mert ki hitte volna tíz évvel ezelőtt, hogy a Markó-féle vezetés odáig jut, hogy nem tűr semmiféle ellenvéleményt? Ki hitte volna, hogy keresztülnéz majd azokon, akiknek saját véleményük van, akik bizonyítottak, és akik hosszú időn keresztül őszintén támogatták?

„Az iraki háború kirobbantását egy hazugság igazolja”

Evenimentul Zilei, vasárnapi kiadás, 2003. február 23., *Transindex*, február 24.*

Határozottan ellenzem a halálbüntetést, de a Szaddám-féle diktátorok esetében szemrebbenés nélkül kivélt tennék.

– *Az egész világon az iraki háborúról beszélnek, napról-napra újabb politikai szövetségek kötődnek és bomlanak fel. Románia hogyan játszik ebben a játszmában?*

– Nagyon rosszul. Csak a rövidtávú előnyöket keresi, anélkül, hogy távlatokban

gondolkodna, és maga előtt látná a következményeket. Egyszóval improvizál. Az első baklövés az volt, hogy a parlament elfogadta: a Románia területén kihágást vagy bűntettet elkövetett amerikai katonák fölött ne a román, hanem az amerikai igazságügyi szervek ítéljezenek. Ez a határozat még a NATO-meghívás előtt született. Akkor már biztos volt, hogy benne leszünk a katonai szövetségben, a határozatra tehát egyetlen magyarázat van: a szolgalelkűség. Zárójelben jegyzem meg, hogy integrációs, valamint külpolitikánk nagy része sem más, mint „behódolás”, amit minden esetben a csaiszta mentalitásban gyökerező kifakadások követnek, hogy a „nemzeti függetlenség” elve menthető legyen. A nyugatiak szemében humorosnak és felfoghatatlannak tűnhet, hogy egy kis ország, amely többször is kifejezte csatlakozási óhaját valamelyik klubba (EU, NATO, IMF, Világbank), és többször is ígéretet tett a feltételek teljesítésére, felcsattan, amikor számon kéri rajta azokat, és azt válaszolja, ne avatkozzanak bele a belügyeibe.

– *Térjünk vissza az amerikai katonák kiadatását tiltó határozathoz...*

– Ez a határozat ingerelte az EU-t, jelképesen is súlyos tettnek számít. Miért kellene az amerikai katonákat a nemzetközi jog fölé helyezni? Az angolokat miért nem? Vagy az egész NATO-t? Mindez az amerikai törekvés elfogadá-

* Az interjút Robert Turcescu, az *Evenimentul Zilei* napilap és az *Europa FM* rádióadó munkatársa készítette. A magyar változatot Gozner Gertrúd fordította.

sát jelenti, hogy mindig ők legyenek a „number one”-ok, akik a nemzetközi jog fölött állnak. Nehéz ilyen helyzetekben nem adni igazat a hazai jobb és baloldali szélsőségeseknek, akik a „nemzetközi csendőrség” kifejezést aggatják Amerikára. A kialakult helyzet egyik következménye az lesz, hogy megnő a szélsőséges pártok népszerűsége, hiszen ezek, az antidemokratikus, nacionalista propaganda mellett, szembeszálltak az amerikai hegemoniával és a globalizációval is. De ez nem érdemük, csak a szerencsájük. Szerencsések voltak, mivel a többi párt elhanyagolta ezeket a valós problémákat, amelyeket ők, a szélsőségesek, groteszk, uszító nyelvezetbe öltöztettek.

De térjünk vissza Románia szerepére a „játékban”. Most, hogy kitört a vita a SUA, az EU és az európai országok között, mi eléggé megkérdőjelezhető módon az amerikai oldal mellett köteleztük el magunkat. Mindeddig nem túl sok jót írtam Năstaséről, de az egy hónappal ezelőtt tett megállapítása valóban kitűnő: „Attól félek, hogy Szaddám megnyeri a háborút, mielőtt elkezdődne. Az Európa és Amerika, valamint az európai országok közötti széthúzás a diktátorok és a terroristák pozícióját erősíti”. Minden jel arra mutat, hogy az Amerika-barát „keményvonal” a Cotroceni-palotából ered, Năstase pedig megpróbált egyensúlyozni Amerika és Európa között.

– *Mennyit képes a romániai átlagember érzékelni a lehetséges háború körüli nyugtalanságból? Tudatában van az ezekben a pillanatokban hozott döntések fontosságának?*

– Keveset érzékel, de ez nem az átlagember, hanem a tömegkommunikáció hibája. Én inkább arra kérdeznék rá, hogy a közvélemény formálói megértették-e egyáltalán ezt a szörnyen összetett problémát? Lássunk rá egy példát: a 22 című közéleti hetilap utolsóelőtti számát. Az újság profilját véve alapul elcsodálkozunk azon, hogy február közepén még egy fél oldalt sem szentelt a témának. Ez jellemző a romániai demokratikus elit tájékozottsági színvonalára. Akkor pedig mit várhatunk egy átlagembertől? A többi kelet-európai országban sem rózsásabb a helyzet, a háborút ellenzők többségének magatartása egyszerűen pacifizmus. Az ottani értelmiségiek körében azonban komoly vita folyik, és a témával foglalkozó cikkek nem egyszerűen háborúellenesek vagy -mellettiék, hanem sok-sok információt tartalmazó aprólékos elemzések. A politikusoktól nem várnak értelmes vitákat, tudják, hogy azok egyszerűen hoztak egy határozatot, s azt most egy leegyszerűsítő, populista diskurzussal megpróbálják eladni.

– *Sok országban nagyszabású háborúellenes megmozdulások zajlottak, nálunk azonban alig száz ember vett részt egy ilyen tüntetésen Bukarestben és Kolozsváron.*

– Ennek két oka van. Az első az, hogy a többség úgy érzi, nem tudja befo-

lyásolni a politikai döntéseket. Zárójelben megjegyzem: mindenhol, ahol a kormány és az ellenzék között az arány 53 a 47-hez, mindenki tudatában van annak, hogy bármilyen fajta tüntetés az ellenzék győzelméhez, a kormány bukásához és előrehozott választások kiírásához vezethet. Nálunk nem ez a helyzet. A második ok: Emil Constantinescu. 1990 januárja és 1996 ősze között zajlott le a harc az úgymond demokratikus erők és a poszt-kommunisták között. A győztes Emil és társasága lett. Emil Constantinescu legnagyobb „sikere”, amellyel majd bekerül a történelemkönyvekbe az, hogy jó pár évtizedre sikerült megölnie az emberekben a reményt. Innen az érdektelenség, közömbösség.

– *Európa – úgy tűnik – nem nagyon akar minket. Mi miért akarunk mindenáron csatlakozni?*

– Nem értek egyet az így megfogalmazott kérdéssel, mivel Európa mint olyan nem létezik. Ami adva van: az országok, a szervezetek sokasága, gyakran pedig magán a szervezeteken, illetve pártokon belül sem egyeznek a vélemények. Az EU mindenekelőtt gazdasági szövetség, amely most átalakuláson, vagy éppen válságon esik át. Akárhogy is van, nem érzelmi alapon ítélem meg egy országot, hanem érdekeltségei szerint. A csatlakozás jó dolog, de nem azért, mert ott valamiféle földi paradicsom várna ránk, hanem azért, mert szükségünk van rá, mert a gazdasági fejlődés, egyáltalán a kereskedelmi túlélés összehasonlíthatatlanul nehezebb lenne ezen a közösségen kívül. Léteznek szilárd demokráciával és gazdasággal rendelkező országok, amelyek nem hajlandók belépni az EU-ba, mégis jól elboldogulnak. De mi nem tartozunk azok közé.

– *Tudom, hogy nem ért egyet az amerikaikkal, de mi van, ha nekik van igazuk, és Szaddám eltávolítása létfontosságú a világbéke szempontjából?*

– Erre megpróbálok távirati stílusban válaszolni. Nem vagyok az amerikaiak ellen, csak Bush politikáját ellenzem. Nem hiszem, hogy igaza volna. Ezt nehéz pár szóban megfogalmazni, de megpróbálok. Nem vagyok pacifista a szó klasszikus értelmében. És nincs kétségem az iraki rezsim undorító, embertelen voltával kapcsolatban sem. Határozottan ellenzem a halálbüntetést, de a Szaddám-féle diktátorok esetében szemrebbenés nélkül kivételt tennék. Viszont az információk alapján biztos vagyok abban, hogy Szaddám távollról sem olyan kulcsfigurája a nemzetközi terrorizmusnak, mint ahogy sokan hiszik. Mindenekelőtt inkább az állítólagos, úgynevezett szocialista eszmék híve, és nem a radikális iszlámé, nem fanatikus al-Qaida rajongó. Ugyanakkor a *Washington Post*ban és a *New York Times*ban megjelenő, a Bush politikáját bíráló cikkekben pacifizmussal nem vádolható politológusok – Thomas L. Friedman, az idősebb Bush tanácsadója az első öböl-háború idejéből és

Zbigniew Brzezinski – azt vetik a mostani hatalom szemére, hogy a háború kirobbantását hazugsággal igazolja, mégpedig azzal, hogy kapcsolat állna fenn Szaddám és Oszama bin Laden között.

– *Egy telefonbeszélgetés alkalmával kifejezte aggodalmát Irak megtámadásának következményeiről. Mégsem a béke következne a csata után?*

– A háború következményei katasztrofálisak lennének. Hatalmas emberi áldozatok árán eltűnne egy diktatórikus rezsim, viszont megerősödne a nemzetközi terrorizmus. Túcatnyi mérsékelt, fél-demokratikus, Nyugat- és Amerika-barát arab állam összeomlana, ugyanolyan undorító diktatúrává alakulna, mint amilyen Irak volt. Sőt, sokkal veszélyesebbé, mert ezek a rendszerek már a vallási fanatizmusra építkezének. Naponta öt-hat órán keresztül chatelek a muzulmán világban élő barátaimmal, követem az eseményeket. Pontosan tudom, hogyan változik a mérsékelt muzulmánok és a vallási fanatikusok aránya Iránban és Pakisztánban. Minden egyes hír, amely a küszöbönálló háborúról szól, az intoleráns fanatikusok számát és befolyását növeli. Jelen pillanatban egyre nő a fanatikusok száma, akik bármelyik pillanatban készek feláldozni magukat, hogy csapást mérjenek a „hitetlenekre”, legfőképp az amerikaiakra és a zsidókra. Ha kitör a háború, számuk megtízszereződik.

Ahogy a vietnami háborút nem lehetett megnyerni, úgy ezt sem lehet. Természetesen Irakot el lehet foglalni, de utána mit következik? Elindulnak ama országok ellen, amelyek jelenleg még Iraknál is vehemensebben támogatják a terrorizmust? Háborút indítanak ama iszlám államok ellen, amelyek ezekben a hónapokban az iraki konfliktus hatására szintén fundamentalistákká váltak? A fundamentalizmus radikalizálódásával párhuzamosan valami hasonló folyamat zajlik le a nyugati „civilizált” országokban is: egyre gyakrabban tesznek egyenlőségelet az iszlám és a fundamentalizmus közé, vagy ami még rosszabb, az arabok és a terroristák közé. Ami nemcsak túlzás, hanem fundamentalista aberráció.

– *Néhány nappal ezelőtt az emberiség két részre szakadt: „jó fiúkra” és „rossz fiúkra”. Most a „jó fiúk” tábora is kettőbe oszlott: a körülmények számájára írható-e ez vagy a gazdasági érdekek konfliktusára?*

– A jó és rossz típusú megkülönböztetés mindig is egyszerűsítés. Természetes, hogy ebben a vitában jelen van a gazdasági érdekellentét, de a befolyás megszerzéséért való tülekedés is. Nem akarom idealizálni a háborúval szembeszálló európai vezetőket. Nem nagyon érdekel, legalábbis nem az érdekel elsősorban, hogy miért vétőzték meg a NATO-ban a Bush-adminisztráció Törökországgal kapcsolatos javaslatát. Függetlenül a szándéktól, még ha a legalantasabb is az, az ő döntésük bölcsebb, gyakorlatiasabb, mint az ame-

rikai hatalomé. Bush gondolkodása túlságosan leegyszerűsítő, hiszen ő egy olyan fundamentalista evangélikus szekta tagja, amely hisz az „újjászületésben”, vagyis őszintén vallja, hogy nincs más csak a „rossz” és a „jó”, csupán „ördögök” vannak és „angyalok”. Nincs értelme teológiai vitákba bonyolódni, mert a politikai döntések nagy részében nem a jó és a rossz között kell választani, hanem a rossz és a kisebbik rossz között. Ezt hívjuk realizmusnak, amiből most egy kicsit híján vannak Washingtonban.

Tehetséges politikus. Terrorista

A Hét, 2004. november 11.

A megértés csupán egyetlen útja annak, hogy megszabaduljunk mindattól a rettenettől, amit a beteg társadalmakra rátelepedő terrorizmus a világra szabadított.

Üzenet járta be a világot. S mivel egy terrorista üzenete volt, oda is figyeltek rá az emberek, meg nem is. A világpolitikában ördögi szerepet osztottak a terroristákra, ezért az emberek rettegni szoktak tőlük, de odafigyelni rájuk nem. Pedig a tét óriási, bármely geopolitikai szegletben is éljen az ember. Bin Laden (és a terrorizmus) számára nem a szeptember 11-i terrortámadás, hanem a hivatalos politika reagálása volt az igazi siker.

A nyugati politikusok, elemzők képtelenek egyértelmű magyarázatot adni, hogy miért támadtak meg egy olyan diktátort, aki kimondottan rossz viszonyban volt a muszlim fundamentalistákkal? Mi köze ennek a mostani háborúnak a „terrorizmus elleni harchoz”? Gazdasági érdek? Talán. Bizonyos cégek biztosan nyernek. Rablőháborúnak mégsem nevezhető, hisz Amerika veszteségei felmérhetetlenek.

A terrorizmus veszélyére való hivatkozás voltaképpen csupán alibi az amerikai demokrácia lépésről lépésre való leépítésére, csökkentésére. Miközben az amerikai politika az iszlám fundamentalizmusáról, intoleranciáról szónokol, lassan természetessé, mindennapossá válik Ashcroft igazságügyminiszter kijelentése: „Döntéseim elsősorban a Biblián alapulnak, másodsorban az alkotmány szövegén”.

Hogyan is értelmezhetné az iraki nép a háborút másképp, mint vallásháborút?

És ebben a háborúban hiába hivatkoznak a terrorizmusra: annak okait, működését nem tudják, és nem akarják érteni. És elhazudják aényt, hogy a terrorizmus és a diktatúra két különböző dolog. Jelenleg egy nyugati demokrácia válságát éljük, és nem egy keleti diktatúra összeomlását.

Bin Laden diabolizálása megkönnyítette a terrorizmussal szembeni semmittevést.

Próbáljuk meg „megérteni” az utóbbi hetek üzenetét, és ne háborodjunk fel. A „megértés”-nek semmi köze a megbocsátáshoz.

A megértés csupán egyetlen útja annak, hogy megszabaduljunk mindattól a rettenettől, amit a beteg társadalmakra rátelepedő terrorizmus a világra szabadított.

A történet nem arról szól, miféle ember az, aki képes ezreket legyilkolni, ártatlanokat lefejezni. A kérdés az, mikor és miért jutott hatalomra, hogyan őrzi meg a hatalmát az az ember, akiről szeretnénk hinni, hogy súlyos beteg. (És aki egészségesnek, magabiztosnak, szokatlanul nyugodtnak tűnik, nyilvánvaló, hogy nem barlangokban bújkál.) Szeretnénk az ördögöt messze tudni, és kiderül, hogy egészen közel van hozzánk. Velünk kommunikál. Ezúttal a nyugatiak nyelvét beszéli. Pontosan van informálva a világ dolgairól, eseményekről, az amerikai mentalitásról. Üzenetéből eltűntek a régebbi homályos, misztikus célzások, a Korán-idézetek, a teológiai magyarázatok. Ha nem emlékeznénk szeptember 11-re, kimondottan racionális ajánlatnak tűnhetne, afféle békeajánlatnak. „Ha ti nem veszélyeztetitek biztonságunkat, akkor mi sem a tieteket.”

„Az épeszű ember, mikor súlyos csapás éri, mindenekeelőtt elkezdi keresni annak okait, hogy megelőzze az újabb csapást.” Ha ez a mondat nem pár nappal a választások előtt hangzott volna el, hanem hamarabb, talán sokan elgondolkoztak volna rajta. Hisz nyilvánvaló, hogy az amerikai adminisztráció épp ezt nem tette. Úgyhogy fussunk újra és újra neki: tényleg megérteni, mi az üzenet, mi a cél, és mi az, amit mi (Apage Satanas!) terrorizmusnak nevezünk. Tanuljuk meg a saját demokráciánkat (az összes betegségével együtt), és mindazt, amit világpolitikának hívunk.

Mert bármilyen nehezen elfogadható, akivel szemben állunk: nem pszichopata, nem szadista gyilkos (no, nem is a humanizmus megtestesítője), hanem pontosan megfogalmazott politikai célokat követő személy, aki ehhez a nem túl rokonszenves módszerhez folyamodott. Politikus. És amit mond, az racionálisabb a Bush-csapat mellébeszéléseinél. Akkor is, ha félelmetes.

A mindennel toleráns lap

Helyzetjelentés a 22-es ideológiai zűrzavaráról

Transindex, 2003. szeptember 29.

Magyarország és a magyarok Románia, valamint a román nemzet ősellenségei – ez derül ki a Társadalmi Párbeszéd Csoport (GDS) hírneves, a rendszer-váltásban jeleskedő értelmiségi hetilapja, a 22-es 700., önmagát ünneplő számából. A lap a jubileumi kiadásban bebizonyította: szerkesztői tolerálják, eltűrik, elnézik, hogy egyes szerzőiken kezd elhatalmasodni a mindenki másban ellenséget látó politikai üldözési mánia (az erre és az alábbiakra vonatkozó idézeteket lásd az 1., 2., 3. és 4. alfejezetben). Ha pedig egy olvasó levélben tiltakozik a gyűlölködő hangvétellű írások miatt, a szerkesztőség inkább xenofób húrokat pengető szerzőjét védi, a válaszadás jogát visszautasítja. Antiszemita felhangú olvasói levelet viszont minden további kommentár, elhatárolódás nélkül közöl.

A hetilap kiváló, józan elemzések, esszék mellett sokszor ugyanabban a számban közöl magyar- és/vagy zsidóellenes kitételeket tartalmazó cikkeket, illetve szélsőjobboldali „történelmi” zagyvaságokat. Ráadásul az antiszemita és/vagy magyarellenes elméletek az EU-val és a NATO-val szembeni gyanakvással keverednek e cikkekben. A durván történelemhamisító, primitív módon antikommunista, szélsőjobboldali szövegekről nem könnyű felelős módon eldönteni, hogy a szerző és szerkesztő szándékosan tájékoztatja-e félre az olvasókat, vagy csupán elemi tudatlanságból és nemtörődömségből.

Mivel az igényes elemzéseket, publicisztikákat, mértékadó irodalmi kritikákat, érdekesítő, időnként tabutémákat feszegető interjúkat összekeverik a kétes színvonalú, uszító cikkekkel, a gyanútlanabb olvasó szemében a szerkesztőség hihetővé, elfogadhatóvá teszi az összeesküvés-elmélettel átítatott eszmefuttatásokat is. A lap és szerkesztői a hajdani ellenzékiesség, a töretlen demokratizmus és nyitottság nimbuszát felhasználva a hátsó ajtón csempézik be a *România Mare* és Corneliu Vadim Tudor retorikáját és eszmerendszerét is (a liberális, demokratikus eszmékkel párhuzamosan!) és a

gyanútlan olvasó előtt így lesz hitelessé a paranoid eszmefuttatásokkal tűzdelt egyveleg.

Félreértés ne essék, mennyiségileg a liberális, demokratikus eszméket tükröző, higgadt szövegek, elemzések vannak túlsúlyban – a fasisztoid, idegengyűlölő kitételek ritkábban, de rendszeresen jelennek meg, így viszont bizonyos értelemben hatékonyabban és hitelesebb módon terjesztik ezt az eszmerendszert, mint a *România Mare*. Hiszen a naivabb és főleg fiatalabb olvasó ilyesféleképp vélekedhet egyik-másik cikk megítélésében: ha a 22-es szerint is ez az igazság, akkor Vadim Tudornak részben legalább mégiscsak igaza van. A lap mindehhez olyan neves, ellenzéki értelmiségiek nevét használja fel, akik szerkesztőbizottsági tagokként nem kizárt, hogy csupán azért nem tiltakoznak a lapban meg-megjelenő *România Mare*-szerű szövegek ellen, mert talán maguk sem olvassák a kiadványt. (Nem hinném, hogy például Sorin Antohi történész, a Közép-Európai Egyetem rektora, Doina Cornea ismert ellenzéki személyiség, Mihnea Berindei vagy Stelian Tănase politikai elemző örvidenének, hogy az általuk pártolt lap xenofób gondolatokat közöl.)

Külön dilemma, hogy mi a súlyosabb? Az, hogy működik egy félfasiszta párt és az ahhoz mindenben hűséges házisajtó, avagy az, hogy a „legdemokratikusabbnak” tartott hetilap kiváló – vagy legalább tisztességes – szövegek közlése mellett, természetesen civilizáltabb, árnyaltabb megfogalmazásban, de egyre gyakrabban teret ad a PRM üzeneteinek? Számos országban többekévé aktív a szélsőjobboldal, de tudtommal sehol sem szerkesztenek olyan „demokratikus és nyugatbarát” hetilapot, amely tolerálja az intoleranciát.

További kulcskérdés, hogy vajon véletlenek szerencsétlen egybeeséséről van-e szó a 22-es esetében? Vagy csupán felületességről? Sajnos, bizonyíthatóan nem. A lap részletes szövegelemzéséből kiderül, hogy következetesen végigvitt, töretlen folyamattal állunk szemben. Bizonyos uszító írások tíz évvel ezelőtt meg se jelenhettek volna, később már igen, ám finomítva, erősen megszerkesztve. Régebben e téveszméket terjesztő cikkek ellen az olvasói levelek rovatában tiltakozást lehetett közölni, de lassan ez a lehetőség is megszűnik. Az irány világos.

I. A Șerbănescu-logika és a 22-es fejlődése

„Budapest nehéz helyzetben találja régóta bögyében levő szomszédját, így hát most a fejére koppint. Ez már korábban is számtalanszor megtörtént, függetlenül attól, hogy e két szomszédos országban milyen rendszer működött, és függetlenül attól is, hogy bal- vagy jobboldali kormányok voltak-e hatalmon.”

Így kommentálta Ilie Șerbănescu, a 22 háziszzerzője, gazdasági kolumnistája a júliusban megjelent ünnepi lapszámban azt, hogy ugyanebben a hónapban Juhász Endre, a magyar EU-csatlakozás főtárgyalója arra kérte az Uniót, Magyarország is vehessen részt a Romániával folytatott csatlakozási tárgyalásokon. Érdeemes hosszabban is idéznünk Șerbănescu *Magyarország elvárásai kipenderíthetik az RMDSZ-t a kormányzati helyzetből!* című cikkéből.

„Ha még van egy csepp büszkeség Bukarestben a nemzetközi közösséggel szemben – nem szabad engednie a budapesti zsarolásnak. [...] Ha Magyarország vállalja a szakadást, Romániának készen kell állnia szembenézni ezzel a helyzettel.

Bukarestnek világosan az Európai Unió tudomására kell hoznia, hogy ha az elfogadja Budapest igényét – amely egyébként ellentétben áll az EU és Magyarország kötelezettségeivel – akkor Románia a következményekre való tekintet nélkül véget vet csatlakozási tárgyalásainak. Bukarest fenyegetésének világosnak és egyértelműnek kell lennie.

Budapestnek tudnia kell, hogy ha Románia csatlakozása az Európai Unióhoz már nem csupán saját teljesítményétől függ, és ha megakadályoztatik Magyarország által, Bukarest visszavon minden privilégiumot, amit a romániai magyar kisebbség elért, mind kormányzati részvétele révén a Demokratikus Konvencióval és a Demokrata Párttal alkotott koalícióban, mind a PSD-kormányval való együttműködése révén. Azoknak, akik, ha odaadod a kisujjad, az egész karod akarják, nem kell kínálnod semmit! Akárhogy is nézzük, Budapest lépése, amely teljes mértékben beleillik abba a politikába, amelyet ez az ország folytatott Romániával szemben egész történelme folytán, nem remélt választási segítsége lehet a Nagy-Románia Pártnak” – summázza egy körmondatban Șerbănescu a román–magyar viszonyt. A publicista tehát ősellenséget lát Magyarországon és a magyarokban, olyan ősellenséget, amely minden történelmi kontextusban, minden politikai helyzetben, mindenfajta kormány esetében „működik”. Ebből csak az következhet, hogy a magyarság „genetikailag” románellenes. Ez az okfejtés – ha nem tévedek – fasisztoid irányba mutat.

Șerbănescu a lap állandó publicistája. Elemzéseinek mintegy háromnegyed részében gazdasági kérdésekkel foglalkozik, a szövegek fennmaradó részében a fentihez hasonló gyűlöletbeszéd keveredik az EU- és NATO-ellenességgel, gyanakvással, összeesküvés-elméletekkel. Jó példa erre a 2001. októberében írt, *Zavarosban halászók** című cikke, amelyben a következő megállapítást teszi: *„Nem ez az első eset, amikor Budapest és Chișinău egye-*

* 22, XII. évfolyam, 22. szám.

sített támadást intéz Bukarest ellen, csakis azért, hogy a külföld előtt bizonyíthassa: Romániának állandóan baja van szomszédaival! Nem is szükséges megemlítenünk, hogy a NATO- és EU-csatlakozás előfeltétele a szomszédainkkal való problémák megoldása”. A szerző úgy kapcsolja össze az Orbán-kormány tagjainak akkoriban sűrűn történő erdélyi látogatásait és Moldova Köztársaság románnyelv-ellenes intézkedéseit, mintha nem tudna, vagy inkább nem akarna tudni arról, hogy a két ország kormánya szinte nem is tartja egymással a kapcsolatot, hiszen teljesen eltérő történelmi helyzetben kell boldogulniuk.

Hasonló, hol magyar-, hol idegenellenes nézeteit Şerbănescu korábban az egyik legnagyobb példányszámú napilapban, az *Adevărulban* fejtette ki. 1998-ban szinte egész oldalas cikkben figyelmeztette a lap hasábjain az „igazi” románokat, hogy az RMDSZ kormányban maradásának egyetlen oka Erdély Magyarországhoz való csatolása. (Megjegyzem, az „igazi románok”, vagyis azok, akik „nem adják el az országot” kifejezést Corneliu Vadim Tudor és a *Nagy-Románia Párt* gyűlöletbeszéd-szótárából kölcsönzi.) Ebben az öt éve írt cikkében egymás mellett jelent meg az összes, újra és újra hangoztatott „mumusa”: a szándékosan Erdélybe irányított magyar befektetések, az önálló egyetem, a szeparatizmus, a föderalizmus, Erdély fejlettsége, Magyarország Romániánál hamarabb elért NATO- és EU-tagsága stb.

Nem az a legfőbb gond, hogy Şerbănescu őszintén gyűlöli a magyarokat (szíve joga), hanem az, hogy ilyen írásait évről-évre egyre szabadabban közzé is teheti a 22-es hasábjain. 1991–92 körül csak gazdasági jellegű elemzésekkel jelentkezett ebben a lapban, magyarellenes cikkeit a kolozsvári, Gheorghe Funarhoz kötődő *Mesagerul Transilvan* napilapban jelentette meg heti rendszerességgel. Emiatt eleinte azt hittem, a két szerző csupáncsak névrokon. Tévedtem. Később már magyarellenes írásai is feltűntek a 22-es hasábjain, de, érdekes módon, a stílus afféle mérsékelt változata volt a Funar- és a *Mesagerul*-féle szövegelésnek.

Emlékszem, figyelmeztettem Gabriela Adameşteanut, a 22 főszerkesztőjét e korábbi, Kolozsváron megjelent szövegekre. Elcsodálkozva válaszolta, hogy éppen ő „szelídítette, civilizálta” Şerbănescu írásait. Lehetséges, hogy egy idő után belefáradt? Vagy Şerbănescu őt is meggyőzte? Tény, hogy szabad kezét kapott, mára sérthetlenné vált. Ez következetes fejlődés: eléggé rossz irányba mutat. Vajon azt sem veszi észre a szerkesztőség, hogy – teljesen függetlenül magyarellenességüktől – e cikkek „üzenete” teljesen értelmetlen? Próbáljuk meg feltételezni, hogy mi magyarok tényleg a „románok ősellenségei” vagyunk, életünk fő célja a románság bosszantása. Mit tehetnek ők e szomorú helyzetben? Katonai erővel oldják meg a kellemetlen magyarok végső

eltüntetését? Ez kivitelezhetetlen. Rendben. Akkor viszont az önvédelem egyetlen lehetősége: bejutni minden nemzetközi „klubba”, a NATO-ba, az Európai Unióba azért, mert közismert tény, hogy az integrálódással minden ország lemond nemzeti szuverenitásának egy részéről. Azaz, ha Románia és Magyarország egyaránt nemzetek feletti szervezetek tagjai, akkor a magyaroknak is fékezniük kell mániákus románellenes tevékenységüket.

Ezzel szemben irracionális valamiféle fura, visszás logikával most az EU-, pár évvel ezelőtt pedig a NATO-csatlakozást kifogásolni! Şerbănescu nem hallott volna a török–görög viszonyról sem? Azt ugyan nem mondhatni, hogy e két nemzet különösebben kedvelné egymást, de amióta mindkét ország NATO-tagállam, legalább súlyos konfliktus nem történt köztük. Mert nem történhetett.

2. Mi ellen nem szabad az olvasóknak tiltakozni?

Şerbănescu rendszeresen hangoztatott nézetei ellen többször tiltakozott Niculescu Tóni, a Nyitott Társadalomért Alapítvány volt EU-integrációs programigazgatója (jelenleg az RMDSZ EU-integrációs ügyvezető alelnöke). Legutóbb olvasói magánlevélben, független értelmiségiként próbált reagálni az ünnepi számban megjelent Şerbănescu-elemzésre: *„Ilie Şerbănescu egyértelműen magyarellenes megnyilvánulása kapcsán kérdem a szerzőtől és a lap szerkesztőtől: ha már muszáj ütnünk Magyarországon, miért kell ezáltal egyszermind a csatlakozási tárgyalások megszakítását szorgalmazni, azaz miért kell emiatt szenvednie Romániának, illetve a román állampolgároknak (beleértve a magyar nemzetiségűeket is)?”*

Adameşteanu asszony válaszában azzal utasította el a levél közlését, hogy az nem replika, mivel *„nem veszi figyelembe munkatársunk, Ilie Şerbănescu cikkének valódi tartalmát. Természetesen készek vagyunk közölni öntől bármilyen véleményt, ha az Juhász Endre kijelentéséből indul ki, illetve ha azt elemzi, ahogyan azt Ilie Şerbănescu tette. És még van egy kérésünk: ne sértegesse lapunk szerzőjét”*. Azaz Adameşteanu toleranciára szólít fel: nem lehet „megsérteni” Şerbănescu azzal, hogy magyarellenes! Ezek szerint a magyar népet, mint olyat, pár havi rendszerességgel, magánvéleményként szabad ősellenségnek bélyegezni? De próbáljuk meg valahogy elmagyarázni Adameşteanu főszerkesztő asszonynak, hogy a cikk igazi tétje nem Juhász Endre magyar EU-főtárgyaló kérése, hanem más.

Sarkított hasonlattal élve ez körülbelül a következőképpen fest. Képzeljünk el egy amerikai bűnügyi riportot, amelyben azt bizonygatják, hogy X lo-

pott, gyilkolt, nemi erőszakot követett el. Tegyük fel, hogy a cikkben az újságíró arra a következtetésre jut, hogy X néger, tehát mégiscsak a Klu Klux Klan-nak van igaza, ezek a négerek naponta lopnak, ölnek stb., talán agyon kéne verni mindet. És mondjuk, hogy ezek után egy rasszizmust elítélő szervezet vagy esetleg egy néger olvasó, odaszól a laphoz: mi ez az uszító, rasszista hozzáállás? Erre, az amerikai Adameşteanu azt válaszolná: munkatársunkat ne sértse meg! Ha a lopásról, gyilkosságról akar írni, mert hát a cikk innen indult ki, akkor bármit szívesen közlünk. Csak az állítólagos rasszizmusról ne essék szó! Efféle primitív általánosítások („minden magyar revizionista”, „minden cigány lop”, „minden zsidó vagy komcsi, vagy bankár, és mindenáron rosszat akar nekünk”) csak a szélsőjobboldali ideológiában fordulnak elő.

Gondoljunk az Auschwitzot túlélő zsidóság lelkiállapotára. Érthető, hogy elfogultak. És mégis, megjelent-e valaha egyetlen olyan cikk zsidó publicista tollából, amelyikben a szerző a Şerbănescu-féle logikát követné? Ilyesfélé: teljesen függetlenül a politikai rendszertől, legyen a kancellár Hitler vagy Willy Brandt, mindegy, mert Németország minket ki akar irtani!

3. Az antiszemita jellegű olvasói levél

Niculescu Tóni olvasói levele tehát nem jelent meg. Ám a lap 706. számában (szeptember 16–22.) antiszemita felhangú olvasói levelet közölt a szerkesztőség. (Şerbănescunak tehát nem lehet a magyarellenesség vádját felróni, mert az sértő volna – de a zsidó népet lehet sértegetni.)

Az olvasói rovatban a Mihai Ştefan nevű szerző többek közt ezt állítja: „Az idegengyűlölet, a kisebbségellenesség, általános világjelenség, de egyetlen nemzet sem olyan mértékben xenofób, mint a zsidó.” Nem semmi, mondhatnók: a magyarok, románok, lengyelek stb. antiszemitizmusa jóval mérsékeltebb, mint a zsidók magyarellenessége, románellenessége és így tovább. Tehát az antiszemitizmus csupán elkerülhetetlen reakció a zsidók xenofóbiájára!

Idézzük tovább az olvasó okfejtését: „Az 1917-es Októberi Forradalmat, az orosz polgárháborút és a kommunizmust leginkább a zsidóság támogatta.” Közismert klisé. „A zsidóság hozatta meg a legtöbb fontos döntést a második világháború alatt, beleértve Amerika döntését is, hogy belép a háborúba, hogy ledobja az első atombombát.” Nyilvánvalóan rosszalja, hogy Amerika belépett a háborúba, és emiatt a hitleri birodalom összeomlott.

„Ezt a szerepet kevesen tanulmányozzák, s azt még kevésbé, ahogy a zsidó-

ság befolyásolta a náci párt politikáját.” Ez az első eredeti ötlete. Első olvasatra nehéz megérteni, pontosan mire céloz, hisz mint a legtöbb neofasiszta publicista, homályosan fejezi ki magát. Talán arra gondol, hogy a zsidók felkérték Hitlert, legyen szíves már elkezdni kiirtásukat, hogy a túlélők majd ebből hasznot húzzanak, kárpótlást kérhessenek? A szerző szerint mindezeket a kérdéseket kizárólag nem zsidóknak lenne kívánatos tanulmányozniuk, mert a zsidók részrehajlással vádolhatók, hiszen „érzelmi *alapon állnak hozzá a problémákhoz*”. Nota bene, ez a történetek után valóban érthető, bár ha komolyan vesszük az „olvasói levelet”, feltételezhetjük, hogy a holokauszt ötlete is a zsidóktól ered.

Viszonylag sok antiszemita szöveget olvastam, így tudom, hogy az effajta publicisztikában eddig általában minimalizálták, esetleg teljes mértékben tagadták a holokausztot. Végre előkerül egy új ötlet a 22-es hasábjain: a zsidók befolyásolták a hitleri politikát! Vajon mit érez a kiváló tudós, Andrei Oișteanu – aki többek közt az antiszemitizmus gyökereit, történetét kutatja – annak láttán, hogy az a lap, amely rendszeresen közli az ő cikkeit, vele egyenlő félként kezeli a legsötétebb antiszemitákat, és teret is biztosít írásaiknak?

4. Összeesküvés-elméletek és történelemhamisítás

Az összeesküvés-elmélet sokszor primitív kommunista-ellenességgel keveredik, amelyet a szerzők gyakran kínos tárgyi melléfogásokkal fűszereznek. Erre példa Bujor Nedelcovici regényíró *A Securitate eredete* című kétrészes esszéje.* A szerző előbb üdvözli Franco tábornok spanyolországi diktatúráját, mert „megmentette az országot a kommunizmustól”. Talán nem ártana közölni Nedelcovici-csal, hogy ugyan a kommunisták is részt vettek a spanyol polgárháborúban, (bár ezalatt is többet foglalkoztak a „trockisták és más elhajlók” elleni hajtóvadászattal), de a tét egészen más volt: polgári demokrácia vagy diktatúra? Ugyanilyen alapon lehetne akár a második világháborút is a kommunizmus és az antikommunizmus küzdelmének tekinteni. Ezt az efféle szélsőjobboldali nézeteket hangoztató publicisták meg is teszik, gondolkodásukban a Szovjetunióval összefogó USA és Anglia a kommunizmus szekértolójaként jelenik meg.

„1929-ben a német parlamentben száz szociáldemokrata (kommunista) képviselő volt és 107 nemzetiszocialista” – írja Nedelcovici. Vagyis egyenlő-

* A 22-es 673., illetve 674. számában; az utóbbiból idézünk (2003. február 4-10).

ségjelet tesz a szociáldemokraták és a kommunisták közé! Közismert, hogy hála Sztálin bölcs utasításainak, Európa összes kommunista pártja szemében a szociáldemokrácia volt az elsőrendű ellenfél. A fasizmus harmadrangúnak számított – addig a napig, amíg Hitler meg nem támadta a Szovjetuniót. Számos más ok mellett ennek a vetélkedésnek is köszönhető a nevető harmadik, Adolf Hitler nemzetiszocialista pártjának gyors karrierje. Azaz a német szocdem és kommunista párt, nem csupán két külön szervezet volt, de e korszakban egymás ádáz ellenfele is.

„*Felmerül a kérdés, mi lett volna, ha akkor Németország szovjet köztársasággá vált volna?*” – kérdi Nedelcovici megfélemedve arról, hogy a német parlamentben más pártok is politizáltak, azaz a helyzet távol állott attól, hogy bárki is kommunista diktatúrát vezessen be. Nem teszi hozzá szó szerint, de egyértelmű a következtetés: szerencsére Hitler megmentette Németországot, akárcsak Franco Spanyolországot.

Az általános kommunista veszélyt továbbragozva a szerző szerint a bolsevikok Kerenszkij* cinkosságával kerültek hatalomra Oroszországban, később pedig, 1919-ben, Károlyi Mihály segítette Magyarországon hatalomra a kommunista Kun Bélát. Itt nem csupán hamis tényekről van szó, hanem torz, leegyszerűsítő világnézetéről. Aki a cári rezsimet fel akarta váltani egy demokratikusabb, modernebb rendszerrel, illetve aki Magyarország függetlenségét, demokratikus átalakulását próbálta előmozdítani, az csakis komcsi vagy „komcsik cinkosa” lehetett.

Nedelcovici (ahogy a szélsőjobboldali lapokban szokás) külön felhívja a figyelmet Lukács György filozófus zsidó származására, sőt, hozzáteszi, édesapja zsidó bankár volt. Később azt állítja, hogy a filozófust a Kádár-rendszer ki akarta végezni (soha nem akarta, még csak be sem börtönöztette), majd azt, hogy Nyugatra, Franciaországba szökött, és ott írta műveit. Ebből csak annyi igaz, hogy Lukács általában nem magyarul írt – mégcsak nem is franciául, hanem németül. És leginkább Nyugat-Németországban közölt, Kádárék valóban nem lelkesedtek műveiért. Igaz, hogy Lukács emigrációban élt, de 1920, és nem 1956 után (mint ahogy Nedelcovici írja), és nem Franciaországban,

* Kerenszkij, Alekszandr Fjodorovics (1881–1970). Orosz politikus, miniszterelnök. Jogot végzett, ügyvédként praktizált. 1912-től az orosz Állami Duma tagja. 1917-ben a februári forradalom után, az Ideiglenes Kormányban előbb igazságügyminiszter, később a hadügyi tárca élére kerül. Megpróbálta támadásra bírni az orosz hadsereget, de a fáradt, morálisan megrendült sereg által indított ún. Kerenszkij-offenzíva kudarccal végződött. 1917 augusztusától miniszterelnök. Szeptemberben meghíúsítja Kornijilov tábornok puccskísérletét, és utána átveszi a hadsereg irányítását is. A bolsevikok hatalomra kerülése után a frontra megy, de nem tud kellő számú katonát toborozni a kormány hatalmának helyreállításához. Rövid bujkálás után 1918-ban Nyugat-Európába menekül, 1940-ben pedig az USA-ba távozik, ott is hal meg 1970-ben.

hanem Bécsben. Ezeket a tévedéseket bármilyen közhasználatban levő enciklopédiát fellapozva ki lehetett volna igazítani, de meglehetősen nagy munka lett volna: ugyanis csupán pár példát idéztünk, de minden második, harmadik mondatban kitalációk szerepelnek.

Következtetések

A fentiek alapján az lehet az olvasó benyomása, hogy a 22-est nem szerkesztik, hanem csak írják, egyes szerzők bármilyen szélsőséges nézetek terjesztésére felhasználhatják a lap hírnevét, a szerkesztők pedig könnyűszerrel konvertálhatják a nimbuszt a lapot támogató pályázati pénzekké. Ha mégis szerkesztik, hát teljesen következtetlenül teszik. Ugyanabban a lapszámban, amelyben Nedelcovici fentebb ismertetett írása megjelent, közölték William Totok elmélyült, profi elemzését Ernst Nolte* személyiségéről és szerepéről. Röviden és leegyszerűsítve: a német történész az újfasiszták ideológiáját támogatja történelmi okfejtésével, amely a fasizmust úgy ábrázolja, mint a kommunizmus megjelenésére való reakciót, és ezáltal félig-meddig fel is menti. Nedelcovici pedig éppenhogy Noltéra hivatkozik, sőt, szinte csak tőle idéz. Lényeges különbség viszont Nolte és Nedelcovici írása között, hogy Nolte cikkeiben nem hamis tényeket zagyvál, hanem a valós események összefüggéseivel, interpretációival manipulál rafináltan. A 22-es egyrészt közli az alapos elemzést Nolte veszélyes befolyásáról, és pár oldallal odébb Nolte tanítványának irományát is. Vajon hány olyan befolyásos lap létezik a világon, amely ennyire toleráns lenne?

* Ernst Nolte (80 éves) német jobboldali történész, filozófus, Martin Heidegger tanítványa, Habermas konzervatív ellenlábasa. Egyik főműve, *A fasizmus korszaka*, 1963-ben jelent meg. Ebben, a három nagy fasiszta mozgalmat (az action française-t, az olasz fasizmust és a német nemzeti szocializmust) korai, normál, illetve radikálfasizmusként megkülönböztetve arra a következtetésre jutott, hogy a fasizmus korai formája nem Németországban volt igazán erőteljes jelenség. Nolte a náci rezsim rémtetteinek megítélése körül kirobbant 1986-os németországi történésvita egyik ellentmondásos személyisége. Tekintélyes német gondolkodók róják fel neki, hogy újraértékeli, viszonylagossá teszi, mintegy a sztálinizmusra, a Gulágra adott válaszként állítja be a holokausztot.

Újévi ajándék: Năstase hűségnyilatkozik Amerikának

Transindex, 2004. január 6.

Sajátos kiegyezést kötött Năstase és Iliescu érdekcsoportja. Ezt jelzi Năstasénak 2003 legvégén a *Chicago Sun-Times*-ben megjelent vezércikke. Năstase és Iliescu rivalizálása még 2000, a PSD kormányra kerülése előtt kezdődött, és az azóta eltelt három év alatt gyakorlatilag megszakítás nélkül folytatódott 2003 novemberéig. Ekkor született meg ez a sajátos kiegyezés és kompromisszum: a győztes szárny nyilvánvalóan az Iliescu-csoport. Kissé leegyszerűsítve azt mondanám, a megegyezés lényege, hogy mindkét csoport lemond arról, ami az ő oldalán pozitívum, és átveszi a másiktól mindazt, ami rosszabb.

Vegyük például a korrupció témáját. Amilyen mértékben Iliescu hatalmas szilárdulni látszik (azaz a választások utáni korszakra bebiztosította magának a PSD vezetését), olyan mértékben keményít be. Ameddig feszültség volt az elnök és a kormányfő közt, ameddig Iliescu 2004 utáni státusa bizonytalan volt – legalábbis szavakban – keményen küzdött a korrupció ellen.

De ez is valami, hisz Năstase szerint a korrupció jelensége nem is létezik, csupán a „mazochista román nép kitalációja”. Amióta Iliescu bebiztosította jövőjét, a korrupció is kevésbé aggasztja. Sőt, 2003. november 28-án cinikusan azt nyilatkozta, hogy az állampolgároknak kell küzdeniük a jelenség ellen, nem a hatóságoknak: „Alakítsunk frontot a korrupció ellen, s kezdettől fogva utasítsunk vissza bármely törvénytelen próbálkozást. Ne adjunk semmit a portásnak, ne adjunk borítékot az orvosnak, ne fizessük le az ügyfélszolgálatoknál dolgozókat és a magasabb rangú hivatalnokokat sem. A hivatali dolgozók alacsony fizetése nem indokolja, hogy korrupttá váljanak, mivel-hogy szerte az országban általában keveset keresnek az emberek. A baksist elfogadó hivatalnok törvényt és alkotmányt sért, ugyanakkor a lefizető fél is elítélendő, mert tovább korrumpálja a hivatalnokréteget, és bevett szokássá teszi a korrupciót.” Az idő bebizonyította: csupán eljátszotta a „bölcs, tole-

ráns öregembert”, átvette Năstase felfogását a korrupcióról. A külpolitika tereén pedig Năstase vette át, ami Iliescu negatívuma, azaz a feltétlen Amerika-pártiságot.

Ennek egyértelmű jele Chicagóban megjelent vezércikke. A chicagói napilap elismert, nagy példányszámú, konzervatív napilap – mégha nem is tagja a *New York Times*-szal, a *San Francisco Chronicle*-lal vagy a *Los Angeles Times*-szal fémjelzett klubnak. Az ilyen konzervatív lapok közönsége örömmel olvas, illetve szerkesztősége szívesen közöl külföldi politikusoktól bármilyen Amerika-barát álláspontot. (Azzal a felkiáltással, hogy szinte nem is számít, miféle ország miféle főhercegéről, emírréről, elnökéről van szó, csak dicsérjen minket az iraki beavatkozás kapcsán, miután a gaz németek és franciák oly hálátlanul viselkednek!).

Vezércikkében a román miniszterelnök beállt Amerika hű barátainak sorába. Cikkének címe is sokatmondó: *Románia az Egyesült Államok büszke partnere az új Európában*. Kulcsmondatai: „2004-ben NATO-tagok leszünk, az Egyesült Államok oldalán lelkesen készülünk első vonalbeli országnak lenni, beleértve a többi kelet-európai új tagállamot is, amelyekkel együtt nemrég szabadultunk meg a kommunizmustól”. „Románia hozzájárul a NATO haderejéhez. Jelentős Amerika-barát erőt kívánunk létrehozni az új Európában.”

Régebbi, sokszor idézett nyilatkozataival teljesen ellentmondó módon, felkarolja Donald Rumsfeld védelmi miniszter megosztási kísérletét, az Új és a Régi Európa közti különbségtételt. Năstase már a címben használja az „új Európa” kifejezést. A következő mondatban mintha árnyalna, engedményeket tesz Colin Powell külügyminiszter politikája, illetve a „régie Európa” felé: „Segíteni szeretnénk, közvetíteni bizonyos országok, például Amerika és Franciaország között”. Tovább olvasva kiderül, ez az árnyalás csak egy mondatnyi. Rögvest a következő mondatban a kormányfő így ír: „Mint 1991-ben, amikor Szaddám Kuwaitből történő elkergetésre szavaztunk, most is készen állunk a kemény döntésekre”. Az 1991-es döntés egyáltalán nem volt határozott, ezzel a mondatával Năstase inkább arra céloz, hogy vitatott helyzetekben is Amerika mellett fog kiállni. „Az amerikai kormány arról értesített minket, hogy új katonai támaszpontoknak keres helyet, esetleg a németországi amerikai csapatokat is ’átköltöztetnék’. Románia lenne az ideális hely számukra.” Ez teljesen érthető: business, bár Románia nagyon ráfizethet.

„Nemzeteink büszkén küzdenek együtt Irakban a szabadságért és a demokráciáért.” Ez a mondat szégyentelen, sztálinista stílusú hazugság, ráadásul pedig valójában talpnyalás. Ennek olvastán még a legmarkánsabb Bush-hívek is elkacagják magukat: Micsoda? Együtt küzdünk? Tán csak nem lettünk egyenrangúak, öcsikém? És Năstase ugyanebben a szellemben folytatja:

„Ünnepeljük Szaddám elfogását, mert ez nem csupán egy diktátor végét jelenti, nem csupán az amerikai csapatok nagy győzelme. Ez annak a jele, hogy az iraki nép számára megszületett a lehetőség, hogy saját kezébe vegye sorsát, elindulhat a szabadság, demokrácia és a függetlenség útján”. Mit lehet ehhez hozzátenni azon kívül, hogy émelyítő szöveg?

Lezárult egy korszak. A miniszterelnök egész mandátuma idején egyetlen dologért érdemelne dicséretet: kevésbé lihegett Washington kiszolgálásáért, mint Ion Iliescu, sőt mintha fékezni próbálta volna ezt a politikai kurzust. Akadtak kimondottan szellemes, bölcs nyilatkozatai. Például egy évvel ezelőtt így nyilatkozott: „Attól félek, hogy Szaddám megnyeri a háborút, mielőtt az elkezdődne. Az Európa és Amerika, valamint az európai országok közötti széthúzás a diktátorok és a terroristák pozícióját erősíti”. És: „Románia az Egyesült Államokkal és az Európai Unióval egyaránt jó kapcsolatot kíván fenntartani. Rumsfeld értékelésével kitiinteti a térségbeli országokat, Romániának azonban egyformán jó kapcsolatokat kell ápolnia a NATO-val, az Egyesült Államokkal és az Európai Unióval. Románia az ENSZ Biztonsági Tanácsának függvényében dönt az Irak elleni hadműveletekben való részvételről”.

Ne felejtjük el, hogy Năstase külügyminiszterét, Mircea Geoană-t nem is érdekelte a Biztonsági Tanács 2003 januári döntése: Bagdaddal szemben fenntartás nélkül az amerikai és angol álláspontot követte. Iliescu ugyanúgy beszélt, mint a külügyminiszter, csak egy fokkal homályosabban. Năstase velük szöges ellentétben újra és újra azt sugallta, hogy kénytelenek vagyunk Amerika és Európa közt lavírozni, s ha azt nem is lehet állítani, hogy ő Európát választotta, de nyílt, bonyolult kérdésként kezelte az iraki helyzetet, az amerikai–EU ellentétet. Egy évvel ezelőtt még elképzelhető volt, hogy a naivabbak őszintén azt higgyék: Irakban a terrorizmus elleni harcra van szó, a diktátor, a diktatúrák ellen folyik a küzdelem. Azt is elhiheték, hogy Szaddámnak tényleg vannak „csodafegyverei”. A nagyon naivakkal azt hitették el, hogy az irakiak *rock n’ rollozni* fognak örömben, hogy végre amerikai gyarmattá válhatnak, és pár hónap alatt olyan demokráciát építenek fel, hogy a svédek is megirigyelik.

Szóval egy évvel ezelőtt el lehetett nézni azok naivitását, akik Bush oldalán álltak, mostanra viszont nyilvánvalóvá vált, hogy a háborút hazugsággal igazolták, és az is, hogy Irakban hosszú évekig nemhogy „demokrácia” nem lesz, de béke sem. És ekkor áll be Năstase az „Új Európa”-kurzus hívei közé! Az is fura, hogy nem itthoni interjúban, beszédben, vagy valamilyen külpolitikai esemény alkalmával tette ezeket a kijelentéseket, hanem egy külföldön megjelent cikkben fogalmazta meg őket. Egy korszak lezárult. Romániában már nincs egyetlen olyan politikai erő sem, amely arra vállalkozna, hogy fékezze az ország amerikai gyarmattá válásának folyamatát.

Mi értelme volt ennek a nyilatkozatnak? Elképzelhető, hogy Năstase megijedt, amikor Bush aggodalmát fejezte ki, amiért Iliescu nem lehet többé elnök. Ezzel nyilvánvalóan azt jelezte, a kormányfőben nem, vagy kevésbé bízna. Ekkoriban elterjedt a hír: Washington esetleg mindenestül ejti Năstasét, és Geoanăból próbál elnököt fabrikálni. De ez nehéz és veszélyes játszma lett volna, mert Stolojan ellenében Năstase választási győzelme sem biztos, hát még a Geoană. Így születhetett meg az újabb kompromisszum, avagy a régi egy újabb elemmel egészült ki: Năstase egyértelműen kifejezi behódolását Amerikának, és „bűnei mindenestül elfelejtődnek”. Ám a Szabad Európa Rádió egyik bukaresti szerkesztője szerint nem csupán a „fenyegetés” hatott, fizettek is a kormányfőnek.

„Előlegként” megszelídítették a BBC román nyelvű adását: figyelmeztették a munkatársakat, csak óvatosan a PSD-vel! Utána egyik napról a másikra kirúgták Traian Ungureanut, aki nem értett a figyelmeztetésből, bár éppen ő volt a rádió egyik legnépszerűbb munkatársa. Washington emellett megszünteti a SZER román nyelvű adását. (Sőt a nyugati pénzekből finanszírozott média visszafogása egész Közép-Kelet-Európában megtörtént, ez afféle közös ajándék a rumsfeldi új Európának). A Bush-adminisztráció gesztusa kétszeres értékű, hiszen ezek a rádiók ártottak a PSD jó hírnevének, apasztották a kormánypárt népszerűségét. Ne értsük félre, nem arról van szó, hogy e hírműsorok miatt elveszthette volna a párt a választásokat. De pár fontos százalék azért múlhat azon, hány korrupciós ügyüket teszik nyilvánossá.

A szabad sajtó ellehetetlenítése

Mindig is óriási volt a különbség a SZER és a BBC, illetve a hazai újságírók státusa közt. A két külföldi hírrádió esetében gyakorlatilag nem sokat lehetett tenni az újságírók elhallgattatása érdekében, fizetésük is külföldről érkezett. Az itthoni szerkesztőségeket azonban rengeteg hatásos módszerrel, többek között a reklámozás beszüntetésével lehet zsarolni.

Továbbá a magukat „demokratikusnak” vélő újságok, rádiók még abban az esetben is, ha hagyták magukat némileg lefizetni, picit zsarolni – épp a SZER és BBC miatt kényszerhelyzetben voltak. Ha a független rádiók leadtak egy bombahírt (teszem azt, egy PSD-s korrupciós ügyet, nem teheték meg, hogy hallgatnak, mert így nyilvánvalóvá vált volna, hogy lefizették, megzsarolták őket. Kénytelenek voltak ehhez igazodni, közönségük ezt megkövetelte, hiszen most azokról a lapokról van szó, amelyek olvasóinak többsége PSD-ellenes. De ha rövidesen egyetlen rádió, újság sem hoz le egyetlen

fontos, leleplező jellegű hírt sem – honnan tudhatjuk meg, hogy az illető ügy egyáltalán létezik?

2003 őszén a PSD vezetősége – és Năstase személyesen – kvázi nyíltan bejelentette, hogy a választási évre új szabályokat vezet be a médiában. Gyakorlatilag megszünteti a szabad sajtót. És nem csak szóbeli fenyegetőzésről van szó! Több, a PSD-t bíráló újságíróat súlyos bántalmazás ért. A tettes ismeretlen – de azt tudjuk, hogy a verés (majdnem-gyilkosság) előtt a PSD-s sajtó rágalmazta, fenyegette, illetve „figyelmeztette” a PSD korrupciós ügyeit leleplezőket. Egyesek megijedtek, mások folytatták a bírálatot, ezeket ismeretlen tettesek félholtra verték (például Ino Ardeleant, az *Evenimentul Zilei* temesvári munkatársát.)

A *Réporteres Sans Frontieres* (RSF) figyelemmel követi a visszaéléseket, világgá kürtölte a temesvári újságíró bestiális megveretését is, követelte a miniszterelnöktől a tettesek megbüntetését. Ugyancsak a RSF nyilatkozta, hogy súlyos hiba a Szabad Európa Rádió megszüntetése, hiszen Romániában (és nem csak) a sajtószabadság egyre nagyobb veszélybe kerül. A *Freedom House* (FH) amerikai civil szervezet felmérésében mégis szabad országnak minősítette Romániát, egy évvel korábban az ország csak „részben szabad” címkét kapott. Az FH véleményezése azért keltett feltűnést, mert december elején ők rótták meg Bukarestet a sajtószabadság korlátozásáért, többek között az Ino-est miatt.

A PSD kormányzásának eddigi három éve alatt Stelian Tănase politikai elemző három politikai vitaműsorát szüntették meg. Újévre döntött úgy az állami közszolgálati TVR adásszerkesztősége, hogy Tănase *Daráló* (Mașina de tocat) című műsorát leveszi a képernyőről. Az elemző korábban az *Antena 1*, majd a *Realitatea TV* adókon vezetett vitaműsorokat. A sajtószabadság elleni küzdelem régi téma, s a legjobb módszer nem is a megfélemlítés, hanem a megvesztegetés. Számítalan ilyen esetet ismerek, egyes újságírók, egész szerkesztőségek egyszerűen abból élnek (még hozzá nagyon jól), azért kapják a pénzt, amit nem közölnek; de sehol semmi konkrét bizonyíték. Bár meggyőződésem, hogy hitelesek az erről szóló bukaresti sztorik – de mégiscsak pletykaszintű információk.

Ráadásul Năstase különösen gőgös, hiú ember. Kénytelen volt sajtótájékoztatókat tartani, kénytelen volt kellemetlen kérdésekre is válaszolni, de számára ez önmagában is megalázó és kínos volt. Felháborodása efféle lehetett: *Mi féle világ az, ahol pimasz senkiházi újságírók, még hozzá a Nyugat pénzén, odáig merészkednek, hogy velem szemtelenkednek, az én szennyesemben turkálnak?* Számos esetben borult ki kellemetlenebb újságírói kérdések kap-

csán, ilyenkor ízléstelenül jópofizásba, sértegetésbe kezdett. Most hálás lehet Washingtonnak, hogy az nem csupán elnézi, hanem aktívan támogatja is a szabad sajtó megfojtását.

Egy nyugati politológus barátom, Románia-szakértő magánlevelében így reagált Năstase cikkére: ha ez megtörtént, akkor pár hónapon belül lehet, hogy Khadafi tábornok, líbiai diktátor bértollnokai is hasonló cikkeket fognak közölni amerikai lapokban. E szinte teljes behódolás után ugyan kit izgat Washingtonban, hogy teszem azt, az idén 13 újságíró vertek meg Romániában, hiszen Năstase „a mi gazfickónk”. A washingtoni adminisztráció egy része, úgy tűnik, megelégedett Năstase nyilatkozatával, de azért akadnak amerikai hivatalosságok – lásd például Michael Guest bukaresti nagykövetet –, akik szkeptikusak Năstase „megtérésével” kapcsolatban. Ez utóbbiak úgy vélik, a kormányfő opportunistább, köpenyegforgatóbb politikus, mint Románia vezetői voltak 1944 augusztusa előtt. A legnyugtalanítóbb dolog az, hogy úgy tűnik, Washington megelégszik a romániai „laza demokráciával (*democracy lite*)”, mit sem fog törődni az ország problémáival, ugyanúgy, ahogy nem foglalkoztatja az sem, hogy az USA új barátja, Khadafi tábornok mekkora diktátor. Egyedül a civil társadalom marad a romániai demokrácia védelmezésére, és erre legalább saját túlélése érdekében is szüksége lesz – így az elemző.

A demokrácia helyzetéért az Egyesült Államokban is aggódnak, és nemcsak a demokraták, hanem már a republikánus, jobboldali meggyőződésű polgárok egy része is (bár utóbbiak ezt nyilvánosság előtt még nem hangoztatják), ugyanis a Bush-adminisztráció a – kétségtelenül létező, de eltúlzott – terrorista-veszélyt használja ürügyül a szólásszabadságot, az amerikai alkotmány hírneves első kiegészítését korlátozó intézkedések foganatosítására: szeptember 11. után új, belbiztonsági minisztériumot hozott létre.

A Bush-kormányzat január 5-én felkérte a Legfelsőbb Bíróságot, bírálja el titokban egy bevándorló kérelmét. Mohamed Kamel Bellahouel algéri pincért szeptember 11-e után tartóztatta le az FBI azért, mert a terrortámadásban résztvevők közül két gépeltérítő többször ebédelt a támadás előtt abban az étteremben, ahol dolgozott. Bellahouelt perbe fogták; a letartóztatás és a tárgyalás teljes titokban történt – a pincér húsz újságíró-szervezet és médiacég támogatásával arra kérte fel a Legfelsőbb Bíróságot, döntsön arról, helyes volt vagy sem a kormányzat eljárása vele szemben. (Az esetről az *Associated Press* tudósít.) Mára az amerikai titkosszolgálatokat arra is felhatalmazták, hogy békés tüntetőket távolítsanak el az elnöki autókonyvoj közeléből. A titkosszolgálatok utasítására a rendőrség közbelép, ha a tüntetők a helyszínen levő sajtóstábokkal szóbaállnak (vagy fordítva). Ez a demokráciákat éltető polgári

szabadságjogok megsértése – állítja számos értelmiségi, akiknek többsége szerint az USA-ban ma létező megfélemlítési légkör hasonló az 50-es évek McCarthy-korszakának légköréhez.

És végül egy spekuláció: miért Guest nagykövet Năstase legmarkánsabb, az őt legnyíltabban bíráló politikai ellenfele? Elképzelhetőnek tartom, hogy a konfliktus hátterében személyes, erkölcsi motivációk is meghúzódhatnak. Guest homoszexuális, és ezt nyíltan vállalja, egész élete, karrierépítése során bizonyára ő is megküzdött az előítéletekkel, és nem felejtett.

Năstase karrierje fiatalkorában, a hetvenes évek elején állítólag éppen úgy indult, hogy elárulta homoszexuális partnerét. Ilyen kapcsolat akkoriban bűncselekménynek minősült, mindkét fél komoly büntetésre számíthatott. Năstase viszont vádlottból meglepetésszerűen a vád tanújává vált, és csupán partnere került börtönbe. Logikus a feltételezés, hogy ennek a kedvezménynek megvolt a maga oka, így Năstase – megbízható feltételezések szerint a Securitate segítségével – elkezdi építgetni karrierjét. De zsarolható marad. Feltételezésem szerint Guest az átlagembernél talán érzékenyebben viszonyul a homoszexuális kisebbséget eláruló karrieristához.

Diszkrét téli hadgyakorlat

(Részlet politikai naplóból)

2004. január

A volt szekusokkal kapcsolatban a fő gond nem is az, amit tizenöt-húsz évvel ezelőtt tettek, hanem az, amit ma tesznek: maffiaszerű egységben összefonódva befolyásolják a politikai és az üzleti világot, s egyben ők a korrupciós ügyek főszereplői.

Eyal Arad, Lia Roberts és társai: nyilvánvaló, hogy 2004 elejének legfontosabb szereplői nem a kormánypárt vezetői, nem is a PNL–PD pártszövetség politikusai, hanem a fent említett figurák. Az előbbi izraeli kampánytanácsadó, afféle *spin doctor*, akit maga Vadim Tudor kért fel a PRM kampányának koordinálására. Az utóbbi romániai emigráns, üzletaszszony, 1983 óta a Republikánus Párt Nevada állambeli szervezetének vezetője.

Januárban hazatér két amerikai kampánytanácsadó, Dick Morris és Victor Gaetan társaságában, és Bukarestben sorra tárgyal a pártelnökökkel, azt hangoztatva, hogy indulna a novemberi elnökválasztáson.

Mi is történik? Nem egyértelmű. Az nyilvánvaló, hogy van, akinek előnyök ezek a diverziók (Vadim klikkjének), de ami a politikai tőkét illeti, túl nagy a felhajtás, az energia- és pénzbefektetés az elérhető nyereséghez képest. Mert a közvetlen jövőben – azaz a választási kampány alatt – semmi más nem érhetnek el, mint hogy legtöbb 2–3 %-kal följebb tornásszák Vadim és pártja népszerűségi szintjét. Mert a párt szavazótábora felugorhat a 2000-ben, a választásokon tapasztalt 20%-ra a mostani 15-ről, és Vadim is 22%-ra növelheti esélyét a mostani 19-ről, de ennyi szavazattal távolról sem jutna be elnökjelöltként a szavazás második fordulójába.

A PSD és Năstase számára mindenképp előnyös, hogy Vadim és Lia áll a közvélemény figyelmének központjában, ők tematizálják a közéletet, és a kutya sem törődik az ellenzékkel. De ez a politikai nyereség nem olyan nagy

mértékű, hogy ezt az erőbedobást megérné. Azaz határozottan abszurdnak vélem azt a sokak által terjesztett véleményt, hogy a Lia-ügy háttérében a PSD állna. Sőt, inkább zavarja őket a cím: részint kellemetlen, részint pedig – ami a távlatokat illeti – hatalmi berendezkedésük ellen is irányul.

Erőfitogtatás: hogyan szoktassuk hozzá a társadalmat egy autoriter állambe- rendezkedéshez?

Úgy vélem, a januári események háttérében az a társaság állhat, amelyeket Securitate-Vasgárda csoportnak szokás nevezni. Ez a társaság puhatolózik az irányban, hogy miként lehetne a társadalmat egy tekintélyelvű rendszerhez szoktatni. Talán nem tévedek, ha azt állítom, pszichológiai jellegű hadművelet zajlik. Vagy inkább: szó sincs háborúról, még csak igazi csatáról sem, csupáncsak hadgyakorlatról.

Mi a különbség? A fentemlített csoport nem is akar feltétlenül hatalomra kerülni, tudatában van annak, hogy ilyesmire esélye nincs. De erőfitogtatása révén, mégiscsak jelezni akarja, hogy „fontos szereplője” a történéseknek, sőt fontosabb szereplő, mint az úgynevezett demokratikus ellenzék. Számos írásomban elemeztem, hogy a volt szekusok társasága veszélyesebb a demokratikus állambe rendezkedésre nézve a volt pártaktivistákénál – bár ez a csoport távolról sem monolit jellegű. Fanatikusabbak a volt aktivistáknál, de azt nem lehet állítani, hogy tizennégy év alatt mit sem tanultak: rájöttek, hogy mentalitásuk néhány vonása (a Nyugat- és Amerika-ellenesség és az ultranacionalizmus) már nem kelendő portéka a „viszonylagos rendszerváltás” után. Azok, akik erre az egyszerű felismerésre időben rádöbbsentek, mára már üzletemberek, bankárok, szenátorok (például Ilie Neacșu, aki tíz éven át szorgalmasan és őszintén szerkesztette az *Europa* című folyóiratot, melynek ideológiai uszításához képest a *România Mare* szelíd háziolvasmányának tűnt. A 2000-es választások óta PSD-szenátor; Năstase dicsérete szerint semmi probléma nincs a szerkesztő úrral, hiszen már évek óta nem írt antiszemita szövegeket).

Tény, hogy Vadim és elvbarátai egész pályafutásuk alatt következetesen nacionalisták, antiszemiták voltak. De igenis elképzelhető, hogy érzékelték: itt az ideje a váltásnak, ez így nem megy tovább, mert nyílt antiszemitizmusuk és sovinizmusuk szalonképtelenné teszi őket Nyugaton. Arab elvtársaik egy részét letartóztatták, mások, például Khadhafi tábornok, „megtértek”, és a hivatalos verzió szerint „az Egyesült Államokkal összefogva küzdenek a terrorizmus ellen”.

Talán nem túlzás kijelenteni, hogy új világrend van kialakulóban: a nemzetközi közvélemény és a legbefolyásosabb politikusok nem tűrik az antiszemitákat, a posztvasgárdistákat, a neonácikat, de évről évre toleránsabbak a posztfasiszttákkal, az autoriter-populista üzletember-politikusokkal szemben (lásd Jörg Heider és Silvio Berlusconi karrierjét). A nacionalistább, a Vasgárda-ideológiához közelálló szekusok társasága rájött, hogy rossz lóra tett: a PSD-ben nincsen számukra hely, a mögöttük álló gazdasági érdekcsoport ereje csekély, ám ismereteik, kapcsolatrendszerük forgalmazható és használható. Ezért léptek offenzívába. Veszélyesek. Nem attól kell tartanunk, hogy ultranacionalista, izolacionista irányba próbálják taszítani az országot, mert tizennégy alatt ideológiájuk, meggyőződésük fellazult. Viszont múltjuk kompromittáltabb, mint a „békülékenyebb” Securitate-csoportoké, s módszereik nem kizárt, hogy sötétebbek. Azaz diszkréten egy Amerika-barát, de autoriter fordulat előfeltételeit teremtik meg. Így nézeteik egy része is maradhat, feltételezett tervük esélyeit jóval realistábban mérték fel, mint a „békülékenyek”: egy nacionalista, Nyugat- és Amerika-ellenes berendezkedésnek nem volna jövője.

Rövidtávon sem az a cél, hogy a PRM vagy Vadim feltétlenül győzzön a következő választásokon, és az sem, hogy a PSD partnere legyen. Most egy afféle agymosás keretében az imázsjavítás a fontos: lassan elültetni egyrészt azt a hitet – ami számos közvélemény-kutatás tanúsága szerint egyszerűen nem igaz –, hogy Vadimnak esélye van győzni, másrészt azt, ami szintén alaptalan állítás, hogy a Vadim és a PRM már nem az, ami volt: ami propagandájukat illeti, régebben néha túloztak, de mára megszélűdültek. Mindenekelőtt arra törekednek, hogy megismételjék Vadim 2000 nyarán-őszén lebonyolított választási kampányát, aminek a lényege, egy mondatra csupasztva: rajta kívül mindenki korrupt. Akkoriban nem mondta ki ilyen egyértelműen, de most az lesz üzenetének lényege, hogy a pártokban és a demokratikus intézményekben *ab ovo* nem lehet bízni. A következtetés nyilvánvaló: ha ez igaz, akkor csakis egy tiszta kezű vezér mentheti meg az országot.

Annak már négy évvel ezelőtt is tudatában voltak, hogy a legtöbb szavazatot nem a sovinszta, antiszemita uszítással szerezhetik be, hanem általános populista szóhadjárattal, a korrupció elleni radikális intézkedések ígéretésével. Csak az a kérdés, hogyha Vadim és társai régi énjükhöz képest visszafogják magukat, ha lemondtak a nacionalista propagandáról, veszíthetnek-e valamit is népszerűségükből? Nem. A választók sovinszta, antiszemita rétegének nincs más választása, rájuk kell szavaznia (ez a csoport amúgy is annyira lelkes híve a pártnak, hogy a váltás ellenére is el tudják képzelni, „mit érez Vadim a lelke mélyén”).

Az egyelőre szóba sem kerülhet, hogy akár a PSD, akár „a külföld” szemé-

ben szalonképessé válnának, legalábbis addig nem, amíg Vadim a vezérük. De egyesek már hosszabb távra, a Vadim utáni korszakra gondolnak, arra az eshetőségre, hogy a PRM új nevet kap, vagy esetleg mindenestül eltűnik, és modern, nyugatbarát posztfasiszta pártként születik újjá. A PSD egyénileg sem garantálná jövőjüket, mert a kormánypártnak egyszerűen nincs szüksége rájuk, a párton belül csupán afféle negyedrangú valakik lennének, hiszen amúgy is túl sokan tolonganak a koncert. Ezért inkább, egyfajta „családként”, érdekcsoportként a távolabbi jövőt (és nem elsősorban a 2004-es választásokat) próbálják meg előkészíteni.

Ez az érdekcsoport is (lásd még: *A történelemhamisítók és pénzmosók baráti társasága*) régi cinkosságokra alapul. Elsősorban a Vasgárda-szellemiségének ápolására, de mégsem egyértelmű, milyen mértékben motiválja és vezérli a társaságot a (sovinszta) ideológia és milyen mértékben a puszta érdek és a karrierépítés lehetősége. Akárhogy is, befolyásuk nem annyira a valós gazdasági összefonódásokra épül (mint Ovidiu Tender és Ioan Talpeş esetében), hanem 1989 előttről származó információkra, vagyis a zsarolás lehetőségeire.

Tom Gallagher politológus, brit Románia-szakértő két hónapja írt helyzetértékelést az országról. E szerint a kvázi érdemtelenül történő EU-befogadás növeli az esélyét egy autoriter fordulatnak: valószínűnek látszik egy posztfasiszta, modernizált, vadimtalánított párt feltűnése.

Véleményem szerint azonban ezt inkább maga a PSD fogja megvalósítani, hiszen évek óta számos jele van annak, hogy a párt neki is fogott e műveletnek. Még nem tudni, melyik elképzelés közelíti meg jobban a valóságot, ám Lia Roberts látogatása után kiderült, a szekus-vasgárdista csoport észlelte ezt az esélyt, diszkrétan próbálkozik, felméri a terepet, pszichológiailag előkészíti a társadalmat. Viszont nehogy bárki is aktuálpolitikai veszélyként értelmezze a fentieket! A 2004-es választások csak a válsághelyzet kialakulása-kialakítása szempontjából fontosak ennek a csoportnak, vagyis azért, hogy jöjjön el az ideje annak, mikor a társadalom többsége demokrácián kívüli „megváltásban” kezd reménykedni. A kétely felkeltése lehet a lényeges: a voksolás után tűnődjenek el a választók újfent, és gondoljanak arra, hogy nem a pártokkal van a fő baj, hanem a rendszerrel magával, tehát a megmentőre kell szavazni. Nem kizárt, hogy számosan nem fogják meggyőzőnek találni az idej megmentőt, azaz Robertset, de éppen az volna a csoport sikere, ha azt a meggyőződést keltené a választókban, hogy ilyen irányban kell keresgélni a továbbiakban a megoldást.

Ha Lia Roberts és a vele érkezett, már említett két kampánytanácsadó nyilatkozatait elemezzük, könnyen felfedezhetjük, hogy a demokrácia tagadásában ez a trió bátrabb, mint Vadim valaha is volt – bár stílusa rafinált és mér-

sékelt, az utalások szintjén működik. Ők hárman lényegében nem a romániai demokrácia hiányosságait bírálják, hanem egyszerűen a demokratikus többpártrendszer válságáról szónokolnak, vagyis arról, hogy a pártok *ab ovo* korruptak: azaz a tisztogatás eleve céltalan, inkább valami újat kell kitalálni.

Az összképet bonyolítja, hogy – különösen Romániában – elméleti és gyakorlati síkon egyaránt nagy adag igazság is fellelhető ebben a diskurzusban. De nem mindegy ki, hogyan és miért hangoztatja mindezt, és milyen megoldást kínál: a trió javaslata a személyi autoritarizmus. Olyan elnöki köztársaságot képzelnek el, amelyben az államfő nem jobboldali, nem baloldali, nem is centrista, egyformán kedveli (vagy megveti?) a pártokat, nem függ a gazdasági érdeksoportoktól sem. Nyilvánvaló, hogy az új elnöknek, az új szuverénnek erőskezű vezérnek kell lennie, akit vagy az alkotmány ruház fel különleges hatalommal, vagy a nép imádata jogosítja fel arra, hogy a pártok, a parlament és általában minden demokratikusan választott intézmény felett uralkodjon. Úgy vélem, a román nemzet az elkövetkező negyedszázadban nem fog „beleszeretni” semmiféle új autoriterbe. Pontosabban remélem, de ki nem zárhatom. A próbálkozás lehetősége szerencse kérdése (is): mostanság egy amolyan Peron-féle kerestetik – ám egyelőre csak egy Evita-utánzatban van osztályrészünk.

A fentiek alátámasztására lássunk egypár nyilatkozatot.

Lia Roberts mindenekelőtt azt jelenti be, függetlenül jelöltetné magát az elnökválasztáson. Ha indul, a kampány során igyekszik majd „az összes állampolgárhoz szólni”. Támogatást a jelöltséghez bármelyik párttól elfogad – közölte, majd hozzátette, minden alakulat irányában nyitott, beleértve Vadim Tudor pártját is. Lia Roberts szerint a voksolók 30%-a PRM-szavazó, és őket is meg kell nyerni, hiszen „ők is bizonyára jó emberek”. Honnan is vette ezt a 30%-ot? Ilyesmit eddig egyetlen forrás állított, és pedig Vadim Tudor maga. Roberts Vadimmal is tárgyalt, akiről azt nyilatkozta, hogy még középiskolás időkből – azaz negyven éve – jó ismerőse. Tudor után négyszemközi megbeszélést folytatott Iliescu elnökkel és Năstase kormányfővel, Traian Băsescuval, Theodor Stolojannal és az RMDSZ vezetőivel is. Kétórás tárgyalásra fogadta Virgil Măgureanut – akiről azt állította, csupán a beszélgetés után tudta meg, hogy 1996 szeptemberéig a SRI igazgatója volt.

A Roberts-trió és Sorin Roșca Stănescu

Morris könyvét a *Ziua* napilap kiadója adta ki, a január 14-i bemutató napján az újság főcímében Romániát az USA 51. tagállamának kiáltja ki azon az ala-

pon, hogy Roberts az amerikai elnök jóbarátja (ami önmagában véve is túlzás), és kijelenti, választási győzelme egyenlő lenne azzal, hogy Románia kvázi egyesülne az USA-val. Tíz nappal később, amikor a média jórésze már megfellebbezett Robertsról, Sorin Roșca Stănescu lapigazgató vezércikkben sugallja, hogy a nevadai politikussal kapcsolatosan véletlenek nincsenek. A manipuláció ügyes: számos valós ténytet kever össze azért, hogy elhitessen egy abszurdumot: a Fehér Ház, Iliescu, esetleg maga Năstase is összefogott annak érdekében, hogy Amerikából importáljanak Bush kedvéért elnököt Romániába.

Egypár véletlen, ami Stănescu múltját illeti: 1989-ig együttműködött a Securitatéval. A lapszerkesztő azzal magyarázkodott, hogy csupán a terrorelhárító részlegben dolgozott, vagyis a nemzetközi bűnözők leleplezésével foglalkozott. A probléma csak az, hogy a Securitaténak ez az osztálya éppen hogy a terrorizmus támogatásával foglalkozott, több ízben együttműködött például Carlos-szal. Az sem lényegtelen, hogy Stănescu egyik legközelebbi barátja Marian Munteanu (akinek szintén Morris volt a tanácsadója). A lapigazgató szűkebb körökben azt állítja, barátait nem politikai nézetei alapján választja. Ez rendben volna, de Munteanu üzlettársa is egyúttal, a nemrég betiltott OTV (az Audiovizuális Tanács, a CNA a sorozatos Vadim-féle uszítás miatt vonta vissza a sugárzási jogot) például közös tulajdonuk. A volt szekusokkal kapcsolatban a fő gond nem is az, amit tizenöt-húsz évvel ezelőtt tettek, hanem az, amit ma tesznek: maffiaszerű egységben összefonódva befolyásolják a politikai és az üzleti világot, s egyben ők a korrupciós ügyek főszereplői.

Roberts elnökjelöltségi szándéka körül egyre-másra születnek az összeesküvés-elméletek, mert a politikus asszony számos republikánus kampányakcióban vett részt az Egyesült Államokban. Egymillió dollárt gyűjtött össze George W. Bush választási hadjáratához is, és többször tárgyalt négy szemközt az amerikai elnökkel. De az USA bukaresti nagykövetsége máris elhatárolódott az országban tett látogatásától – mintegy cáfolandó azokat a propagandaízű sajtóközléseket, amelyek „az amerikai megmentőt” láttatták Robertsben.

Miért érdeklődik ilyen élénken a romániai választások iránt Lia Roberts? Saját nyilatkozata szerint itteni kampánya 15 millió dollárba kerülne. Az összeget gyűjtés révén szeretné összeszedni, és természetesen saját vagyonával is hozzájárulna. Mivel szinte teljesen ismeretlen személyiség, különösebb sikerre nem számíthat novemberben – ha egyáltalán jelölteti magát (február 15-ig dönt a kérdésben). Mindez nem lenne más, mint egy gazdag, unatkozó emigráns úri passziója?

Nem tudhatjuk biztosan; vegyük számba a december közepe óta tartó ese-

ményeket: azóta próbálja az izraeli kormány minden elképzelhető eszközzel meggyőzni – egyelőre nem sok sikerrel – Eyal Arad tanácsadó-üzletembert, hogy zsidóként ne legitimálja Tudor választási kampányát. Eközben a pártel Vadinök a család és Izrael nagykövetségének tiltakozása ellenére mellszobrot avat Jichák Rabinnak Brassóban. És véletlenül most érkezik az „ártatlan ifjúkori barátó”, aki hajlandó lenne a PRM támogatását elfogadni. A fentebbi tények egy sorozat elemei, mely részben Vadim Tudornak és elvtársainak kedvez, őket rehabilitálja közvetve – vagy akár közvetlenül.

Ilyesmire már volt példa nyolc évvel ezelőtt. Miről van szó? A Roberts-látogatás egyik érdekes figurája Victor Gaetan politikai tanácsadó, aki már bejelentette, ő lesz a nevadai politikus kampányfőnöke. Gaetan 1968-ban emigrált Romániából, politikai menekült státust kapott Franciaországban. Francia irodalomból doktorált, később pedig Amerikában diplomáciából, nemzetközi jogból szerzett mesteri címet. Közismert, de nehezen bizonyítható tény, hogy Securitate-ügynök volt. Egyik „teljesítménye”, hogy Párizsban beférkőzött Eugen Ionesco környezetébe, megpróbálta befolyásolni a drámaíró, ám Ionesco lebuktatta. Ezután Amerikában próbálkozott, ahol sikerebbnek bizonyult, feleségül vette Barbara Kenelly képviselő lányát, beférkőzött az amerikai politikai körökbe, a kongresszus elnökének irodájában dolgozott.

1991-ben Mihály királyt kompromittáló cikkeket írt a FSN s valószínűleg személyesen Iliescu „kérésére”. A szöveg meglehetősen otromba rágalomhalmaz, amely könnyen cáfolható: az áll benne, hogy 1947 decemberében, lemondása után, a király több tucat értékes, a román állam tulajdonában levő festményt vitt el. Magyarán – lopott. Nos, valójában saját vagyónának töredékét szállította el, a Groza-kormány engedélyével. Gaetan emellett ekkoriban Iliescu amerikai kapcsolatait, látogatásait is szervezi.

Neve az 1996-os választások előtt a PUNR Kolozs megyei képviselőjelölti listáján a második helyen bukkan fel, de két nappal a választások előtt eltűnt róla. 1996. szeptember 23-án az *Adevărul de Cluj* c. kolozsvári napilapban úgy próbálta beállítani Gheorghe Funar polgármestert, mint aki az amerikai külügyminisztérium Közép-Kelet-Európa osztályán nagy sikerrel lobbizik Románia NATO-csatlakozásának érdekében. (2004-ben Gaetan már azt hangoztatja, soha semmi köze nem volt Funarhoz – nevetséges, meglepő amatőrismus, hiszen Funar újra és újra megerősíti, milyen jó hazafi Gaetan, és az 1996-os újságcikkek könnyen megtalálhatók). Tehát nyolc évvel ezelőtt úgy tett, mintha Funar korrekt, nyugatbarát politikus volna. Arad most Vadimmal kapcsolatban teszi ugyanezt: mindkét esetben ugyanazzal a titkoszolgálatokra emlékeztető módszerrel találjuk szembe magunkat.

Gaetan és Măgureanu

A SRI igazgatója 1995 elejétől leváltásáig bonyolult, kettős politikai játékot űzött: úgy tett, mintha az Iliescu-rendszer megbuktatásán dolgozna, de közben a nacionalistább erőket is támogatta. Miután Iliescu szakított a szélsőséges pártokkal, Măgureanu diszkréten ellenzékbe vonult, már 1995-ben titkos tárgyalásokat folytatott a Parasztpárt rangidős elnökével, Corneliu Coposuval, s bejelentette, hogy „a változásra szavaz”, azt sugallva, ő maga is hozzájárult a Demokratikus Konvenció győzelméhez. De, ezzel párhuzamosan, a PUNR-t is támogatta – azért nem a PRM-t, mert (előttem ismeretlen okokból) Vadimmal nagyon rossz viszonyban van. Feltehetően ő utasította Gaetant Funar reklámozására. A kolozsvári polgármester mint a NATO integrálódást elősegítő tényező – komikus ötlet, hasonlít a „Vadim, az aktív filozemita” című, mostani cirkuszra.

Măgureanu tudta, hogy előbb-utóbb el kell hagynia a SRI igazgatói tisztséget, még akkor is, ha szívességeket tett a CDR-nek. És eldöntötte, hogy aktív politizálásba kezd, mégpedig valahol a PUNR körüli pályán. Ő is elég komolyan magyarellenes politikus, talán pszichotikus alapon: édesapja, Asztalos úr, otthagya a családot, s nem sokat törődött fia, a későbbi Virgil Măgureanu nevelésével.

És ha, ad absurdum, fel is tesszük, hogy Gaetan, 1968-ban, tisztességes emberként menekült is, és semmi köze nem volt a Securitatéhoz, akkor is bőven elég az, amit 1991-ben írt a király ellen, illetve amit 1996-ban tett Funarért, ahhoz hogy megalapozottan tekintsük a legretrográdabb erőkhöz tartozó személyiségnek.

Történetünknek még van egy jelentős kampányszakértő figurája: Lia Roberts-szel együtt érkezett az USA-ból Dick Morris, aki kétszer vitte sikerre Bill Clinton kampányát, de Vlagyimir Putyin választási tanácsadói csapatában is dolgozott. Róla is, akárcsak Aradról, azt állítja a sajtó, hogy profi üzletember, aki egy-egy személyiség politikáját reklámozza, de az áru milyensége nem érdekli. Ez nehezen hihető, hiszen a tanácsadói piacon óriási pénzüsszegek mozognak, s a megbízók főleg a hírnév szempontja szerint válogatnak; ennek előfeltétele a siker. És még valami. A korrektség. Franciaországban például elképzelhető, hogy valaki hol a baloldalt, hol a jobboldalt lássa el tanáccsal, de aki egyszer szakértőként Le Pen mellé állt, az bukott ember. Még nem tudni, Arad végül is visszavonul vagy sem, de merem állítani, reputációja máris romlott, Izraelben (és sok más országban) a komolyabb-gazdagabb pártok már nem fogadnák fel.

Miért makacskodott olyan hosszan Arad? Hiszen a számos helyről érkező érvelés és tiltakozás ellenére újra és újra elismételte, őt Vadim kiléte felől nem győzték meg, ő csupán üzletember stb. Ámde ha valóban komoly vállalkozó, akkor attól is óvakodik, nehogy meglássák egy Vadim-féle alak társaságában. Miért vállalta? Valószínűleg nem pénzért – ezt már az is alátámasztja, hogy a PRM-nek és a háttérben működő érdekcsoportnak egyszerűen nincs akkora összeg a tarsolyában, hogy „mindenestül megvásárolja” Aradot (és Dick Morrisset). Akkor viszont egyetlen magyarázat kínálkozik: ez a csoport zsarolja őket.

Térjünk át Morris esetére: Lia Roberts látogatása alatt mutatta be a *Ziua* napilap kiadója *Az új fejedelem* c. kötetének román fordítását. Morris a négy évvel ezelőtti választás előtt pár hónapig már dolgozott Romániában: Măgureanu pártocskájának végzett szakértői munkát, pontosabban Marian Munteanu elnökjelölési kampányán dolgozott. (Măgureanu és Marian Munteanu összefogása a Securitate és a Vasgárda együttműködésének szinte jelképértékű jelzése.) Ugyanúgy felmerült a kérdés, honnan a pénz, mikor nyilvánvaló volt, hogy a pártnak fénymásolóra is alig telik? Hogyan vették rá Morrisset, hogy hónapokon át a párt és Marian esélyeit latolgassa (becsületére legyen mondva, kéthavi munka után közölte velük, semmi esély, és hazautazott)?

Az egyik magyarázat, hogy valami kompromittáló adatot szereztek róla. A másik: nem kizárt, hogy Morris egyszerű fenegyerekeskedésből vállalná a Lia-megbízást – van annyira elismert szakember, hogy még ezt is megengedhetné magának. (És Lia Roberts Vadimmal összevetve mégsem kompromittált személyiség.) Morris rendszeresen ír hírháttérket, elemzéseket vezető amerikai lapokba, legutóbbi – interneten is elérhető – anyagaiban intelligensen vesézi ki a demokrata előválasztásokat, nyoma sincs annak a felületességnek, önellentmondásos stílusnak, amely romániai nyilatkozatainak jórészt jellemezte. De ebből a szempontból közelítve meg a kérdést motivációja megint kérdésessé válik: ha csak kötetei, cikkei tiszteletdíjára gondolkunk, már elképzelhetetlennek tűnik, hogy Lia Roberts pénzért pont Romániában kompromittálja magát.

Továbbá érdekes a kampányszakember politikai habitusa is. Roberts és Morris bukaresti látogatásuk alatt folyamatosan azt sejtették, szivárogtatták ki „bizalmasan”, hogy ők George W. Bush küldöttei. Viszont Morris demokrata párti (a hölgy természetesen hithű republikánus) – illetve hol demokrata, hol meg a szélsőjobbal kacérkodó republikánus. Húsz éven át dolgozott Clinton tanácsadójaként; útjaik 1996 augusztusában váltak el, mert Morris szállodai szobájában megengedte, hogy egy prostituált betekintszen a majd'

egy héttel később Chicagóban elmondandó Al Gore- és Hillary Clinton-bezédekbe. Az elnök erősen fájlalta a szakértő kényszerű lemondását. Morris úgy vezette kétszer is sikerre a demokratákat, hogy meggyőzte Clintont: folytasson tudatosan olyan centrista politikát, amely elmossa a két párt közti stratégiai különbségeket, nem hagyva támadási felületet a republikánus ellenfélnek (Morris kritikusai szerint ez a fordulat is az oka a demokraták mostani identitásválságának).

2003-ban Morris már a Bush-adminisztráció lelkes, sőt szinte fanatikus híve. Könyvet ír *Le a fejükkel!* címmel, amelyben elvakultan és igen élesen támad mindenkit (többek között Bill Clintont), aki nem feltétel nélküli híve Bush terrorizmus-ellenes stratégiájának. Az iraki hadjárat alatt az ausztrál médiamágnás tulajdonában levő Fox hírtévé kommentátora. Műsora valóságos gyűlöletbeszéd-özön a háborút ellenző franciák, németek, demokraták ellen. Egy biztos: cikkeinek, egész elemzői tevékenységének fő ideológiai motívuma az a meggyőződése, hogy a pártok ideje lejárt.

Ezt hangoztatja kötetének bukaresti bemutatóján is: új világban élünk. Az emberek már nem hisznek az intézményekben. Eljött a participatív demokrácia, a közvetlen politizálás ideje. A politikai pártok a korrupció kovásza, nemsokára elvesztik hatalmukat és jelentőségüket – magyarázta, s ha a teljes szöveget figyelemmel követjük, nyilvánvaló, hogy nem csupán Romániáról szól, hanem a világpolitikáról általában, és nem leplezi örömét sem, hogy vége a klasszikus, többpártrendszeren alapuló demokráciának. Azt a hallgatóság nem tudja meg, min alapul a participatív demokrácia, hogyan is lehet demokratikus államberendezkedést pártok és intézmények nélkül működtetni, illetve a pártok és intézmények jelentőségének csökkenését hogyan is helyettesíti az állampolgár „közvetlen politizálása”. Nem hinném, hogy téves lenne arra következtetni, hogy ezt csakis egy leplezetten tekintélyuralmi rendszer teheti meg.

Ami az elnökválasztást illeti, Morris úgy ítéli meg, hogy sem Stolojan, sem Bănescu, sem Vadim nem győzheti le a második fordulóban Năstasét – csakis Lia Roberts. A kampánytanácsadó szavaival élve: ha Lia nem jelölteti magát, a PSD győz, ha indul, győzelmet arat a PSD-n. Különösen furcsa itt a megfogalmazás, mert hiszen azt jelenti, hogy a nevadai politikus egy egész párt ellenében arat sikert. Morris jelezni akarja, hogy a fő ellenfél nem egy személy, hanem a PSD egésze. Năstase és Iliescu is a múlt, mindketten a 70-es, 80-as évek alakjai – így Morris –, ez Iliescu esetében, életkorát tekintve, érthető. Năstase viszont maga döntött úgy, ahogy döntött, hogy a 80-as évek Romániáját képviseli, az akkori Romániát. E kijelentések a klasszikus antikommunista diskurzusba illeszkednének, sőt Morrisnak igaza is lenne, ha

hozzátenné, hogy a fentieket megfontolva voksoljanak a választók egy liberális, demokrata, kereszténydemokrata stb. jelöltre. Ám Morris Iliescuról és Năstaséről nyilatkozva nem használja a kommunista jelzőt, nem a régi ideológia maradványai, a pártaktivista mentalitás miatt véli kettejüket legyőzendőnek. Ő általában utal a múltra (nem is elsősorban a románaira), arra a korszakra, amikor az intézményeknek, pártoknak jelentőségük volt: Morris a demokráciát – még a kezdetleges, féldemokráciát is – lényegében a „múlt maradványának” tekinti.

A fentiekhez illeszkednek Lia Roberts nyilatkozatai, amelyekben pártokfeletti politikusnak állította be magát, olyasvalakinek, aki által „az egész ország győz”. Minden kapcsolatomat felhasználom az ország érdekében, és itt elsősorban Bush elnökre gondolok – nyilatkozta Roberts, majd újságíróknak megsúgta, hogy több ízben tárgyalt négyszemközt Bush-sal, aki úgymond támogatja elnökjelöltségét. Akármilyen is legyen a véleményünk az USA jelenlegi elnökéről, de ez az elképzelhetetlen ostobaság csupán csak propagandának hasznos. Még az is kérdéses, mennyiben hatékony a Roberts–Morris–Gaetan megmozdulás, hiszen fellépésüket figyelve egyre nyilvánvalóbb, hogy akciójukban sok a spontán elem és az önellentmondás (például felmérést rendeltek a CURS közvélemény-kutató intézettől – ezer alanyt kérdeztek meg –, és bemutatóján Morris már „büdöskommunistázott” az Iliescu-rendszerrel kapcsolatban). Így feltehetően kevesebbeket fertőz majd meg az az ideológiai méreg, amit terjesztenek.

Lia Roberts és a korrupció-kampány

Morris a CURS-felmérés bemutatóján megismételte Roberts kijelentését, miszerint bármelyik párt támogatását elfogadják, de hangsúlyozta, hogy az emigráns politikus viszont egyetlen pártot sem fog támogatni. A kampány újdonsága, a tanácsadó szerint, a korrupció témája lesz – csak hogy ez nem újdonság, hiszen Vadim erre alapozott 2000-ben.

A valóban új elem a pártok általános semmibevétele. A CURS-felmérés egyik kérdése a Năstase-kormány korrupciójára vonatkozott, melyet a választók közismerten általánosnak tartanak. Morris feltételezett egy egészen szokatlan megfogalmazású kérdést. (Persze, erősen vitatható, hogy egy tisztességes kutatóintézet vállalhatja-e, hogy felmérésében hírverés-jellegű elemet használjon fel – méghozzá a többpártrendszer lejárató megfogalmazásban, de most nem erről van szó.) A kérdés így szól: Egyetért ön azzal az állítással, hogy a politikai pártok (például a PSD, a PNL-PD szövetség), nem azért kor-

ruptak, mert tisztességtelen emberek vezetik őket, hanem mert professzionális politikusok szervezetei, akik saját maguknak akarnak minél több pénzt szerezni?

A nyakatekert megfogalmazás következtében a megkérdezettek 61%-a válaszolt igennel, és nem valószínű, hogy észrevették: a demokráciával a többpártrendszerrel szembeni bizalmatlanságukat jelezték; ráadásul, hogy a kérdés szociológiai értelemben túl zárt jellegű volt, inkább propagandának minősíthető. Morris a méréssel azt igyekezett alátámasztani, hogy a professzionális politikus *ab ovo* korrupt, csakis a botcsinálta, Lia Roberts-féle lehet tisztességes. Megint visszakanyarodunk a kiindulópontra: a Roberts-trió azt igyekszik a fejekbe sulykolni, hogy csak egy pártokfeletti elnök szoríthatja vissza a politikát általában megfertőző korrupciót.

Más példa a következetlenségre: Roberts a valóságosnál népszerűbbnek véli Vadim Tudort, Morris pedig alábecsüli. Az elemző – a választók feledékenységét kihasználva – azt állítja, 2000-ben ő még szeptemberben megírta, hogy novemberben Vadim bejut az elnökválasztás második fordulójába. Azt viszont két hónappal előre nem lehetett sejteni, hogy az akkori kormánypártok még mélyebb belső csatározásba merülnek, és képtelenek közös jelöltet állítani, és azt sem, hogy a „demokratikus jelöltek” még sikertelenebbek lesznek a vártnál, ám Vadim meglepően jól alakít. Morris január végén 12% körülire taksálta Theodor Stolojan népszerűségét – ehhez képest az általa rendelt CURS-felmérés elnökjelöltekre vonatkozó adatsora így néz ki: Năstase 43, Stolojan 25, Vadim Tudor 13 és Lia Roberts 10%. A felmérés bemutatóján a tanácsadó kijelenti: ha Roberts indul, nem fordulhat elő, hogy egy kommunista, (vagyis Năstase) és egy bolond (vagyis Vadim) között kelljen választanunk: pedig épp a mérésből derül ki, hogy a PRM elnöke nem valószínű, hogy ismét elér a második fordulóig.

Morris továbbá 11% körüli választási eredményt jósolt Vadimnak arra hivatkozva, hogy a választók ráéreztek a PRM-vezér őszintétlenségére. Itt ismét ellentmond Roberts-nek, aki Vadim pozitívumairól értekezik. Külön érdekesség, hogy az elemző nem is említi Vadim demokrácia-ellenességét, sovinizmusát – ez is ellentmondásos, hiszen az Amerikából jött trió számos nyilatkozata csakis Vadimnak kedvezett. Mert ha Roberts mégsem vállalja a jelöltséget (vagy belép a ringbe, de később mégis feladja) ez esetben ennek a kampánynak csak a PRM és Vadim Tudor lehet a nyertese. Azoknak, akiket most vagy az elkövetkezőkben Roberts mellé állítanak, ha kedvencük visszavonul, két lehetőségük marad: vagy Vadimra voksolni vagy meg sem jelenni az urnák előtt.

A Lia Roberts-trió nyilatkozatait sorra véve mégsem zárhatjuk ki azt az elméletet sem, hogy a nevadai politikus csupán szórakozik, illetve önmagát reklámozza, hiszen diplomata-ambíciói vannak (2001-ben sikertelenül próbált Michael Guest helyett bukaresti nagykövet lenni). Nos, *curriculum vitae*-jében jól szerepelne az a passzus – vagy ő így hiszi –, hogy kis híján Románia elnöke lett. Ez a feltevés viszont nem zárja ki teljesen azt sem, hogy a titkosszolgálatiaknak köze van Roberts fellépéséhez: mert akciója, ha *ad absurdum* csak egyéni passzió is volna, akkor is a fent emlegetett csoportok politikai súlyát növelné. Spontánul vagy ravaszul kiszámítottan, de kampányának mindenképp az az eredménye, hogy az autoriter, populista ideológiák teret nyernek, és erősödik a demokráciával szembeni csalódottság.

Ami a téli hadjáratban nyújtott teljesítményüket illeti, a két kampányszakértő közül Arad jelesre vizsgázott (a részletes indoklást lásd alább), Morris inkább elégségesre: utóbbi több ízben komolyan bakizik, rögtönözget, akárcsak megbízója, Roberts. Hol úgy próbálja beállítani magát, mint aki Bush elnök megbízásából jár itt, hol az amerikai kormányhoz közel álló Bechtel Inc. romániai, soron és tenderen kívüli autópálya-építési megbízását bírálva éppen ezt az imázst rombolja.

Miért járhatott ekkora sikerrel Arad? Laptudósítások szerint január 31-én három és fél órás tárgyalást folytatott a bukaresti zsinagógában, elmagyarázva a Zsidó Hitközség vezetőinek és az izraeli követség egyik diplomatájának, miért akarja támogatni Vadim választási kampányát. Mindenkinek meg kell adni a lehetőséget a megjavulásra – ez volt alapállítása. A hitközség ellenben Aradot próbálta meggyőzni, hogy a pártvezér nem őszinte. Sikertelenül. Arad bejelentette, nem adja be a derekát, de még nem döntött arról, hogy aláírja vagy sem PRM megbízatási szerződését. Pár órával később Vadim izraeli megbízottja bejelenti, hogy a pártvezér meglátogatja a holokausztnak emléket állító Jad Vasem múzeumot, és a Falnál imádkozni szándékszik az áldozatok emlékéért. (Egy napra rá Vadim cáfolja az utazás hírért.)

Mit érthet ebből a naivabb olvasó? Azt, hogy az Arad őszinte és humánus jellem, komoly, tisztességes ember, másképp nem tárgyaltak volna vele órákon át épp a zsinagógában. Ha mégsem vállalja a kampányfőnökséget, egyetlen oka lehet: oly mértékben zsarolják, hogy nem teheti meg. Nagyra taksálom a hadgyakorlat sikerét, de ehhez a volt szekusok, vasgárdisták ügyessége nem lehetett elegendő, hozzájárult a zsidó közösség vezetőinek (és egy izraeli diplomatának) az ostobasága is. Utóbbiak nem értették, nincs mit tárgyalni, és semmiképp sem a nyilvánosság előtt – hiszen a kampánytanácsadó egy hónappal azelőtt már megkapta a Vadimról szóló dokumentációt, ami azzal kezdődik, hogy 35–37 évvel ezelőtt maga Ceaușescu volt kénytelen eltüntetni

a publikálástól Vadimot, mert nemzetközi botrányt provokált a főrabbi elleni cikkeivel, verseivel (lásd még: *Antiszemitizmus Romániában*). E tárgyalásnak egyetlen eredménye lehetett: legitimálni Aradot és közvetve Vadim Tudort, megerősíteni a véleményt, hogy a kampánytanácsadó őszinte ember, és esetleges visszakoázása csakis a zsidó lobbizsarolása miatt fordulhat elő.

„Nem vagyok megszokott politikus, tréningemet a világ legnagyobb demokráciájában szereztem, és a románok lábbal előre akarnak Nyugat felé menni, és nem háttal vissza, kelet fele. Az én egyetlen politikai pártom a román nép, nem tartozom egyik párthoz sem.” Elég nehéz magyar nyelven visszaadni Lia Roberts küzdelmét a román nyelvvel, amellyel már bukaresti kampányindító gyűlésén köznevetség tárgya lett. A lábbal előre kifejezés magyarul azt jelenti, hogy a román nemzet négy deszka között, azaz holtan akar csatlakozni Európához. Roberts bemutatkozása már csak azért is szánalmasra sikeredett, mert alig pár tucat szimpatizáns volt kíváncsi mondókájára, s a teremben nekik sem akadt elegendő szék. Az érdeklődők között számos olyan törzsvendéget fedeztek fel az újságírók, akik a nemzetmentő szerepében tetszelgő ellenzéki politikus, majd elnök Emil Constantinescu szerepléseihez asszisztáltak. Összegezve: Lia Roberts fellépése valószínűleg a 2004-es kampány pittoreszk színfoltja marad csupán.

Elnökjelöltek közt a földön

A Hét, 2004. október 7.

Az az elnök, aki mögött erős titkosszolgálati és egyéb háttér, támogató erő van, jelentős hatással bír (lásd: Iliescu). Aki mögött csekély vagy nulla a támogatás, az kvázi díszelnök (lásd: Constantinescu).

Állítólag meglepetés volt Stolojan visszavonulása, de a vájt fülűeket inkább az lepte meg, hogy ilyen későn lépett vissza. Több mint egy éve tudni, hogy nagyon beteg. Láttuk 2000-ben, elnökjelöltként. Ne feledjük, a PSD már akkor ocsmány kampányt indított ellene. Most beteg, elgyötörten sem szerepelhetne sikeresebben. Stolojan népszerű volt akkoriban, de minden újabb szereplése inkább csökkentette a népszerűségét. Újdonságot hozott a román politikai életbe, és ennek köszönhető ismertségét, elfogadottságát is: szükséztű volt, miniszterelnökként sem ígérgetett fűt-fát, utálta a demagógiát. Éppen ezért szereplése látványos eredményeket sem ígért: száraz, magába fordult, introvertált emberként nem volt esélye a győzelemre.

A PSD május 27-i hivatalos nyilatkozatában olvashatjuk: „Stolojan úrnak ajánljuk, hagyja abba a politizálást, inkább foglalkozzon üzleti ügyeivel, és tán egészségi problémáival. Amúgy sem valószínű, hogy elnökjelöltként egyáltalán részt fog venni a választásokon”. Nem mondhatni, hogy a PSD szégyenlős újoncok társasága volna. Nem átalják, közvetve bár, de beismerni hivatalos nyilatkozatban, hogy a titkosszolgálat az ő kezükben van, ők minden titok ismerői. Stolojan egészségi állapotára is kiterjed jólinformáltságuk. Ez a tavaszi nyilatkozat arról árulkodik, hogy ha nem is nyíltan, de titkon előre ittak a medve bőrére. A politikai jóslat Stolojan ősz előtt bekövetkező halálát jövendölte.

Az utód Băsescu. Szomorú, de egyetlen egy személyiség se létezik a DABan, akinek legalább ismertségi indexe lehetővé tette volna, hogy jelölt legyen. A DA-politikusok népszerűségére most ki sem térek. Milyen eséllyel

indul Băsescu? Kiszámíthatatlan. Stolojan esetében kiszámítható lett volna a végeredmény, éppen azért, mert Stolojan nem volt a meglepetések embere. Băsescu azonban mindenre képes, és a román választók reakciója kiszámíthatatlan, ami a „fenegyerek” megnyilatkozásait illeti. Tulajdonképpen Stolojan visszavonulása nem rontott volna a DA esélyein. Sőt, ha megmarad a hivatalos verzió, hogy csupán egészségügyi okokból vonul vissza, akkor talán némi tőkét is lehetett volna kovácsolni a lemondásából. Sajnos, az is napvilágot látott, hogy Stolojan nem bírta a PSD zsarolását. Ezt a visszahőkölést mindenki másképp fogja értelmezni. Most már nem csak a beteg ember iránti részvét és empátia ébred fel az emberekben. A visszalépés alapot adhat a gyanakvásra, hogy talán mégis „sáros a múltja”. Vagy: ha nem is egykori vétkei, de jelenlegi gyávasága mégiscsak minősíti a volt elnökjelöltet és a mögötte álló politikai alakulatot.

Băsescu könnyezve, meglehetősen hitelességgel jelentette be Stolojan visszavonulását. A pár perc alatt hullajtott könnyek száma pedig legalább 5%-kal növelte a DA, illetve Băsescu szavazóinak számát. Ma már az, aki érteni kívánja, mi történik politikai téren, nem olvas „pártprogramokat”, „kormányzási ígéreteket”. Ma már keveseket érdekel, hogy ki „jobboldali”, „baloldali”, „reformer”, „nyugatbarát”, illetve „nacionalista”. Az emberek manapság inkább arra figyelnek, hogy kinek nagyobb a bizalmi tőkéje? Ki az, aki el tudja hitetni, hogy szavai mögött van biztosíték, hogy nem pusztán politikai blöffre, üres frázisokra építkeznek? Ki az, akinek emberi arca, gesztusa, szavai is vannak? Băsescu, tetszik vagy sem: emberi figura. Eddig még sohasem hazudtolta meg magát. Legkevésbé akkor, amikor közönséges, útszéli modorában támadja ellenfeleit: vagánykodásában, közönségességében van valami hiteles. Hadd idézzük: „Năstase úr sajnos nem az agyával politikáz, hanem a nemi szervével, azaz a seggével”. Băsescu ettől ugyan nem lesz rokonszenvesebb számomra, de legalább van, amire odafigyelni, ha megszólal. Ezzel szemben Năstaséról a szó szoros értelmében semmit se tudni! Elolvastam kétezer nyilatkozatát, beszédét, fogalmam sincs, hogy nacionalista-e vagy sem (azaz csupán eszköznek használja efféle megnyilatkozásait), reformista-e vagy sem, és még sorolhatom. Arctalan, mint a pártfunkcionáriusok voltak annak idején. Minden egyes mondata (ez posztmodern politikai szokás, nincs egyedül) kiszámított, mintha az lenne a fő célja, nehogy kiderüljön mi is a véleménye a dolgokról.

A személycserék fontos kérdése, hogy mi is a tétje a választásoknak? Egyáltalán van-e tétje? A DA tisztességesebb, reformpártibb lenne, hatékonyabban kormányozna, mint a PSD? Nyugodtan merem válaszolni: nem! Sőt, féltő, hogy belső civakodásuk akadályozná a kormányzást. Szóval tulajdonképpen

nincs tétje a választásoknak? Van. Sőt, véleményem szerint óriási a tét. Csak épp másképp kell megfogalmazni az alternatívát! Ha a PSD győz, az nem a 2000–2004 közti kormányzás egyszerű folytatása lesz! Nem ugyanaz a PSD fogja vezetni az országot! Ez a választások utáni PSD már más lesz. Veszélyesebb, cinikusabb.

A gond az alkotmánnyal kezdődik. Az államelnök helyzete és hatalma, amelyet az alkotmány határoz meg, tulajdonképpen kiszámíthatatlan. Az az elnök, aki mögött erős titkosszolgálati és egyéb háttér, támogató erő van, jelentős hatalommal bír (lásd: Iliescu). Aki mögött csekély vagy nulla a támogatás, az kvázi díszelnök (lásd: Constantinescu). Ha e szerint a képlet szerint gondolkodunk, akkor Năstase mögött léteznek komoly, párton belüli, gazdasági, titkosszolgálati erők – de összehasonlíthatatlanul gyengébb ebből a szempontból, mint Iliescu. Sokszor esett szó a kettejük közötti rivalizálásról. Egyesek a „reformerek” és posztkommunisták ellentétéről beszéltek. Ez így azonban nem igaz. Năstase és közeli emberei teljesen pragmatikusak, pénzéhesek, elvtelenek, semmilyen ideológia nem befolyásolja őket. Iliescunak és közeli bizalmi embereinek ezzel ellentétben vannak elveik (is), van egy ideológia, ami szerint döntenek és cselekednek. Nem csupán gyakorlati célból hívei az egységes, erős nemzetállamnak, hisznek is benne. Năstasénak és társainak semmi problémát nem jelentett az együttműködés az RMDSZ-szel, sőt, remek üzlettársaknak is bizonyultak. Nem zárhatom ki, hogy az Iliescu által vezetett PSD is együttműködik majd az RMDSZ-szel, ha nincs más lehetőség. De merem állítani, hogy szegény Iliescunak minden egyes esetben, amikor magyarokra kénytelen mosolyogni, komoly erőfeszítéseket kell tennie. Őszinte ember. Őszintén gyűlöli ma is a magyarokat. Ezer példa van erre, elsősorban közeli, bizalmas munkatársainak listája: Talpeș, Scurtu, Watts (Treptow szegény most épp börtönből küldi tanácsait). Mindannyian, évtizedeken át a nacionalista történelemhamisítás élmunkásai voltak. És nem csak a magyarokat érinti az ellenszenv. Nem közömbös számukra Antonescu, és a Vasgárda rehabilitálása sem. Olvassuk el utolsó könyvében, amihez szégyentelenül asszisztált Vladimir Tismăneanu, hogyan is emlékszik vissza Ceaușescu: „Sok bűne ellenére, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Ceaușescu igazi hazafi volt”. Jó példa ez az idézet arra, hogy Iliescu számára mit jelent ma (is) a hazafiság.

A hazafiasság eme elferdült felfogásának következményeiben pedig nincs hiány. Nem pusztán történelmi relikviákról, rossz reflexekről és hol titkolt, hol nyíltan vállalt nacionalizmusról, antiszemitizmusról van szó. Ez a magatartás lényegében a napi politika és a közélet működését is érinti. Ijesztő példa erre, hogy Iliescu és „hazafias” bizalmasai elérték a sajtószabadság kvázi

megszüntetését – méghozzá nyugati segítséggel (WAZ, Bodo Hombach, közvetve Schröder kancellár a *România Liberă* esetében, a Ringier az *Evenimentul Zilei* esetében).

Ijesztő, ahogyan elutasítanak és illegitimé tesznek minden ellenvéleményt. Lássuk csak röviden, Iliescu bizalmasának (szintén történész, mennyi történész, ez a történész-politikusok országa!) interjóját a kanadai incidenssel kapcsolatban. Răzvan Theodorescu, jelenleg művelődésügyi miniszter, volt TV-elnök (a bányászhadjáratok egyik fő szervezője!). Az interjú hosszú, de valójában egyetlen gondolatot tartalmaz: „Aki tüntetni mer Iliescu ellen most, Kanadában, vagy tüntetni mert 15 évvel ezelőtt az Egyetem téren, az lumpen elem, csőcselék, söpredék, alja nép, mocsok, szenny, lepra stb.”. Nem takarékoskodik a hasonértelmű szavakkal! És utána, kicsit más megfogalmazásban, megismétli. Újra és újra. Mániákusan. A kanadai tüntetők egyik jelszava az volt: „Iliescu miatt kényszerültünk elhagyni hazánkat!” Ezt is kommentálta Theodorescu: „Nagyon jó, hogy Románia megszabadult az efféle szemetekről, akik az Egyetem téren is tüntettek 1990 elején”. Végző soron, mindig is ez jellemezte Iliescut és politikusait: nacionalizmus, bosszúvágy, patológikus gyűlölet a „másként gondolkodókkal” szemben.

Tömören tehát. Nem várok csodát az ellenzéktől. Semmilyen szempontból. Azt se tartom valószínűnek, hogy volna esélyük a győzelemre. De, ha győznének, kisebb rossz lenne, mint a PSD győzelme. És ha győzelemre nincs is esély, minél több szavazatuk lesz, azaz minél erősebbek lesznek ellenzékben, annál kevésbé engedheti meg magának a PSD, hogy teljesítse vágyát, a párt – állam – maffia teljes összefonódását. Egy kifinomult, álcázott tekintélyuralmi rendszer bevezetését.

Előjáték

Választási ki- és belátások Romániában

A Hét, 2004. november 4.

Bármilyen nehéz elhinni: az RMDSZ szereplése nem pusztán és nem elsősorban kisebbségpolitikai kérdés, hanem a román belpolitika egyetlen esélye az egyensúlyra.

tört. A váltás nem teljesen váratlan, hiszen a választók méltán reagálják le „érzelmileg” a PSD-n belüli konfliktusokat. Valószínűleg jelentős hatása van annak a negatív kampánynak is, a „vörös bárózásnak”, amit a PSD ellen indított az ellenzék és a sajtó. Hogy ez elegendő lesz-e a politikai erőviszonyok megváltozásához, azt még hónapokig nem lehetett biztosan tudni. Júliusban, a pár év óta meglévő 15%-os PSD előny eltűnt, és a DA kb. 6%-os előnyre tett szert. Augusztusra a helyzet kezdett megfordulni, a PSD és DA esélyei egyenlőnek tűntek. Szeptemberre a PSD újra előretört, hozzávetőleg 9%-kal vezetett ekkor. Magyarázat – a „bárók” (a kiskirályok) befogták pofájukat (háttérbe vonultak), a PSD belső civakodásai megszűntek, azaz igyekeztek párton belül megoldani a konfliktusokat. Năstase is határozottabban vett részt a politikai csatározásokban.

Az akkori egyensúly azonban nem tartott sokáig. A PSD-n belül lehetetlen volt megőrizni a fegyelmet, és mint látni fogjuk, a PUR-ral kötött házasság sem volt olyan sikeres, mint az feltételezhető volt. Stolojan visszavonulása pedig teljesen új helyzetet teremtett. Năstase és csapata képtelen volt fegyelmezni magát, a nyilvánosság számára is egyértelművé vált: félnek az új erőviszonyoktól. Tény, hogy Stolojant kis előnnyel ugyan, de biztosan legyőzte volna Năstase.

2004 tavaszáig, az idei helyhatósági választásokig úgy tűnt, hogy a PSD mindenképp győz, a kérdés annyi volt, hogy sikerül-e vagy sem megszerezni a szavazatok 50%-át. Képes lesz-e az önálló kormányalakításra?

Aztán a helyhatósági választások eredményei, majd a mostani kampány, úgy tűnik, megfordította a helyzetet, a DA előre

Băsescu, az új ellenfél – kiszámíthatatlan. Csodákra képes egy kampány alatt. Neki köszönhető, hogy Bukarestben, néhány hónappal ezelőtt, négy hét alatt a PSD 12%-ot veszített, a DA 15%-ot nyert. Akkor a PSD 7%-os előnyével indult, és 20%-os hátránnyal végzett. Băsescu négy hét alatt 27%-nyi különbséget ért el a két nagy párt között! Egészen ritka, nagyon ritka esemény. Băsescu egyenlő eséllyel indult Geoană ellen (43%-os támogatottsága volt mindkettőjüknek). Ez négy hét alatt 55/31 arányú támogatottságra változott, azaz Băsescu 24% különbséggel győzött.

Érdeemes visszagondolni: hogyan győzött Băsescu 2000-ben. Ritka teljesítmény volt. Két héttel az első forduló előtt, a hatodik helyen állt. Minden felmérés szerint végig a szociáldemokrata jelölt vezetett fölényesen, több mint 40%-kal. Băsescu éppen csak bekerült a második fordulóba, hajszálon múlt. Körülbelül ½%-kal szerzett több szavazatot a CDR jelöltjénél. A második fordulóban pedig legyőzte a PSD jelöltjét.

Megismételhető-e ez a két bravúr? Ezúttal persze Năstase és a PSD ellen, és nem bukaresti, hanem országos szinten? Igen. Nem ekkora arányban. Az októberi adatok szerint a PSD és DA tulajdonképpen egyformán áll, az elnökjelöltek esetében Năstase előnye körülbelül 5%. Ez az előny jóval csekélyebb, mint amit „ledolgozott” Băsescu 2000-ben és 2004-ben a helyhatósági választásokon. De, vigyázat, még ez az 5%-nyi előny se garantálja a sikert! Még ha megőrzi, akkor sem! A második fordulóból előre láthatólag kiesik C. V. Tudor (ez 13%-nyi szavazatot jelent), Markó (5%-ot nyom a latban), a PNȚCD jelöltje (2%-ot hoz) és a futottak még kategória (körülbelül 3%).

A kérdés az, hogy ez a második fordulóra felszabaduló 23% hogyan fog megoszlan? Vadim szavazói, akármilyen furcsának tűnik, erősen meg fognak oszlan, többen fognak Băsescura szavazni vagy otthon maradni, mint amennyien Năstasét fogják támogatni. Markó szavazói is megoszlanak, míg a PNȚCD 2%-a biztosan Băsescura szavaz.

Ezentúl kevésbé kell az esetleges későbbi felméréseket figyelni, kevés fantáziával, az eseményeket figyelve, rájöhethünk, hogy az idő kinek kedvez. Az biztos, hogy minden, az elnökjelöltek közötti nyilvános megmérettetés Băsescu szavazóinak számát fogja gyarapítani. De sok olyan tényező van, ami előre nem látható.

A közhangulat gyorsan változik, Năstase ért már el 52%-os támogatottságot, és 39%-ost is. Ez az ingadozás volt jellemző Stolojanra is: állt már 24%-on és 38%-on is. C. V. Tudor az egyetlen, akinek a szavazótábora stabil. Ez a stabilitás jellemzi a pártpreferenciák terén is. A PRM hívei állandó, 14% körüli táborot alkotnak. A párt, illetve elnöke iránti választási hajlandó-

ság abszolút biztos, független az eseményektől. A $\pm 2\%$ -nyi eltérés a különböző mérési módszerekkel magyarázható.

Egyáltalán várható-e bármilyen fajta győzelem? Mármost lehetséges PSD, illetve DA kormányzás (RMDSZ támogatással)? Meg lehet-e szerezni jelenlegi körülmények között a parlamenti többséget?

Lássuk csak újra a számokat. A PRM-vel közös kormányzás kizárt, túl nagy lenne a külpolitikai ellenállás. A kérdést nagyrészt az dönti el, hogy hogyan oszlanak el a parlamentből kiesett pártokra adott szavazatok. 2000-ben elég sokan szavaztak olyan pártra, amely nem érte el a küszöböt, illetve sok volt az érvénytelen szavazat. Ezért a PSD-nek elég volt a 37%-os támogatottság, hogy az RMDSZ-szel (illetve az onnan jövő 7%-kal) kormányt tudjon alakítani. A két párt a szavazatok 44%-kát szerezte meg közösen, és ehhez még legalább 5% jött a parlamentből kiesett pártokra leadott voksok révén. Négy évvel ezelőtt így született meg a parlamenti többség.

2004-ben sokkal kevesebben fognak az esélytelen törpepártokra szavazni, kevesebb érvénytelen szavazat lesz. És ez azt jelenti, hogy a parlamentbe bejutó pártok kevesebb plusz szavazathoz jutnak. Tehát a kormányalakításhoz legalább a szavazatok 48%-át meg kell szerezni.

A PRM biztosan megszerzi a voksok 14%-át, ez 15%-os parlamenti jelenléthez elég. A verseny tehát a fennmaradó 85%-ért folyik.

Az RMDSZ-nek mindenképpen be kell jutnia, mert ha véletlenül kiesik, akkor a PSD számára nem marad más megoldás, mint a PRM-vel közös kormányzás vagy a nagykoalíció útja. Mindkettő kilátástalannak tűnik.

Ezért is olyan fontos az RMDSZ bejutása. Erről sokan írnak, sokan beszélnek, de folyton arra teszik a hangsúlyt, hogy Nyugaton jó pontokat lehet szerezni az RMDSZ-szel. Most ennél sokkal komolyabb dologról van szó. Az RMDSZ bejutása nélkül nehéz lesz egyáltalán kormányt alakítani. Mint fentebb írtam: a PRM kivételével, abszolút minden pártnak, szervezetnek érdeke az RMDSZ jelenléte a parlamentben. Ha az RMDSZ kiesik, sem a PSD, sem a DA nem kormányozhat, nem szerezheti meg a parlamenti többséget.

Bármilyen nehéz elhinni: az RMDSZ szereplése nem pusztán és nem elsősorban kisebbségpolitikai kérdés, hanem a román belpolitika egyetlen esélye az egyensúlyra. A román nagypolitika egészen biztosan folyamatosan az RMDSZ szavazókon tartja majd vigyázó szemét.

Feltételezzük, hogy az RMDSZ 5,5%-kal bejut a parlamentbe, és ott meg tudja szerezni a mandátumok 6%-át. A PSD és a DA tehát a maradék 79%-ért harcol. Mennyi kell a kormányzáshoz? 50%-os parlamenti többség. Azaz valamelyik pártnak (PSD vagy DA) el kell érnie a 44%-ot ahhoz, hogy az RMDSZ 6%-ával együtt többségre tegyen szert. Az eddigi felmérések egy-

előre azt mutatják, hogy a két nagy pártszövetség (PSD, DA) választási eredménye közt nem lesz nagy különbség. Nem tudjuk ki lesz a győztes, de úgy néz ki, szoros eredmény lesz. Így viszont az eddigi spekulációk (a győztes kormányt alakít az RMDSZ-szel) esik. Bonyolult játék lesz a kormányalakítás. Nagyon valószínű, hogy a PSD számol ezzel a lehetőséggel. Állítólag két forgatókönyvük van erre az esetre.

Az egyik változat a PRM kettészakadása, azaz megszarolják, megvásárolják a PRM küldöttek felét, hogy azok lépjenek ki a pártból, függetlenül támogatassák a PSD-t, vagy alakítsanak új pártot.

A másik változat a PNL-szek egy részének megvásárlása lenne. Közismert, hogy sok PNL-s gyakorlati (üzleti) okokból igenis vállalná a szövetséget a PSD-vel. Nevetséges, de igaz: e csoportot a legjobboldalibb, legeslegliberálisabb és legeslegantikommunistább Dinu Patriciu vezeti. A második változat a kevésbé valószínű, mert a PNL-s csapat gazdaságilag biztos lábakon áll, kevésbé megvásárolható, mint a PRM.

Nagyon sok múlik Năstase szereplésén, de helyzete nem túl reményteljes. Körülbelül úgy szerepel, mint Geoană, amikor elvesztette a helyhatósági választásokat. Jó benyomást kelt (egyesebben), ha egyedül kell nyilatkoznia, illetve ha szabványos kérdésekre kell felelnie. Robban az idegességtől, ha kellemetlen kérdéseket tesznek fel neki: évek óta újra meg újra megismétlődnek primitív, pimasz válaszai, amikor a SZER, BBC kellemetlenebb kérdéseivel szembesül. Ez a fajta kommunikációs agresszió azonban még nem jelent sokat, hiszen a külső szemlélő számára ugyanez jellemzi Băsescu is. Ő azonban nem pillanatnyi felindulásból, gyűlöletből közönséges, alkatilag ilyen. Mondhatnám, hitelesen közönséges, van benne valami karizma, természetesség.

Năstasénak ez az agresszió nem áll jól. Nyilvánvaló, hogy ilyenkor indulatból, kétségbeesésből „idegen ruhát” vesz fel. Marius Tucă tisztességesen vezette politikai vitaműsorát, nem előre megbeszélte a kérdéseket tett fel Năstasénak, amikor vendégül látta a stúdióban. De vigyázott arra, hogy a kérdések ne legyenek kellemetlenek, sőt, igyekezett kedvébe járni a miniszterelnöknek. Năstase jogász. Évek óta készül a köztársasági elnöki tisztségre. Az alkotmányban van két és fél oldal, az elnök hatásköréről, effélékről. Hát ezekről érdeklődött Tucă. És ekkor tört ki a botrány! Năstase sosem olvasta az Alkotmánynak ezt az alfejezetét. Találomra válaszolt (nem merte tisztességesen azt mondani, nem emlékszem), és egyszer se találta el a választ. Tucă nem kommentálta Năstase tudatlanságát, szomorúan nézett rá. De, képzeljük el, hogy Băsescu a beszélgetőtársa szegény Năstasénak! Minden téves válaszon legalább öt percet röhögött volna. Be kell látni, hogy a szociáldemokrata jelölt elfáradt, rossz formában van. Írott beszédei is unalmasak, sőt kíno-

sak. A PSD ünnepi választási kampányt indító beszédében ilyen mondatokat hallhattunk:

„Romániának, a román népnek csendre, egyensúlyra van szüksége, intelligens mosolyra, a szolidaritás érzésére.”

„Románia köztársasági elnökeként én leszek a közvetítő az Európai Unió és a román nemzet között.”

Ide tartozik az elhíresült Năstase-életrajz is. A szóban forgó cv Amerikában (*New York Magazine*, 2004. szeptember 8-i és 15-i szám) jelent meg, egyetlen itteni újság se meri közölni. A szerző (Aurel Sergiu Marinescu), volt politikai fogoly, író és Năstase rokona. A nyilvánvalóan elfogult szerző valós elemeket kever kitalációkkal, túlzásokkal. Mindenesetre ez a jellemzés megerősíti, hogy az elnökjelölt távolról sem kiegyensúlyozott egyéniség. Marinescu a homoszexualitására való utalást azzal tetézi, hogy fiatakorúak megrontásával vádolja Năstasét. Tény, hogy ez az ügy, amelynek Năstase kezdetben gyanúsítottja, majd alig fél nap után már csupán tanúja volt, meghatározhatta egész életét. Milyen alku lehet e mögött az átminősítés mögött? Mennyiben vált zsarolhatóvá az akkori tanú, mai politikus? Megannyi fontos, megválaszolatlan kérdés.

Ugyancsak hatással lehet a választásokra a PUR-ral folytatott együttműködés, bár úgy tűnt, hogy ez a párt tulajdonképpen nem létezik, nincs semmiféle identitása, semmiféle tekintélyes személyiség nem tartozik a kötelékébe. Ez igaz volt hosszú éveken át! De a helyhatósági kampányban igenis megszületőben volt egy párt! Keményen, és jó néhányan őszintén, komolyan küzdöttek néhány fontos helyen – és győztek is. Elsősorban Bacău „elfoglalására” gondolok. A kampány egyetlen témája a PSD korrupciója volt. De, főleg nem vidéken, ez nem úgy történt, hogy papagájként ismételték: „A PSD-sek lopnak”. Komoly és konkrét, kézzelfogható, könnyen tetten érhető visszaéléseket lepleztek le és meséltek el az embereknek. Újra és újra. Részletekkel. Tényekkel. Nyilvánvaló bizonyítékokkal. És ezek az emberek büszkék voltak, hogy bizonyíthatóan korrupctolvajokat sikerült elkergetniük.

Amikor meghallották, hogy „ott fenn” eldöntötték: a PSD-vel lépnek szövetségre – elkábultak.

Sok őszinte reagálást hallhattunk. „Hogyan? Hogyan léphetek én szövetségre épp azokkal, akiktől sikeresen bebizonyítottam, hogy korrupctolvajok?” Ne felejtsük el, hogy vidéken, kisvárosokban nem egy „absztrakt PSD-ről” van szó, hanem konkrét emberekről. Arról, hogy, teszem azt, legyőzted X (PSD-s) polgármester-jelöltet bebizonyítva, hogy honnan, mennyit lopott. Pár hónappal később pedig arról kell meggyőznöd az embereket, hogy ugyanerre a gazemberre szavazzanak, mint „a közös PSD–PUR” képviselőjelöltre. (A

PSD–PUR koalíció eredménye az lett, hogy teljes tagszervezetek kezdtek átiratkozni a PD-be, a PNL-be.)

Ebből az együttműködésből a PSD igazi nyeresége az volt, hogy a kritikusok elhallgattak. S mint tudjuk, a PUR mögött elsősorban médiabirodalom áll: az *Antena 1 TV*. De még ez sem bizonyítja, miért kötött a szociáldemokrata párt rendkívül előnyös megegyezést ezzel a zsebpárttal. Mint látni fogjuk, a PSD-n belül újra kitortek a csatározások a befutó helyekért. És az elégedetlenek jogosan visítottak: „Én több mint tíz éve hűségesen szolgálom pártomat, Iliescut, Năstasét és a nekem ígért parlamenti széklet oda ajándékozták egy külsősnek? Egy senkiházi lesz a miniszterelnök első helyettese? Nem a 'mieink' közül valaki?”.

A PUR-al kötött házasság, és az ebből születő előnyök és hátrányok mellett figyelni kell a PSD-n belüli ellentétekre. A szociáldemokrata párt óriási párt, rengeteg tisztséget, állást tud biztosítani a hű embereknek. Pár ezer kormányzati, prefektusi, diplomáciai, bankvezetőségi pozícióról van szó. A marakodásnak nagy tétje van.

Megpróbáltak túllépni a konfliktusokon az RMDSZ-től tanult előválasztásos módszerrel – az eredmény katasztrofális volt. „Lent” eddig megszokták, hogy „ott fenn” dőlnek el a listák, ezért diszkréten, a háttérben lobbiztak, és ha nem sikerült, belenyugodtak, befogták a szájukat. Most kihirdették: „Eljött a belső demokrácia, a megyék PSD-sei döntenek a listákról!” A politikai naivítás netovábbja, hogy ezt „lent” el is hitték, komolyan vették, és amikor meglátták, hogy a „végső lista” nem hasonlít a „szavazás eredményén kialakult listára” – elkezdtek tiltakozni. A megyéknek ugyanis eszükbe sem jutott csak úgy, spontánul, titkos szavazattal biztos befutó helyre beszavazni Iliescu és Năstase hű embereit. Így hát a felső vezetőség picit módosította a listákat. Picit nagyon. Amikor Năstase, eléggé vitatható módon, a belső szabályzatot semmibe véve, holmi ismeretlen Bólogató Jánosokból megalkotta a maga új vezetőségét, félretolta a régi nagy vezéreket. Hogy a párton belüli erővonalak most hol húzódnak: nehéz kérdés, főleg, mert a viszonyok folyamatosan változnak.

Bárhogyan szerepel Năstase, akárhogy is alakul a PUR-al kötött házasság, és függetlenül attól, hogy sikerül-e vagy sem megfékezni a belviszályokat, sajnos fennmarad a PRM-vel való együttműködés lehetősége. Iliescu idős ember, elkötelezte magát a NATO és az EU mellett – de a hatalomról nem mond le. Nincs ideje várni. Ez lesz az utolsó négy év életében, amikor az ország legfontosabb vezetője lehet – ha csak a háttérből is, mint a PSD elnöke. Ezért képes felrúgni eddigi irányzatát, és akár a PRM-vel is együttműködni. Bármire képes – végső esetben.

Hogyan lehet a román belpolitikát „belülről”, a választói akarat felől befolyásolni? Figyelemre méltó kezdeményezés a Tiszta Parlamentért néven elindult program. A kezdeményezők összeállítottak egy listát azoknak a jelölteknek a neveivel, akik politikailag nem vállalhatók. Volt szekusok, besúgók, gyanús módon meggazdagodott, rossz hírű üzletemberek, volt köztörvényes elítéltek neve került rá. A PNL, PD néhányat levett a listájáról, néhányat megvédett („mégis csak jó ember”). A PSD, amely természetesen az első volt a listán (a legtöbb kompromittált jelölt ebben a kötelékben indult) a már megszokott hisztérikus fenyegetőzéssel reagált. Rágalmazásért perek sorozatát ígérte. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a Tiszta Parlamentért lelkes, de nem túl ígéretes kezdeményezés.

A lehetetlen kísértése

Miért (nem) lesz kormányváltás Romániában?

A Hét, 2004. november 25.

2000 elejétől 2004 nyaráig, a helyhatósági választásokig, úgy tűnt, a PSD legyűrhetetlen. Aztán jöttek a helyhatósági választások, mint megannyi kis helyi forradalom, és a helyzet megváltozott. A közvélemény-kutatási adatok fontosak, de nem megfellebbezhetetlenek, érdemes végiggondolni, hogy miért változnak a népszerűségi mutatók, és milyen jelentősége van az ilyen adatoknak. Az idei kampányban rapszodikusán változtak az indexek. Ez több mindennel magyarázható. A helyhatósági választások afféle forradalomnak tünnek, és nem volt indokolatlan arra gondolni utána: kormányváltás jön. Júliusban bekövetkezett az évek óta elképzelhetetlen változás: 15%-os hátrányba került a jelenlegi kormánypárt, ugyanakkor a DA 6%-os előnyhöz jutott. Igaz, ez a fordulat nem tartott sokáig. Augusztusra egyenlő népszerűségnek örvendett a két párt, és szeptemberre ismét a PSD vezetett, igaz, ekkor csak 9%-kal. Októberben Stolojan visszavonulása határozta meg az esélyeket: a lemondás Băsescu malmára hajtotta a vizet. Ugyancsak neki kedvezett az az ellentmondásos viszony, ami a PSD és szövetségese, a PUR között kialakult – az utóbbi hetekben nyilvánvalóvá vált, hogy a PSD számára hátrányos ez az együttműködés. A kormánypárti kapkodás, torzsalkodás a DA-nak kedvezett, ám ahogy kiegyenlítőddött a két nagy rivális népszerűségi indexe, úgy vált egyre kérdésesebbé: tud-e bármelyikük kormányt alakítani. Sem a PSD–RMDSZ, sem a DA–RMDSZ együttműködés nem tűnt elégségesnek ahhoz, hogy a szükséges parlamenti többség kialakuljon.

A kérdést – úgy tűnik – végül nem a PSD vagy a DA lélekjelenléte, sikerpolitikája oldja meg, hanem Băsescu sokasodó hibái. Az első, és legnagyobb melléfogás, hogy a DA egyszólamú, korrupció ellenes kampányban gondolkodott. És legyen bármennyire fontos ez ma Romániában: a társadalom nemigen bízik a korrupció felszámolásában. Megtanult együtt élni vele, és inkább olyan problémákra figyel, amelyeknek a megoldását nagyobb valószínűség-

gel várhatja a jövőendő hatalomtól. Külpolitikai téren ugyancsak ilyen sajátos toleranciával rendelkezik a román társadalom: ellenzi ugyan a háborút, de nem tiltakozik a hadviselő kormány ellen.

Băsescu politikai vákuumba került, egy agresszív, de tulajdonképpen semmitmondó kampány örvényébe. Megpróbált szabadulni ebből, de félresikerült kísérletei csak szavazatvesztéshez vezettek. A legkínosabb az volt, amikor azzal fenyegetőzött: ha korrupt miniszter kerül a kormányába, saját kezével öli meg. Több sikerrel kecsegtetett a bukaresti katedrálisépítés elleni propaganda. Băsescu szabotálta az építkezést, mert ahhoz, hogy állami költségvetésből felépülhessen a tervezett monstrum, a legszebb bukaresti parkot kellene megsemmisíteni. A főváros egyértelműen elutasítja a vállalkozást, és ezzel az ellenkampánnyal pontokat szerezhet a DA-vezér, de mi jut el ebből a történetből vidékre, a vidéki választókhhoz? Jelentős ortodox egyház ellenesség – rázós dolog ma ez Romániában, nem hozhat túl sok szavazatot a DA-nak.

Következő politikai melléfogása az volt, hogy felvállalt egy olyan témát, amely a nyugati liberális politika számára is komoly erőpróba. Támogatta a homoszexuális házasságkötés ügyét, most, amikor szeme előtt ott lebegett az intő példa. Bush győzelméhez jelentősen hozzájárult, hogy az amerikai elnökjelölt elutasította a jogegyenlőséget ebben a kérdésben. Ráadásul a téma Romániában még nem vetődött fel társadalmi szinten, noha a probléma adott, az igény valós: de hol van még ettől a román politikai érettség? Elég csak a „jobboldali ortodox értelmiségre” gondolni: deklaráltan elutasítják a homoszexualitás bármiféle elfogadását. Mit várjunk az ortodox kultúrába beleszületett román átlagválasztótól?

Băsescu esztelen, kompromisszumokat nem ismerő érdekérvényesítésbe kezdett: ő a kisebbségek védelmezője, és szerinte nem a magyarok vagy a romák a legnépesebb kisebbség, hanem a homoszexuálisok, akik a lakosság 20%-át képviselik.

Külpolitikai kérdésekben, fogalmazzunk finoman, nem mozog épp otthonosan, szerencsésebb lett volna, ha „megfelelnek” a témáról. De nem tette. Sajnos, itt is „elnyilatkozta” magát. Méghozzá spontánul, zsigeri alapon. Igaz, idegessége nem volt alaptalan. Verheugen többször, nyíltan kampányolt Năstase csapata mellett, kellő időben, néhány nappal a választások előtt jelentette majd be, hogy lezárták a tárgyalásokat Romániával. Az ellenzéki vezér se volt rest, rögtön az ellen-szövetségesre, Amerikára hivatkozott, amikor bírálta az ellentmondásos EU-s külpolitikát. Amíg a nézeteltérések nem rendeződnek – nyilatkozta Băsescu – addig Románia számára szerencsésebb, ha az Egyesült Államok mellett kötelezi el magát. Kifogásolta továbbá az uniós tár-

gyalások egész menetét, egyrészt azért, mert nagyon sok fontos kérdést halasztottak, másrészt azért, mert Románia számára hátrányos alkuk kötettek.

Mindamellet, hogy Băsescu hibát hibára halmozott, megvolt az esélye annak, hogy meglepetést okoz az idei parlamenti választásokon. Volt már erre precedens, 2000-ben váratlanul, pár hét alatt, a hatodik helyről verkedte fel magát a győzelemig. 2004-ben úgy seperte el Geoană-t és pártját, hogy az precedens nélküli. Négy hét alatt ért el 24%-os győzelmet, pedig egyenlő eséllyel indultak. Arra lehetett számítani, hogy ez az eredmény megismétlődik.

Miért marad el a várt siker? Nagyon egyszerű. Bukarestben sem programjával, tetteivel, illetve ígéreteivel győzött a DA vezére. Egyetlen fegyverténye, hogy jobban vív, mint Geoană (vagy Năstase). Minden egyes konfrontációt, vitát fölényesen megnyer, teljesen függetlenül attól, hogy igaza van-e vagy sem az adott témában. Năstaséból lehetetlen volt jó szónokot „csinálni”. Ezért a kormánypárt taktikája az volt, hogy valamilyen módon kerüljék el a nyilvános megmérettetést. Az általuk javasolt megoldás szerint a két nagy rivális egyszerűen nem találkozik tévében, legfeljebb szélesebb körben (Markó és C. V. Tudor társaságában), a kérdéseket pedig csak a moderátor fogalmazhatja meg (a protokoll szintjén maradva), és közvetlen vita a felek közt nincs. Tulajdonképpen csupán formailag vannak jelen egy szobában, egy asztal körül, de egymással nem vitáznak.

Az első talk show alkalmával Băsescu megpróbált túllépni ezen a megnehtámadási megállapodáson, a beszélgetés vége felé keményen „neki ment” Năstasénak. Dokumentumokkal, egy főügyész-helyettes nyilatkozatával bizonyította, hogy Năstase beleavatkozik az ügyészség ügyeibe. Ha ez Amerikában, Németországban történik – robban a bomba. Nálunk hatástalan maradt. Jellemző volt Năstase magabiztos reagálása: „Ez a pasi panaszkodik? Akit én léptettem elő?”

Működjön bármilyen határozottan a Băsescu-masinéria, nem feltartóztat-hatatlan. És a román politikai küzdőtéren nem az érvek, nem a programok, de még csak nem is a hangerő és a vitakészség a döntő. Băsescu minden egyes támadását háromszorosan verte vissza a kormánypárt, állítólag 500 rágalmazási per folyik jelenleg ellene. Stolojan visszavonulását jelentősen befolyásolhatta a hasonló szívós retorzió. És, ha a DA-nak nem sikerül a bravúr, akkor hogyan lesz lehetséges a kormányalakítás?

A SAR (Román Akadémiai Társaság, Alina Mungiuval az élen) elemzése kész tényként tálalja a PRM bevonását az új kormányba. Az biztos állítható, hogy a politikai fenegyereket megszelídíti a jelenlegi hatalom. Erre mutatnak a párt vezetői részéről nemrég tett közeledési gesztusok. Hogy ennek koalíció lesz-e a vége? Még nem tudhatjuk. De rengeteget, az elszigetelődést kockáz-

tatja Románia, ha a hatalom közelébe engedi a szalonképtelen politikust. Ha úgy alakulnak az arányok, ha semmiképp sem sikerül kisebbségi kormányt alakítani, akkor fogcsikorgatva bár, de Iliescu talán mégis képes lesz valamilyen kompromisszumra. De csak a háttérmegállapodásokig juthat el.

Érdekes, hogy a SAR elemzőinek nem jutott eszükbe, mi is a valódi magyarázata az említett gesztusoknak.

Egyszerű. A kampányban távolról sem lesz akkora sikere, akkora szerepe C. V. Tudornak, mint 2000-ben volt. Semmiképp sem jut be a második fordulóba. De. A pártnak és vezérének létezik egy hű tábor, kb. 13%. És egyáltalán nem mindegy, hogy C. V. Tudor diskurzusában ki lesz a fő ellenség! A PSD vagy a DA? Egyáltalán nem mindegy, hogy a második fordulóban, C. V. Tudor hívei kire szavaznak, Bădescu vagy Năstăsăra. Ha a PSD politikusai nagyon határozottan kijelentik, hogy: „A PRM szélsőséges párt, amellyel semmilyen formában nem fogunk együttműködni!”, illetve, hogy: „Igaza volt az amerikai követségnek, az olyan szakszervezetek, amelyek a PRM-t támogatják, semmi támogatást nem érdemelnek!” – ez szavazatokba kerülhet. És nem csupán a második fordulóról van szó! Létezik egy olyan nacionalista réteg is, amelynek esze ágában sincs a PRM-re szavazni, amely ingadozik a PSD és a DA között. Romániában majdnem kiegyenlítődték az erőviszonyok, de ez sajnos nem vezet a lényegi kérdések előtérbe kerüléséhez. Ebben a választásban (is) a taktika győz.

Nagy tétje van a civódásnak

Parlamenti választások – második forduló

Eredeti cím: Civódás. Tétje van. *A Hét*, 2004. december 9.

Ebben az országban nem erény a szembenállás.

Az elnökválasztási verseny első fordulójában nyilvánvalóvá vált: Năstase, jó taktikai érzékkel, kerüli a nyilvános összecsapást Bănescuval. Vitapartnere, ha nem is felkészültebb, de rafináltabb és agresszívebb ellenfél. Most azonban ezt a fajta távolságtartást nem engedheti meg magának. Bár az eddig leadott szavazatok alapján Năstase az esélyesebb, szembe kell néznie kihívójával. Mi várható ettől az összecsapástól? Az első forduló alapján a dolgok nagyjából eldőltek. Ráadásul úgy tűnik, a PSD–RMDSZ koalíció életképes. A választók pedig rendszerint szívesebben szavaznak a kormányképes pártok elnökjelöltjére, mint a gyengébb pozíciókkal bíró ellenfélre. Most erős ellenzéke lesz a kormánypártnak, és ez formailag, elméletileg: helyes. Aktívabb, ellenőrzöttebb politikai lépésekre készülhetünk. De ezt az egyensúlyt a választók nem feltétlenül fogadják rokonszenvvel. 1996–2000 közt főleg azért csökkent a kormány népszerűsége, mert az akkori koalíció tagjai folyton egymással civódtak, az ország pedig lassan, de biztosan haladt a kormányozhatatlanság felé.

Ebben az országban nem erény a szembenállás. Gondoljunk csak vissza, mikor is volt a legalacsonyabb a PSD népszerűsége? Amikor folyt a küzdelem Năstase és Iliescu között. Amikor Năstase lemondással fenyegetőzött. Nyilvánvaló mindenki számára, hogy PSD-kormányzás Bănescu elnökkel, illetve DA kormányzás Năstase elnökkel nem kiegyensúlyozást jelentene, hanem folytonos botrányt.

Nemcsak a kormányalakítás körül, a román belpolitikában is érezhető a feszültség. Amikor a Nagy-Románia Párt a szakszervezetek képviselőivel kötött egyezséget, akkor az amerikaiak is érzékenyen reagáltak. Ráadásul a szövetségkötés még csak nem is volt jó üzlet a PRM számára, egyetlen szavazatot sem nyert, viszont értékes parlamenti helyeket kellett átadnia a

szakszervezetieknek. A végeredmény: gyengült a nagy-romániás frakció. Már most megmutatkozik, hogy ez a gyengeség mire vezet: a PSD, megbízható források szerint, máris tárgyalásokat folytat a PRM-hez társult szakszervezetis képviselőkkel.

A feszültségkeltésben természetesen Băsescu jár az élen. Retorikájában sajnos egyre közelebb csúszik a C. V. Tudor által kialakított politikához. Fenygetőzik, hisztériát kelt: „Azonnal le kell tartóztani azokat, akik a szavazatszámításra használt számítógépprogramokat készítették!”. Kapásból választási csalást emleget, meg sem fordul a fejében taktikusabb, higgadtabb és több hasznot hozó álláspontra helyezkedni. Aztán pedig felmerült a Nagy-Romániával köthető koalíció lehetősége, és ezt a liberális politikusok egy része ijedten vette tudomásul. A feltételezésnek van alapja: a helyhatósági választások idején két napig élt a DA–PRM koalíció.

És ne feledkezzünk meg arról, hogy ebben az esetben a liberálisok azonnal felmondanák a DA-s együttműködést, a koalíció tehát inkább botrányhoz, mint kormányhoz segíthetné Băsescut. Mindenesetre, hogy még csak eszébe se jusson semmilyen hamis gondolat, a Liberális Párt azonnal hivatalos nyilatkozatban határolódott el a PRM-től. Ezek után érdemes elgondolkodni: miért kockáztatta meg Băsescu a Nagy-Romániához való közeledést? Mit kínálhat a második fordulóban a PRM? Mind Băsescut, mind Năstasét számtalanszor kiátkozta már C. V. Tudor, most a második fordulóban szinte mindegy, hogy kit részesít előnyben. Már előzőleg úgy lejáratta saját, fegyelmezetten szavazó pártjában Năstasét is, Băsescut is, hogy egy határozott pálfordulással sem lehet egyik jelöltet sem „szalonképesíteni”, nem lehet automatikusan elfogadtatni egyiküket sem a PRM szavazóbázisával. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a PRM-s kötődést nemcsak a liberálisok, hanem a szavazók jelentős része is bünteti. Lesznek, akik csak azért fordulnak el Băsescutól, mert szövetséget kötött C. V. Tudor csapatával.

Ezután a szavazatokért folyó kapkodás után egyértelművé vált, hogy bár Năstase ügyetlenebb, erőtlenebb debattőr, de ravaszabb politikus. Visszafogett, de határozott nyilatkozatot tett közzé a PD jelenlegi helyzetéről, amelyben felhívja a figyelmet, hogy kihívói visszavonhatatlanul jobbra tolódtak, elvesztették a Szocialista Internacionálé és az Európai Szocialista Párt támogatását. Mindezek után nincs más hátra, mint beolvadni a liberális pártba – jósolja a PSD-s politikus. A beolvadás azonban pártszakadást is jelent: a jelenlegi tagok közül nem mindenki fogja elfogadni a baloldali hitelvesztést. Ezzel a nyilatkozatával nem csupán a bizonytalanság és a szétesés látványát sikerült megerősíteni a DA szövetséget illetően, de valószínűleg sikerült néhány baloldali szavazatot is megszereznie. Sőt, mi több: a röpelemzés

barátságos jelzés is egyúttal ama baloldali képviselők számára, akik ugyan DA színekben kerültek be a parlamentbe, de szívesebben lennének ott kormánypárti, mint ellenzéki színekben: tárt kapuk előtt állnak. És mivel a PD is tele van vegytiszta karrieristákkal, zsarolható alakokkal, volt aktivistákkal, hát egészen biztos, hogy lesznek átigazolók.

Ha Băsescu győz

A fenti bakik és taktikai hibák ellenére van némi esély Băsescu győzelmére. És ha tanul a hibáiból, akkor győzelme esetén igen kellemetlen helyzetbe hozhatja a kormányt: ellehetetlenítheti munkáját, és nagy lépéseket tehet az előrehozott választás érdekében. Persze nem érdemes sok mindent építeni erre a forgatókönyvre, mert ha emiatt lesznek előrehozott választások – akkor a PSD arat és képes lesz egyedül kormányozni. Băsescu a győztes szerepe helyett a bűnbak szerepére kárhozik, hiszen miatta lehetetlenül el a DA.

Az alkotmány kötelezi az elnökválasztás győztesét, hogy a győztes párt egyik személyiségét ajánlja a miniszterelnöki tisztségre. De arra nem kötelezi, hogy a győztes párt által ajánlott személyt nevezze meg. Băsescu be is jelentette, semmiképp sem fogja Geoană-t ajánlani. Az efféle destabilizálás nagyon rossz visszhangot fog kelteni. Még az ellenzék szavazói között is. Efféle döntések nyilvánvalóan csupán destabilizáló, szabotáló jellegűek lehetnek. Ellentmondásos, az igaz, de az alkotmány teszi lehetővé, hogy a miniszterelnök szabotálja, destabilizálja a kormány működését. Ezt a csapdahelyzetet ügyesen kijátssza majd a PSD propagandája: „Aki Băsescura szavaz – az Románia destabilizálására szavaz! Lám, jelöltünket (aki egyébként népszerű!) sem lesz hajlandó kinevezni miniszterelnöknek!”. És Băsescu még tovább megy: nemcsak a győztes párt, illetve koalíció jelöltjét nem hajlandó kinevezni, de egyáltalán nem hajlandó a győztes koalíció bármely tagját megbízni, győzelme esetén valószínűleg DA-s miniszterelnököt fog ajánlani. Ez a szándéka alkotmányellenes, és Năstase ki is használta az alkalmat, hogy figyelmeztesse: ez az alkotmányellenes magatartás a felfüggesztéséhez vezethet. A Băsescu-féle öngólsorozat azért is súlyos, mert még mindig nincs erős, komolyan vehető, versenyképes programja. Az egyetlen ajánlat, amivel a választók felé él: győzelme esetén szabotálni fogja a kormánypártot azzal, hogy olyan kormányfőt állít, aki mögött nincs megfelelő parlamenti támogatás.

Nem vonzó és nem célravezető ajánlat

Băsescu rossz taktikai érzéke azonban nem biztosíték Năstase számára: már az első forduló utolsó napjaiban dúló ellenkampányban nyilvánvalóvá vált, komoly erőfeszítés történik a PSD-s jelölt megbuktatására. Ezt igazolja a PSD-jegyzőkönyvek nyilvánossá tétele, az újabb és újabb korrupciós bizonyítékok előkerülése. Hogyan történt a „leleplezés”? Csakis a titkosszolgálatok segítségével, illetve a titkosszolgálatok bizonyos részének a segítségével. Miért? Bármennyire is fenntartásaink vannak a szcenárium-elméletekkel szemben, ezúttal felteszem a kérdést, kinek használna Băsescu győzelme? A válasz talán meglepő: a Securitate keményebb, Iliescuhoz hű magjának!

Mi is a lényeges különbség Iliescu és Năstase közt? Năstase elvtelen, ideológiáktól mentes, joggal feltételezhetően korrupt politikus, akit érdekei inkább az EU-hoz kötik. Ezzel szöges ellentétben Iliescu „Amerika embere”, nem csoda, hogy legfőbb tanácsosa, legközelebb embere, Talpeș, Amerika „kedvence”. Talpeș, a választási kampány közepén, amerikai jóváhagyással, meghívta a szélsőséges Heidert Romániába. Năstase lemondja a látogatást. Válaszképpen Talpeș Ausztriába utazik, „beszélgetni” Heiderrel. Miért? Egyetlen elképzelhető következtetés létezik: az EU integrálódás bojkottálása. Amerika, az ottani választások eredményeképpen, bekeményít. Minden erőt bedob, hogy a Rumsfeld-féle „két” Európa (a régi és az új) megőrződjön. Mi lenne Băsescu győzelmének az eredménye? Pár hónapig az ország kormányválságba kerülne. Hogy ez milyen hatással lenne az EU-integrációra, az nyilvánvaló. Utána a PSD fényesen győzne az előrehozott választásokon, de közben „megtisztulna” az EU felé orientált szárnytól (most ne törődjünk azzal, hogy valóban EU hívek-e az EU hívek, vagy csupán a személyes érdekük köti őket az Unióhoz). Így biztosíthatná be Amerika, legalább négy évre, hogy Románia ne kerüljön be az EU-ba, maradjon kiszolgáltatott az Államoknak. Ha győz Băsescu, akkor nem lesz lehetséges a kormányalakítás, viszont valószínű, hogy előrehozott választásokra kerül sor. A DA népszerűsége azonban drámaian csökken. Ezzel párhuzamosan Năstase is vesztes pozícióba kerül, egyrészt mint az elnökválasztások vesztese, másrészt mint aki hiteltelenné vált a saját pártja előtt. A PSD-ben megerősödhet az Iliescu–Talpeș vonal. Románia amerikai elkötelezettsége megkérdőjelezhetetlenné válik. És ez annyit jelent, hogy az uniós tagság válik bizonytalanná. Tehát a Năstase–Băsescu civódáson túl nagyon is komoly tétje van a választásnak. A bőrünkre megy a játék.

Băsescu – Dupla vagy semmi

A Hét, 2004. december 16.

1996 kivételével kevés választás érintette ennyire érzékenyen érzelmileg az országot, mint az idej. Noha várható volt a szoros eredmény a DA és PSD, illetve elnökjelöltjeik közt, Băsescu győzelme mégis meglepetést okozott. A győzelemhez hozzájárult Băsescu karizmája, de tulajdonképpen az ún. „el-lenszavazás” döntött. A többség Năstase személye ellen, illetve az ellen sza-vazott, amit Năstase, Iliescu és a PSD képvisel: a velejéig korrump, a tekin-télyuralom irányába haladó maffiózó pártállam ellen. Az eredményhirdetés után megdöbbsentem a TV előtt, amikor Năstase és Iliescu kétségbeesett arca megjelent a képernyőn. Boldog voltam, oly boldog, mint 1996-ban tán még egyszer sem. Bosszúvágó vezérelt volna? Nem hiszem, vagy ha igen, akkor sem csak az. Ez alatt a 15 év alatt egyre erősebben ívódott belém a „rögesz-me”: „ha Iliescu és/vagy Năstase boldog, ha mosolyog, akkor baj van. Ha ide-ges, ha kétségbeesettnek látszik, akkor van remény arra, hogy ebben az or-szágbán egyszer majd emberi életet élhetünk.” Nem tagadom, primitív, de...

Iliescut sokan „reformkommunistának”, „gorbacsovistának” nevezték. Nagy tévedés. E jelzők feltételezik, hogy valaki magától, erkölcsi motivációi alapján próbál reformokat bevezetni, demokratizálni. Iliescu hosszú karrier-je alatt egyetlen ilyen döntéséről, próbálkozásáról, szándékaról sincs tudom-ásunk. Elnöksége alatt sok (aránylag) jó döntés született, de nem Iliescu (vagy pártja) kezdeményezésére: nyugati szervezetek, országok nyomására. Jellemző Iliescu „ideológiai hovatartozására” múlt heti döntése: C. V. Tudort kitüntette kiváló parlamenti tevékenységéért. (Elie Wiesel válaszként vissza-küldte az Iliescutól kapott hasonló kitüntetést.) Egyszóval: Iliescu naciona-lista sztálinista maradt.

Năstase, a Nagy Vesztes, Iliescuval ellentétben, nem nacionalista, nem sztálinista, őt aztán nem vezérli semmiféle ideológia, előítélet. Vegyitizta op-portunista, aki gyakorlati okokból nem kedveli a demokráciát, a sajtószabad-ságot. Elsősorban saját korrupciós ügyeinek leleplezése miatt.

Băsescu győzelme és a demokraták örömmámora elsősorban azt jelezte, hogy a PSD, bár profi politikusok vezetik, bár teljesen ellenőrzése alá vonta az igazságszolgáltatást és jórészt a tömegtájékoztatást, sőt a Nyugat támogatását is élvezhette – mégiscsak legyőzhető.

Idáig az „örömhír”. Hogyan tovább? Egyelőre teljes a bizonytalanság, ami a kormányalakítás lehetőségét illeti. A kormánykoalíciónak minden lehetséges összetételben csekély lesz a többsége, törékeny lesz a hatalma. A Románia–Európai Unió viszony továbbra is feszült marad. Hogyan folytathatók a tárgyalások egy ennyire gyengén támogatott kormány által? Miféle biztonságot tud teremteni ez a szeszélyes politikus, Băsescu? Nyilatkozatai jelentős feszültségeket szülhetnek. Újra akar tárgyalni egyes lezárt fejezeteket az EU-val, külpolitikai prioritásként csak harmadiknak nevezi meg az EU-t (a „Washington–London tengely” és Moldova után). A szokatlan „tengely” kifejezés az amerikaiakat és az angolokat egyaránt ingerli. Ha ezt így folytatja, elszigetelheti az országot.

E pillanatban Băsescu pókerezik. Határozottan ismételteti, nem nevez ki PSD-s miniszterelnököt. Ha ez sikerül, remek, nem árt, ha a PSD ellenzékbe kerül, minél hosszabb ideig, ha lehet. De vállalja-e a teljes válságot, ha nem sikerül kormányt alakítani a PSD nélkül? Az előrehozott választásokat? Băsescu szeszélyes, kiszámíthatatlansága néha a felelőtlenséggel határos. Mit szólnak majd hívei (és ellenfelei!), amikor egymás után érkeznek a jelzések, figyelmeztetések az EU és Amerika részéről? Az EU-ban elégedetlenséget keltett a PSD-s korrupció, az igazságügy feletti ellenőrzés, a sajtószabadság korlátozása. De ne feledjük, hogy ma már minden állam, nemzetközi szervezet számára sokkal fontosabb a stabilitás, a megbízhatóság, mint a „demokrácia”, a „kisebbségi jogok”, a „korrupció felszámolása”, a „sajtószabadság”.

Az előrehozott választások esetében, az EU-integrálódás minimum egy évet késne. Ez politika póker, avagy dupla vagy semmi. Könnyű megjósolni az előrehozott választások eredményét. A választók óriási többsége hasonlóan vélekedik, mint a nemzetközi szervezetek, azaz jobban fél a bizonytalanságtól, a válságtól, mint a szegénységtől, a korrupciótól. Azt fogja „büntetni”, aki a válságot teremtette: Băsescut, illetve a DA-t. Előrehozott választások esetén a PSD aratni fog. Olyan parlamenti többséget szerezhet, mint utoljára a FSN, 1990 májusában.

Băsescu győzelme megakadályozta a PSD-t a tekintélyuralmi, maffiózó pártállam kialakításában.

De ha ennek a győzelemnek a következménye a (valóban mélyreható) válság lesz, akkor általa könnyebbé válik a tekintélyuralmi, maffiózó pártállam nem is olyan távoli megszületése.

